

TÜRKİYE SOSYAL HİZMET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

(Turkish Journal of Social Work Research)

TÜRKİYE SOSYAL HİZMET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

TURKISH JOURNAL OF SOCIAL WORK RESEARCH

TÜSHAD (ISSN: 2602-3393), MD Publishing tarafından yılda iki kez olmak üzere Haziran ve Aralık aylarında yayınlanan uluslararası hakemli dergidir.

Editör

Doç. Dr. Ozan SELÇUK
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye

Yardımcı Editör

Doç. Dr. Bekir GÜZEL
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye

Sekreter

Arş. Gör. Ümran ALTUNDAL
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Türkiye

Danışma Kurulu

Prof. Dr. Yasemin ÖZKAN
Hacettepe Üniversitesi

Prof. Dr. Tarık TUNCAY
Hacettepe Üniversitesi

Doç. Dr. Umut YANARDAĞ
Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi

Doç. Dr. Zeki KARATAŞ
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Doç. Dr. Seda TOPGÜL
Akdeniz Üniversitesi

İngilizce Editör / English Editor

Öğr. Gör. Dr. Emine GÜZEL

TSW
Publishing

TÜRKİYE SOSYAL HİZMET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
TURKISH JOURNAL OF SOCIAL WORK
ISSN: 2602-3393

Journal homepage: www.turkishsocialwork.com
Available online: www.dergipark.gov.tr/tushad

MD PUBLISHING

Ekrem Orhon Mahallesi, Leyla Sokak, No.2/701 Merkez, Rize

Uluslararası hakemli dergidir.
International refereed journal.

Sahibi / Owner

MD PUBLISHING
www.turkishsocialwork.com
info@turkishsocialwork.com
+90 532 203 2486

Cilt/Volume: 7

Sayı/Number: 2

Yıl/Year: 2023

İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

Dergi Künyesi / Masthead

ss. i-ii

Türkiye’de Suç ve Sosyal Hizmet Alanındaki Araştırmalarda Paradigma Dönüşümü: Lisansüstü Tezlerin Sistemik İncelenmesi (1990-2023)

Büşra DEMİR, Gonca POLAT

ss. 78-93

TRT ÇOCUK VE CARTOON NETWORK KANALLARINDA YAYINLANAN ÇİZGİ FİLMLERDE ŞİDDET İÇERİKLERİNİN ANALİZİ

Mehmet KIRLIOĞLU, Esmâ ÜNLÜ

ss. 104-117

Güncel Bir Sorun Olarak Çocuklarda Ekran Bağımlılığı ve Ebeveyn Tutumları

Mehmet KIRLIOĞLU, Ayşe KAYAALP, Sena ARSLAN

ss. 118-131

Çoklu Mağduriyetin Bir Yansıması: Zihinsel Engelli Çocukların Suç Mağduriyeti

Ömer BÜBER, İhsan KUTLU

ss. 94-103

Kırsal Sosyal Hizmetin Kökeni ve Geleceği

Çevirmen: Ozan SELÇUK

ss. 132-142

Türkiye’de Suç ve Sosyal Hizmet Alanındaki Araştırmalarda Paradigma Dönüşümü: Lisansüstü Tezlerin Sistemik İncelenmesi (1990-2023)

Paradigm Shift Among the Research on Crime and Social Work in Turkey: A Systematical Review of Postgraduate Theses (1990-2023)

Büşra Demir¹, Doç. Dr. Gonca Polat²

¹ Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü (Doktora Öğrencisi), busradurmus94@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-1690-9123.

² Sosyal Hizmet Bölümü, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, gonca.polat@ankara.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8165-9768.

Öz

Sosyal hizmet disiplini çeşitli boyutlarıyla suçluluk, suç, suça sürüklenen çocuk, madde bağımlılığı gibi konularda araştırmalar yürüterek adalet mekanizması içerisinde önemli bir konumda bulunmaktadır. Son zamanlarda suç ve suçluluk alanında yapılan çalışmalarda pozitivist bilim paradigmasının nedenselliğe yönelik hâkim bakış açılarının eylemi anlama ve yorumlamaya doğru değişim gösterdiği, böylelikle bilimsel metodoloji olarak nitel ve karma yöntemlerin kullanımının yaygınlaştığı görülmüştür. Bu araştırma ile Türkiye’de 1990-2023 yılları arasında sosyal hizmet alanında suç konusunu içeren yüksek lisans ve doktora tezleri sistematik olarak incelenerek tezlerdeki metodolojik dönüşümün ortaya konması amaçlanmıştır. Bu kapsamda tezlerin yıllara göre dağılımı, ele aldığı konular, tercih edilen araştırma yöntemleri ve epistemolojik yönelimleri incelenmiştir. Çalışmada, YÖK tez veri tabanı kullanılarak 1990-2023 yılları aralığında sosyal hizmet alanında suç konusunu içeren toplam 47 lisansüstü tez taranmıştır. Tezlerin 32’si yüksek lisans 15’i doktora tezidir. Sosyal Hizmet alanında suç konusunu içeren tezlerin 2016 yılından sonra artış gösterdiği, tezlerin çoğunluğunun nitel araştırma yöntemiyle yazıldığı, nitel araştırma yönteminin en çok suça sürüklenmiş çocuk konusunu ele alan tezlerde kullanıldığı görülmüştür. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmaların veri toplama araçları açısından çeşitli olmadığı, en çok derinlemesine görüşme tekniği ile veri toplandığı belirlenmiştir. Yapılan tarama çalışmasıyla sosyal hizmette suç konusunu içeren tezlerdeki mevcut durum ve gelecek çalışmalara katkı sunabilecek öneriler kanıta dayalı olarak ortaya konmuştur.

Anahtar kelimeler: Sosyal hizmet epistemolojisi, suç ve sosyal hizmet, lisansüstü tezler, sistematik derleme.

Abstract

Social work discipline has an important position in the justice mechanism by conducting research on issues such as delinquency, crime, juvenile delinquency and substance abuse with its various dimensions. In recent studies in the field of crime and delinquency, it has been seen that the dominant perspectives of the positivist science paradigm on causality have changed towards

¹ İletişim kurulacak yazar: Büşra Demir

Araştırma Makalesi
Research Article

Makale Atfı: Demir, B. ve Polat, G. (2023). Türkiye’de Suç ve Sosyal Hizmet Alanındaki Araştırmalarda Paradigma Dönüşümü: Lisansüstü Tezlerin Sistemik İncelenmesi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 7(2), 78-93.

DOI: 10.55109/tushad.1327259

Alındı 20.07.2023
Kabul Edildi 26.12.2023
Yayınlandı 31.12.2023

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

understanding and interpreting action, thus the use of qualitative and mixed methods as scientific methodology has become widespread. This research aims to reveal the methodological transformation in theses by systematically examining master's and doctoral theses covering the subject of crime in the field of social work in Turkey between 1990 and 2023. In this regard, the distribution of the theses by years, the scope of the theses, preferred research methodologies and epistemological orientations were examined. In this study, a total of 47 postgraduate theses covering the subject of crime in the field of social work between the years 1990-2023 were reviewed using the YÖK thesis database. 32 of the theses are master's and 15 of them are doctoral theses. It has been observed that the theses covering the subject of crime in the field of Social Work have increased after 2016, the majority of theses were written with a qualitative method, the majority of theses were written with the qualitative research method, and the qualitative research method was mostly used in theses dealing with the subject of juvenile delinquency. It has been determined that the studies in which qualitative methods are used are not diverse in terms of data collection tools, and data is collected mostly with in-depth interview technique. With the scanning study, the current situation in theses covering the subject of crime in the field of social work and suggestions that can contribute to future studies have been put forward based on evidence.

Key words: Social work epistemology, crime and social work, postgraduate theses, systematic review.

1. Giriş

Bilimsel araştırmaların bir sosyal soruna ilişkin ürettiği bilginin genellenebilirliği, kapsayıcı politikaların oluşturulmasında önemliyken, incelenen konuya ilişkin derinlikli bilgiler sunması alanda çalışan profesyonellere soruna yönelik müdahalelerde önemli ipuçları vermektedir. Bu nedenle kullanılan bilimsel araştırma yöntemi ve üretilen bilginin niteliği, mikro, mezo, makro düzeydeki çalışmalara etki etmesi yönüyle önem arz etmektedir. Son yıllarda suç ve suçluluk alanında yapılan çalışmalarda pozitivist bilim paradigmasının nedenselliğe yönelik hâkim bakış açılarının eylemi anlama ve yorumlamaya doğru değişim gösterdiği bilinmektedir (Copes, Tewksbury & Sandberg, 2015). Pozitivist paradigmanın nedensel ilişkileri temel alan bakışı doğrultusunda suçun nedenleri inceleyen araştırmalar, eğitim, sosyal hizmetler gibi farklı alanlarda koruyucu-önleyici politikaların oluşmasında önemli bir bilgi kaynağı olarak görülmektedir. Pozitivist paradigmanın genelleştirme eğilimi, suçla ilgili sosyal politikaların oluşmasına olumlu katkı sağlarken, kimi zaman suça neden olan sosyal sorunların ardındaki karmaşık sosyal ve politik boyutlarının göz ardı edilmesinde bir araç haline gelme riskini taşımaktadır. Ayrıca pozitivist paradigma, araştırma sürecinde değerlerden uzak ve determinist bir tutumu savunmaktadır. Sosyal hizmet epistemolojisi açısından değerden bağımsız bilime yönelik tartışmaların ve araştırmacının nesnel konumunun vurgulandığı görülmektedir (Imre, 1984). Sosyal bilimlerin gerçekliğe ilişkin algısının doğa bilimlerinden bir kopuşu da beraberinde getirmesi, araştırma paradigmasında değişimi de gerekli kılmıştır. Önceleri pozitivist paradigma ile bilgi üretimi hakimken zaman içerisinde yorumsamacı ve eleştirel paradigmalara kullanımlarına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir (Thyer, 2012; Shek, Tang & Hang, 2005).

Suç olgusuyla ilgili çalışmalara bakıldığında da suçun içeriden bakışla değerlendirildiği, suça neden olan toplumsal baskı ve etmenlere değinilen yorumsamacı ve eleştirel paradigmanın hâkim olduğu metodolojilerin daha çok kullanılmaya başlandığı görülmüştür (Noaks ve Wincup, 2004: 11-16). Bu paradigma dönüşümünün sosyal hizmet alanında suç ile ilgili çalışmalarda da gözlenip gözlenmediği ise görece muğlaktır. Bu araştırmada, Türkiye’de suç ve sosyal hizmet alanında bilgi üretiminde önemli bir yere sahip olan lisansüstü tezler, bu alandaki hâkim paradigmanın tanımlanması ve paradigmatik dönüşüm/değişim varsa bunun anlaşılması amacıyla sistematik olarak incelenmiştir.

2. Kavramsal/Kuramsal Çerçeve

2.1. Suç Araştırmalarında Epistemoloji ve Bilimsel Araştırma Metodolojilerindeki Dönüşüm

Çeşitli bilim dalları ve metodolojide olduğu gibi suç araştırmalarının da gelişiminde farklı epistemolojik yaklaşımlar etkili olmuştur. Pozitivist paradigma ve yorumsamacı paradigma çerçevesinde ele alınan sosyal inşa, fenomenolojik ve eleştirel yaklaşımlar bunlardan bazılarıdır.

Pozitivist paradigma, araştırılan durumun araştırmacıdan tamamen bağımsız olduğunu ilereyerek bilime ilişkin değerlerden uzak ve determinist bir tutumu savunmaktadır. Pozitivist paradigma sosyal bilimlerdeki etkisi birey ya da grup davranışlarının nedenlerini açıklamaya çalışmak şeklinde olmuştur. Pozitivist paradigma etkisiyle önceleri suçun kaynağını bireyde arayan bireysel ve psikolojik teorilerin üretildiği görülmektedir. Ardından yine pozitivism etkisiyle sosyal çevrenin suça neden olduğunu öne süren sosyolojik görüşler üretilmiştir. Bu felsefi bakış suç araştırmalarını metodolojik açıdan etkilemiştir (Dolu, 2012: 56).

Sosyal inşa yaklaşımına göre bir eylemin gerçekliği ona yüklenen anlamla ilişkilidir. Sosyal inşa perspektifine göre suçun nedeni, insanlığın bazı eylemleri suç olarak tanımlaması ve bu tanımlamaları bazı durumlarda bir damga gibi kullanmasıdır. Metodolojik olarak sosyal inşa yaklaşımı nitel araştırma yöntemleri ile ilişki halindedir. Suç araştırmalarında nitel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılan

çalışmalarda amaç suçun nedenlerini determinist bir tutumla ortaya çıkarmak değildir. Sosyal inşa yaklaşımına göre nedensel bakış açısı, suçun değerlendirilmesinde damgalayıcı olabilmektedir. Nedensellik merkezi olduğunda, aynı davranışta bulunan bir kişi suçlu damgası yerken diğerinin eylemden hiçbir zarar görmediği durumlar olabilmektedir. Bu nedenle suç, sosyal inşa sürecinde gerçekleşen bir olay olarak yorumlanmaktadır. Suçun nedenlerinin objektif görülmeyip kişisel ve topluluğa özgü olarak anlaşılmaya çalışılmasının gerekli olduğu vurgulanmaktadır. Suçun açıklanması ve önlenmesinde suçun makro düzeydeki söylemleri, mikro düzeydeki yorumlayıcı kimliği ve sosyal etkileşim boyutu etkilidir. Bu kapsamda sosyal inşa yaklaşımı ile yürütülen nitel araştırmalarda suça yönelik ötekileştirme, suça ilişkin öznel deneyim, suç korkusu konularını içeren çalışmalar yapılmakta ve suçu önleyici stratejiler geliştirilmeye çalışılmaktadır (Dolu, 2012:56; Lindren, 2005).

Öte yandan fenomenolojik yaklaşım bireylerin düşünme tarzı, algıları ve deneyimleri üzerine odaklanmaktadır. Nitel araştırma yöntemini gerektiren fenomenolojik yaklaşım, suça konu eylemin ne anlam ifade ettiğini, suç türlerine ait algı ve deneyimleri, suç olgusuna dair yaşanan duyguları anlaşılır kılma amacındadır (Dolu, 2012:58).

Son olarak eleştirel yaklaşım ise radikal bir bakış açısı sunarak, suç çalışmalarının ampirik yöntemlerle nedenselliğe ilişkin bilgi üretmesinin yetersiz olduğunu, suçun sosyo-kültürel bir gerçekliği olduğunu, kişilerin ait oldukları kültür etkisiyle suç davranışında bulunabildiklerini (kültürel suç teorileri) öne sürmektedir. Eleştirel yaklaşım ile suça etki eden sosyal adaletsizlikler, sosyal yapı ve ilişkiler incelenmektedir. Nicel ve nitel araştırmalar bu felsefi yaklaşıma dayanabilmektedir. Suç araştırmalarında eleştirel yaklaşımın kullanılması ile görmezden gelinen kadın suçluluğu, cinsel yönelim, homofobi ve nefret suçlarını anlamlandırmaya yönelik çalışmalar, feminist kriminoloji çalışmaları görünür kılınmıştır. Eleştirel yaklaşım, araştırma metodolojisine tahakküm kuran pozitivizmi de eleştirmektedir (Chesney-Lind ve Lopeze, 2021; Dolu, 2012: 58; Groves ve Sampson, 2014).

Gelişen kuram ve yaklaşımlar ışığında uzun yıllar insanların “neden” suç işlediği araştırılmıştır. Bu doğrultuda pozitivist düşünce okulu bilimsel araştırma yöntemlerini kullanarak suçu biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutlarıyla açıklamaya ve nedensellik ilişkisini kurmaya çalışmıştır. Suç olgusunu pozitivist paradigmanın temel varsayımları üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Böylelikle pozitivist bilim anlayışı suç biliminin bir disiplin haline gelmesine katkı sunmuştur (Pak, 2017; Gökulu, 2019).

Akademik bir disiplin olarak ceza adaleti hem nicel hem de nitel araştırma yöntemlerinden yararlanmışır. Ancak nicel araştırma yönteminin ceza adaleti çalışmalarında daha yaygın olarak kullanıldığı görülmüştür. Ceza adaleti araştırmalarında popüler eğilim, büyük veri kümelerine erişim elde etmek ve veri toplama konusu olan herhangi bir insanla etkileşime girmeden karmaşık istatistiksel analizler yapmaktır. Pozitivizmin damgasını vurduğu nicel metodoloji suç araştırmalarını da şekillendirmiştir. 1820'lerin başlarında Fransız ve Belçikalı araştırmacıların ulusal suç istatistiklerini yayınlamalarıyla birlikte suçun nedenleri, meydana gelme sıklığı ve koşulları, suçların birey veya toplumdaki patolojiden kaynaklandığı gibi sonuçlar nicel araştırma yöntemleri kullanılarak ortaya konmuş; suç olgusunun nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmalar etkisiyle öngörülebilir ve düzenli kalıpları olduğu öne sürülmüş; suçu önleme programlarının geliştirilmesinde nicel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmalara başvurulmuştur. 1960'lardan itibaren suç biliminde nicel araştırma yöntemi ve pozitivist gelenek istatistiksel ilişkiyi nedenselliğe çevirmenin şüpheli olduğu yönüyle eleştirilmiştir (Noaks ve Wincup, 2004: s.5-6; Dolu, 2012: s. 56). Literatüre bakıldığında suç araştırmalarında suç ve suçluların genel özelliklerini içeren istatistiksel analizlerin kullanıldığı çalışmalarda nicel araştırma yöntemlerine; suçlular hakkında örnek olay, saha araştırmaları gibi incelemelerde nitel araştırma yöntemlerinin kullanımına başvurulduğu görülmektedir (Dolu, 2012: 61).

Ceza adaletindeki nitel araştırma yöntemleri antropologların ve sosyologların çalışmalarında da kullanılmıştır. Suç biliminde nitel araştırma yöntemleri Şikago Okulu çalışmalarıyla gelişim göstermiştir. Bu ekol, sosyal düzensizlik teorisi ile şehirdeki düzensizlik ve suç kalıplarına yönelik ekolojik modeli geliştirmiştir. 1930lu yıllarda ABD’de sanayileşme sürecinde kentlerdeki dışlanmış gruplarla çalışılırken katılımcı gözlem, yaşam öyküleri, belgelerden yararlanan etnografik teknikler kullanılmıştır. Ayrıca nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmalarda suç ve sapma sosyal etkileşimlerin bir ürünü olarak değerlendirilmiştir (Noaks ve Wincup, 2004: 6-7).

Nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin kullanımına yönelik tartışmalar devam etmekle birlikte nicel araştırma yöntemini benimseyen pozitivist araştırmalar ve araştırmacılar, nitel araştırma yönteminin değerine şüpheyle bakabilmekte ve bu alandaki araştırmalarda başat bir rol üstlenebilmektedirler (Tartaro, 2021: 4-8). Suçla ilgili yapılan sistematik derleme çalışmaları buna ilişkin bir kanıt oluşturmaktadır. 1989 yılında Amerika’da 13 üniversitenin ceza adaleti alanında doktora programı eğitim içeriği incelendiğinde doktora derslerindeki nicel araştırma yöntemlerinin 16 programda zorunlu olduğunu, yalnızca bir programda nitel araştırma yöntemleri dersinin zorunlu olduğu; genel düzeyde bakıldığında nicel ve nitel yöntemleri içeren derslerin 28’e 1 oranda olduğu göstermiş nicel yöntemin eğitimde baskın olduğunu ortaya koymuştur (Dicristina, 1997). 1998-2002 yılları arasında en çok atıf alan Amerikan suç bilimi ve ceza adaleti dergilerindeki yayınların %73,1’inin nicel araştırma yöntemlerini kullandığı görülmüştür (Tewksbury, DeMichele & Miller, 2005). 2013 ve 2021 yılları arasına bakıldığında benzer tablonun devam ettiği yayınların pozitivist araştırma metodolojisi ağırlıklı olduğu, en çok atıf alan Criminology’deki makalelerin %89’dan fazlasının ve Justice Quarterly’deki makalelerin %82,9’unun nicel araştırmaları kullandığı görülmüştür (Chesney-Lind ve Lopez, 2021).

Suç araştırmalarında nicel araştırma yöntemlerinin tahakkümü devam etse de nitel araştırma yöntemlerinin kullanımına ihtiyaç duyulmakta ve bu yönde çalışmaların yapılması teşvik edilmektedir (Copes vd, 2015). Suç biliminde “karanlık suç figürünü” araştırmak için bir araç sağlaması; nicel araştırma yöntemini tamamlayıcı olması, suç kontrol politikalarının gelişimine yardımcı olması yönüyle suç araştırmalarında nitel araştırma yöntemleri kullanılması önerilmektedir (Noaks ve Wincup, 2004: 11-16). Suç ve adalet çalışmaları araştırmacıları on yıllardır “nicelik/nitelik” ikilisini tartışıyor olsalar da son zamanlarda diğer alanlarda olduğu gibi bir paradigma dönüşümü sürecine girilmiş suçluların ve mağdurların derinlemesine anlaşılmasına yol açan alternatif bir yol olarak nitel araştırma yöntemleri kullanılmaya başlanmıştır (Brent ve Kraska, 2015: 22-23).

2.2. Sosyal Hizmet Epistemolojisi ve Suç

Bilgi teorisi ile ilgilenen felsefe dalı olan epistemoloji, insan doğası hakkında neyin bilinebileceği sorularına bütünsel olarak dahil olmaktadır. Sosyal hizmette bilgi kelimesi önceleri ampirik bilim yoluyla bilinebilecek olanla sınırlandırılma eğiliminde olmuştur. Sosyal hizmet, uzun süre pozitivist ve ampirik analitik modele dayanmıştır. Imre, pozitivist modelin egemenliğini, "sosyal hizmetin zamanının kültürüne gömülü oluşunun" bir sonucu olarak değerlendirmiş ve mesleğin daha "bilimsel" hale gelerek statü kazanma çabasının devam etmesiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir (Imre, 1984; Dean & Fenby, 1989). Austin, ampirik sosyal hizmetin Flexner’ın kriterleri doğrultusunda ilerlediği, nicel yöntemle yapılan araştırmalardan elde edilen bilgilerin uygulamada kullanıldığını belirtmiştir (Austin, 1983). Sosyal hizmette yalnızca mantıksal ampirist bilim görüşünün benimsenmesi, araştırmacıların birçok önemli sorunu incelemesini, değerli verileri kullanmasını ve tüm karmaşıklıklarıyla sosyal etkileşimleri araştırmasını yasaklama gibi ciddi sonuçlara neden olmuştur (Heineman, 1981). Sosyal hizmet epistemolojisine göre insan yaşamında ampirik kanıtlar önemlidir, ancak önemli olan tek şey bu değildir. Özünde insanla ilgili bir meslek, insan olan her şeyi kapsayabilecek ve insan olmanın anlamına odaklanan bir bilme felsefesini gerektirir (Imre, 1984). Bu ihtiyaçla birlikte 1960’ların sonlarında sosyal bilimlerde ve sosyal hizmette pozitivistin önceliği sorgulanmaya başlamıştır. Varoluşçu yaklaşımlar

aracılığıyla bilgiye anlam aracılığıyla ulaşılabileceği ortaya konmuştur. Yorumsamacı paradigmların temeli olan bu bakış açısıyla sosyal hizmet uzmanları, müracaatçılarla acı çekmenin anlamını keşfetmek, şimdi ve burada olmak, çeşitliliğin farkına varmak konularında çalışmaktadır (Dean & Fenby, 1989). Bu yaklaşım, insan işlevsizliklerinde etkili olan yabancılaşmanın anlamlandırılması, bireyin çevresiyle sağlıklı ilişkiler inşa edebilmesinde varoluşçu sosyal hizmetin araç olarak kullanılabilmesi söylenmektedir. Sosyal hizmette suç alanında çocuk istismarı, madde bağımlılığında sağaltım, aile tedavisi konularında da bu paradigma ile çalışmalar yapılmıştır (Çelik, 2018). Bu çalışmalar, sosyal hizmette suç alanında yapılan bilimsel araştırmalarda hâkim paradigmların değişmeye başladığına yönelik ipuçları vermektedir. 20. yy başlarında suçla ilgili yapılan çalışmalarda bireyi suçlayıcı, suçun tüm sorumluluğunu bireye yükleyen pozitivist bakışın hâkim olduğu klasik yaklaşım yaygındı. Ancak bu görüş zamanla bireyin davranışlarında çevresiyle kurduğu ilişkilerin de dikkate alınması gerektiğine dönüşmüştür. Bireyin suça konu olan eylemlerinin çevresiyle ilişkileri bağlamında değerlendirilmesi gerektiği anlayışı yaygınlaşmaya başlamıştır. Suç alanında sosyal hizmet uzmanlarına duyulan ihtiyaç da bu dönemde görünür olmuştur (Gökçearsan Çiftçi, bt.)

2.3. Sosyal Hizmette Suç Araştırmalarının Metodolojik Yönden İncelenmesi: Lisansüstü Tezlerde Mevcut Durumun İncelenmesi

Suç işleyen ve suçtan etkilenen kişi ve topluluklar hassas gruplar olmaları yönüyle sosyal hizmetin kapsamı içerisindedir. Sosyal hizmet uzmanları suçun nedenleri, suça ve suçlu bireylere yönelik algılar, madde bağımlılığı, istismar, kadın, çocuk, yetişkin ve yaşlı suçluluğu gibi konularda bilimsel araştırmalar yürütmektedir. Bu araştırmalarda nitel, nicel ve karma araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Bu alanda nicel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı çalışmalarda suçla ilişkili olgular incelenmiştir.

Nicel araştırma yöntemi suç dışındaki diğer alanlarda da olduğu gibi sosyal hizmette yürütülen suç araştırmalarında da oldukça yaygın olarak başvurulan yöntemlerden biri olmuştur. Ancak zamanla suça konu olan müracaatçı kitlelerine dair yeterli bilgi olmaması, sorun ve ihtiyaçlarının anlaşılabilmesi adına gerçeklikleri açıklayabilecek deneyimlere ihtiyaç duyulmuştur. Benzer şekilde adli sosyal hizmetin çalışma alanlarından olan madde bağımlılığı, intihar ve kendine zarar verme olguları, mahkûmiyet, şiddet döngüsü gibi konular toplum tarafından damgalanmış ve tabu konular olarak değerlendirilmiştir. Bu konuların anlaşılabilmesi adına "içeriden" bir bakışa ihtiyaç duyulmuştur. Deneyim, anlama, derinlemesine analiz etme gereksinimi sosyal hizmette suçla ilgili araştırmalarda nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasına zemin oluşturmuştur (Gökçearsan Çiftçi, bt.). Bu çalışmada Türkiye'de suçu konu edinen sosyal hizmet araştırmalarındaki paradigmlar ve paradigmatik dönüşüm süreçleri incelenmiştir.

3. Yöntem

3.1. Araştırma Sorusu

Sosyal hizmet disiplininde yapılan çalışmaların epistemolojik temelleri incelendiğinde pozitivist paradigmadan yorumsamacı ve eleştirel paradigmaya doğru bir dönüşüm olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında Türkiye'de suç ve sosyal hizmet alanında gerçekleştirilen lisansüstü çalışmalarda hâkim paradigmanın ne olduğu ve paradigmatik dönüşüm/değişim olup olmadığı lisansüstü tezlerin sistematik olarak incelenmesi ile yanıtlanmaya çalışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı 1990- 2023 yılları arasında Türkiye'de sosyal hizmet alanında suç ve dinamiklerini anlamaya yönelik yazılan yüksek lisans ve doktora tezlerinin sistematik olarak incelenmesidir. Bu

inceleme ile sosyal hizmet alanında suçla ilgili yazılan tezlerdeki metodolojik dönüşümün ortaya konması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın alt amaçları doğrultusunda sosyal hizmet alanında suçla ilgili yazılan lisansüstü tezlerin

1. Yıllara göre dağılımı nasıldır?
2. Konuları nelerdir?
3. Kullanılan araştırma türleri nelerdir?
4. Veri toplama yöntemleri nelerdir?
5. Yazıldıkları üniversitelere göre dağılımları nasıldır?
6. Epistemolojik yönelimi nasıldır?

3.3. Araştırmanın Modeli

Araştırma doküman analizine dayalı, tepkisiz bir araştırma olarak tasarlanmıştır (Neuman, 2006, s.463). Araştırma kapsamında, Türkiye’de suç konu edinen sosyal hizmet yüksek lisans ve doktora tezleri araştırma sorularını yanıtlamak üzere sistematik olarak taranmış ve içerik analizi yapılmıştır. Bu sistematik tarama PRISMA yönergeleri referans alınarak gerçekleştirilmiştir. PRISMA, sistematik taramanın şeffaf biçimde gerçekleşmesine ve raporlanmasına yönelik standartları belirten kanıta dayalı bir protokoldür (Moher vd., 2009; D. Harris vd, 2014). Bu çalışmada veriler PRISMA akış şemasına göre taranmış ve sunulmuştur.

3.4. Araştırmanın Evreni

Araştırmanın evrenini, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde Sosyal Hizmet/ Sosyal Hizmetler Anabilim Dalında 1990- 2023 yılları arasında suçla ilgili yazılan tüm yüksek lisans ve doktora tezleri oluşturmaktadır. 2023 yılının tamamlanmamış olması gerekçesiyle çalışmaya 2023 yılının ilk altı ayında yayınlanan tezler dahil edilmiştir. Bu kapsamda toplam 47 teze ulaşılmıştır. Sosyal Hizmet alanında lisansüstü eğitim ilk kez Hacettepe Üniversitesine bağlı olarak kurulan Sosyal Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bölümünde verilmeye başlanmıştır. Hacettepe Üniversitesi bünyesinde ilk yüksek lisans ve doktora programı 1983 yılında başlamıştır (Karataş ve Erkan, 2005). YÖK Ulusal Tez Merkezinde bu tarih itibarıyla yayımlanan tezler sistematik olarak incelenmiştir. Sosyal hizmette suç alanında yayımlanan ilk tezin 1990 yılında yazıldığı görülmüştür. Bu nedenle tarama bu tarih ve sonrasını kapsamıştır.

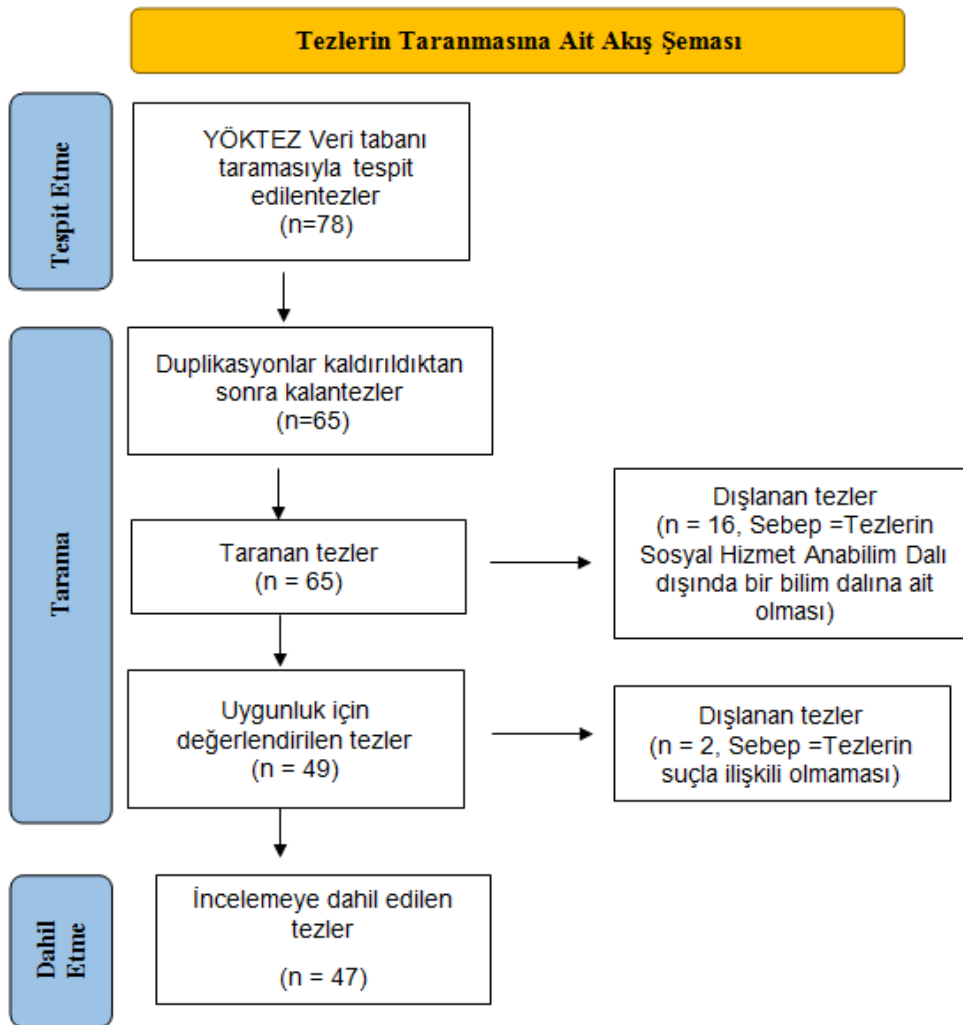
3.5. Veri Toplama Süreci ve Aracı

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı “gelişmiş tarama” arama seçeneği kullanılmıştır. “Suç” ve “Sosyal Hizmet” kelimeleri 1990-2023 tarih aralığındaki tüm tezlerde aranmıştır. Bu filtrelere uyan 48 tezden 16’sı sosyal hizmet dışında bir disipline ait olması (sosyoloji, ekonomi, kamu yönetimi, adli bilimler gibi), 2 tanesi ise sosyal hizmet alanından olması ancak suçla ilişkili olmaması gerekçesiyle çalışma dışı bırakılmıştır. Bu arama seçeneği ile toplam 30 tez incelemeye dahil edilmiştir.

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı “detaylı tarama” arama seçeneği kullanılmıştır. 1990-2023 yılları arasında Türkiye’deki Sosyal Hizmet Anabilim Dalında yazılan tüm lisansüstü tezler aranmıştır. Çıkan sonuçlar tez adında “suç” kelimesini içermesine göre filtrelenmiştir. Bu filtrelere uyan 28 teze ulaşılmıştır. Tezlerin 12 tanesi birinci arama filtresi sonucu çıkan tezler ile aynı olması nedeniyle elenmiş; 16 tez incelemeye dahil edilmiştir. Benzer filtreleme Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı için de uygulanmıştır. Bu

filtrelere uyan 2 teze ulaşılmıştır. Tezlerin 1 tanesi birinci arama filtresi sonucu çıkan tezler ile aynı olması nedeniyle elenmiş; 1 tez incelemeye dahil edilmiştir. Aktarılan filtrelemeler sonucunda toplamda 47 lisansüstü tez incelemeye dahil edilmiştir.

Nicel içerik analizi yapılan bu çalışmada öncelikle tezlerin elektronik versiyonları bir araya getirilmiştir. Tezler sistematik incelenebilmesi için "Tez Tarama Formu" oluşturulmuştur. Tezlerin yılı, konusu, okul, eğitim düzeyi, örneklem büyüklüğü, veri toplama araçları, epistemolojik yönelimi kategorileri oluşturulmuştur. Tezlerin PRISMA akış şemasına göre sınıflandırılmasına Şekil 1'de yer verilmiştir.

Şekil 1. PRISMA Protokolü doğrultusunda hazırlanan tez akış şeması

4. Bulgular ve Yorum

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı verilerine göre sosyal hizmet alanında suçla ilgili 32 yüksek lisans 15 doktora tezi yazılmıştır. Doktora tezlerinin sayıca az olmasında, doktora eğitimi veren okul ve eğitimini

tamamlayan öğrenci sayısının yüksek lisansa göre az olması etkili olabilmektedir. Tamamlanan tezlerde nicel, nitel, karma araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Tablo 1'de lisansüstü tezlerin yazıldığı üniversitelere göre dağılımına yer verilmiştir.

Tablo 1. Lisansüstü tezlerin yazıldığı üniversitelere göre dağılımı.

Üniversite	Yüksek Lisans				Doktora			
	Nitel	Nicel	Karma	Ampirik Araştırmaya Dayanmıyor	Nitel	Nicel	Karma	Ampirik Araştırmaya Dayanmıyor
Uşak Üniversitesi		1						
Yalova Üniversitesi	1			3		1		
İstanbul Aydın Üniversitesi	1							
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	1							
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	1							
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi					2			
İstanbul Üniversitesi		3						
Selçuk Üniversitesi		2			2			
Hacettepe Üniversitesi	4	3			3	1	4	
Ankara Üniversitesi	1	1			1			
Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	2					1		
Üsküdar Üniversitesi	1	2						
Sakarya Üniversitesi	1	1	1					
Başkent Üniversitesi	1							
Sağlık Bilimleri Üniversitesi	1							
Toplam (n)	15	13	1	3	8	3	4	

Tablo 1 incelendiğinde tezlerin sayıca çoğunluğunun Hacettepe Üniversitesi'nden yayınlanmasının bu üniversitenin sosyal hizmet alanında en köklü kurum olması ile açıklanabilir. Lisansüstü tezlerin yöntemlerine göre dağılımı Tablo 2'de yer almaktadır.

Tablo 2. Suç ve Sosyal Hizmet alanındaki lisansüstü tezlerin yöntemlerine göre dağılımı.

Yöntem	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam (n)
Nicel Yöntem	13	3	16
Nitel Yöntem	15	8	23
Karma Yöntem	1	4	5
Ampirik Araştırmaya Dayanmıyor	3	-	3
Toplam (n)	32	15	47

Yüksek lisans tezlerine yönelik yapılan incelemede tezlerde nicel araştırma yöntemlerinin (%34) nitel araştırma yöntemlerine göre daha az kullanıldığı (%48,9) görülmüştür. Madde bağımlılığı, çocuklarda suçta sürüklenme, mahkûmiyet, şiddet döngüsü gibi olguların derinlemesine ve “içeriden” bir bakışla incelenme ihtiyacının yüksek lisans tezlerinde nitel araştırma yönteminin kullanılmasında etkili olduğu düşünülmektedir. 2007-2016 yılları aralığında sosyal hizmet alanında yayınlanan tüm yüksek lisans tezleri incelendiğinde tezlerin %16,9’unda nitel araştırma yönteminin kullanıldığı bilinmektedir (Zengin ve Çalış, 2017). Bununla paralel bir şekilde sosyal hizmet alanında suçla ilgili konularda nitel araştırma yönteminin son yıllarda daha fazla tercih edildiği, araştırma paradigmasında yorumsamacı paradigmaya eğilim olduğu söylenebilmektedir. Suçla ilgili sosyal hizmet alanında yayınlanan yüksek lisans tezlerinin %9,4’ünün ampirik bir araştırmaya dayanmadığı görülmüştür. Araştırma metodolojisinin zayıf olduğu tezler üretilmesinde sosyal hizmet epistemolojisine dair dersin olmaması, bilimsel araştırma dersinin yüksek lisans programında yetersiz krediye sahip olmasının etkili olabileceği düşünülmüştür.

Doktora tezlerine yönelik yapılan incelemede de nitel araştırma yönteminin baskın olarak tercih edildiği (%53,3) görülmüştür. Bilim felsefesine uygun araştırma yöntemleri, yorumsamacı ve eleştirel paradigma gibi güncel paradigma bilgisinin daha çok doktora düzeyinde müfredatta yer alması, nitel araştırma yöntemlerinin tercih edilmesinde etkili olabilecek bir unsurdur. Ayrıca yeterince bilgi olmayan hassas alanlarda bilgi üretme çabasının da nitel araştırma yöntemlerinin baskın olarak kullanılmasıyla ilişkili olabileceği söylenebilir.

Lisansüstü tezlerin nitel, nicel, karma gibi hangi araştırma yöntemi kullanılarak yazıldığı paylaşılmıştır. Ancak sosyal hizmet ve suç epistemolojisine dair bilginin çoğunluğunda yer almadığı görülmüştür. Nicel araştırma yönteminin kullanıldığı ve yöntemin belirtilmediği lisansüstü tezlerin yalnızca bir tanesinde pozitivist yaklaşımın kullanılma gerekçesine, hangi teoriye dayandırıldığına, nedensellik bağlantısı kurulmasının önemi ve gerekçesine yer verilmiştir. Nitel ve karma araştırma yöntemlerinin kullanıldığı araştırmaların %64,3’ünde epistemolojiye dair bilgiler yer almıştır. Bu tezlerin %38,9’unda fenomenolojik yaklaşım kullanılarak küçük örneklerle derinlemesine çalışmanın gerekçesi, araştırmacının konumu gibi hususlara yer verilmiştir. Karma araştırma yönteminin kullanıldığı araştırmaların %60’ı pragmatist paradigmaya dayandırılmıştır. Eleştirel yaklaşımın kullanıldığı tezlerin ise çoğunlukla kadın suçluluğu alanında yazıldığı, tezlerde feminist kriminolojinin hâkim olduğu görülmüştür.

Tablo 3. Suç ve Sosyal Hizmet alanındaki lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı.

Yıl	Yüksek Lisans				Doktora			
	Nitel	Nicel	Karma	Ampirik Araştırmaya Dayanmıyor	Nitel	Nicel	Karma	Ampirik Araştırmaya Dayanmıyor
2023	1	-	-	-	-	-	-	-
2022	2	-	-	-	2	-	-	-
2021	3	-	-	1	-	-	-	-
2020	-	-	-	-	2	-	-	-
2019	3	4	1	1	1	1	-	-
2018	2	4	-	-	-	1	-	-
2017	-	2	-	1	1	-	-	-
2016	2	-	-	-	1	1	-	-
2015-2011	-	2	-	-	-	-	1	-
2010-2006	1	2	-	-	-	-	1	-
2005-2001	-	-	-	-	-	-	2	-
2000-1991	-	-	-	-	-	-	-	-
1990	-	-	-	-	1	-	-	-

Tablo 3'te taranan çalışmalar incelendiğinde suçla ilgili tezlerde nitel araştırma yönteminin kullanımının 2016 yılından itibaren artış göstermeye başladığı, en yaygın olarak 2019 yılında kullanıldığı görülmektedir. 2020 yılında yüksek lisans tezlerinde suç alanında tamamlanmış yüksek lisans tezi olmadığı görülmektedir. 2020 yılında Covid 19 pandemisi etkisiyle sağlık tedbirleri kapsamında eğitim faaliyetleri ve bilimsel araştırma izinleri sınırlandırmıştır. Suç araştırmalarının yürütüldüğü ceza infaz kurumları, denetimli serbestlik müdürlükleri gibi kurumlarda sağlık tedbirleri kapsamında sosyal izolasyonlar uygulanmıştır. Bu nedenle araştırmacılar için izinler durdurulmuştur. Bu gerekçelerin 2020 yılında suç alanında yüksek lisans tezi olmamasında etkili olabileceği düşünülmektedir. Normalleşme süreciyle birlikte bu sayı artış göstermeye başlamıştır.

Tablo 4. Suç ve Sosyal Hizmet alanındaki lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı.

Konu	Yüksek Lisans				Doktora			
	Nitel	Nicel	Karma	Ampirik Araştırmaya Dayanmıyor	Nitel	Nicel	Karma	Ampirik Araştırmaya Dayanmıyor
Çocuklarda Suça Sürüklenme	8	10	-	1	3	1	2	-
Kadın Suçluluğu	2	1	-	-	3	-	1	-
Madde Bağımlılığı	-	2	-	-	-	-	-	-
Yetişkin Suçluluğu	3	1	1		2	1	1	-
Suça Yönelik Tutum	1	-	-	-	-	-	-	-
Suç Önleyici Sosyal Hizmet Uygulamaları	1	-	-	2	-	-	-	-
Toplam	15	14	1	3	8	2	4	

Tablo 4'e göre lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı gösterilmiştir. Yüksek lisans ve doktora yürütülen çalışmalarda çocukların suça sürüklenmesi konusunun nicel ve nitel araştırma yöntemleriyle yoğun olarak çalışıldığı görülmüştür. Suça sürüklenen çocukların aile aidiyetleri, suça sürüklenmede aile etkisi, bağlanma, problem çözme stilleri, çocukluk çağı travmaları, sosyal destek algısı gibi ölçmeye dayalı konuların; suça sürüklenen çocuklarla ilgili yapılan bilimsel araştırmalar/mahkeme kararları gibi literatür taramalarının nicel araştırma yöntemi ile çalışıldığı görülmüştür. Suça sürüklenen çocukların adalet sistemi hakkındaki düşünceleri, suça sürüklenme deneyimleri, ailelerin suça sürüklenen çocuklara yönelik algıları gibi deneyim odaklı konuların ise nitel araştırma yöntemiyle çalışıldığı görülmüştür.

Kadın suçluluğu ile ilgili yürütülen araştırmalarda benzer konuların hem nitel hem de nicel araştırma yöntemi kullanılarak çalışıldığı görülmüştür. Örneğin bir yüksek lisans tezinde kadın suçluluğu toplumsal cinsiyet bağlamında nitel araştırma yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Benzer şekilde bir doktora tezinde kadın suçluların toplumsal cinsiyet bakış açısıyla yaşam öyküleri incelenmiştir. Suç işlemiş kadınların ailelerini algılama şekilleri nicel araştırma yöntemi kullanılarak incelenirken tahliye sonrası gereksinimleri karma araştırma yöntemi kullanılarak incelenmiştir.

Suç ve suçlulara yönelik algıların ele alındığı çalışmada ise bu alanda geliştirilen niceliksel ölçme araçları olmasına rağmen suça ve suçluluğa yönelik algılarda toplumun genel algısından ziyade küçük grupların algılarına ulaşılmak istenmiş (Örneğin infaz koruma memurlarının suça ve suçluya bakışları, 'erk' ve 'otorite' ile olan ilişkileri) ve katılımcı görüşlerine odaklanılarak bilgi üretmek tercih edilmiştir. Bu nedenle nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Yetişkin suçluluğu ile ilgili yapılan araştırmalarda adli sistemde yer alan suç işlemiş bireylerin sosyal hizmet ihtiyaçları, sosyo-ekonomik ihtiyaçları gibi konuların niceliksel olarak ölçüldüğü; bu değişkenler ve suç arasında neden-sonuç ilişkilerinin kurulduğu çalışmaların yapıldığı görülmüştür. Suçu, şiddeti anlamlandırması, aile ilişkilerini değerlendirmesi gibi konuların deneyimsel aktarımlara dayalı olarak çalışıldığı görülmüştür.

Tezlerde başvurulan araştırma yöntemine göre veri toplama yöntemleri çeşitlilik göstermektedir. Tezlerde kullanılan veri toplama yöntemlerine Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Tezlerde Kullanılan Veri Toplama Yöntemleri

Veri Toplama Aracı	Sayısı
Anket veya Ölçek	17
Derinlemesine Görüşme	24
Doküman analizi	6
Literatür Tarama	2
Medya Belgesi Analizi	1
Katılımcı Gözlem	1
Veri Toplama Yöntemi Bulunmuyor	1

Tablo 5'e göre nicel araştırma yönteminin kullanıldığı tezlerin çoğunda pozitivist paradigmanın etkisiyle ölçmeye dayalı somut gerçeklik oluşturma amacıyla anket ve ölçekler yoluyla veriler toplandığı görülmüştür. Bununla birlikte nicel içerik analizinin yapıldığı tezlerde literatür taraması yoluyla veri toplanmıştır.

Nitel ve karma araştırma yöntemi kullanılarak yazılan tezlerde veri toplama tekniği olarak çoğunlukla katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmenin tercih edildiği; yalnızca iki çalışmada mülakata ek olarak doküman analizinin kullanıldığı; bir çalışmada ise katılımcı gözlem yolu ile veri toplama tekniğinde çeşitleme yapıldığı görülmüştür. Ulusal literatürde nitel araştırmaların kalitesi hakkında yapılan tarama çalışmalarında da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Coşkun'un çeşitli yıllarda güncelleyerek devam ettiği çalışmalarda Dergipark sisteminde nitel araştırma yöntemi kullanılarak yapılan bilimsel araştırmalar taranmıştır. 2014-2018 yılları aralığında incelenen 238 makale ve 2015-2021 yılları aralığında incelenen 27 makalede araştırma verilerinin çoğunlukla mülakat yoluyla toplandığı belirtilmiştir. Her iki tarama çalışmasında da veri toplama araçlarında çeşitlemenin zayıf olduğu boyutu vurgulanmıştır (Coşkun, 2019; Coşkun, 2022).

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, genel olarak suç araştırmalarında var olan epistemolojik yönelimler literatür çerçevesinde gözden geçirildikten sonra, Türkiye'de suç konu edinen sosyal hizmet araştırmalarının epistemolojik ve metodolojik eğilimleri gerçekleştirilen doküman analizi yöntemi ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Geçmişten bugüne sosyal hizmette suç alanında yapılan çalışmaların epistemolojik yönelimlerinin dinamik bir sürecinin olduğu, son zamanlarda pozitivist paradigmadan yorumsamacı, eleştirel paradigmalara doğru eğilim olduğu görülmüştür. Yorumsamacı paradigmanın bilimsel araştırma yöntemlerindeki karşılığı olan nitel araştırma bu süreçte sosyal hizmet araştırmalarında ve suç alanındaki araştırmalarda önem kazanmıştır. Aktarılanlar ışığında sosyal hizmetin suç alanındaki çalışmalarında nitel araştırma yöntemlerinin artan önemine karşın çeşitli zorlukları olduğu değerlendirilmiştir.

Çalışmamız kapsamında Türkiye'de suç konu edinen sosyal hizmet araştırmaları açısından elde edilen sonuçları özetlemek gerekirse;

1. Suçun nedenleri ve suç eylemini anlama odaklı nitel çalışmalarda çoğunlukla suç teorilerinin bireysel ve ruhsal boyutu üzerine odaklanıldığı; fiziksel ve doğal çevrenin suç üzerinde etkisini ortaya koyan ekolojik sistem yaklaşımı perspektifinden bakan çalışmaların az olduğu görülmüştür.

2. Çalışmaların veri çeşitlemesi yönünden zayıf olduğu; yalnızca üç çalışmada mülakata ek veri toplama yöntemleri kullanılarak veri çeşitliliğinin sağlandığı görülmüştür.

3. Suça etki eden sosyal adaletsizlikler, sosyal yapı ve ilişkileri eleştirel yaklaşım odağında ele alınmaktadır. Nitel yöntemin kullanıldığı tezlerde eleştirel bir bakış sunularak kadın, çocuk, yetişkin suçluluğu, madde bağımlılığı, suça yönelik algılar gibi konular çalışılsa da tezlerin eleştirel paradigma ile desteklendiğinin çoğunlukta belirtilmediği görülmüştür. Yapılan incelemeler doğrultusunda yalnızca kadın suçluluğu konularında yürütülen çalışmalarda tezlerin eleştirel bakışla feminist kuram, feminist kriminoloji üzerine inşa edildiğinin aktarıldığı görülmüştür. Bu yönüyle gelecek çalışmalarda suça etki eden sosyal süreçler, suça yönelik uygulamalar, baskı, ayrımcılık konuları araştırılırken görünmeyen baskı ve güçleri ortaya çıkarmayı amaçlayan baskı karşıtı uygulama, eleştirel uygulama kuramlarından destek alınmasının sosyal hizmet epistemolojisini kuvvetlendireceği düşünülmektedir.

4. Adli sosyal hizmet alanında yürütülecek araştırmaların kurumsal izin ve prosedürlerinde sınırlamalar olması nedeniyle çalışma sayılarının az olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalarda da hızlı ve yayınlanabilir veri toplama öncelik alındığı için nicel yöntemlerin daha çok tercih edildiği düşünülmektedir. Ancak suç alanında katılımcı gözlem ve görüşmelerin, etnografik tekniklerin kullanıldığı nitel ve karma araştırmalara ihtiyaç olduğundan hareketle adli alanda uygulanan kurumsal prosedürlerin esnekleştirilmesiyle daha nitelikli araştırmalar yapılacağı ve bilime katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Bu sonuçlar doğrultusunda suç ve sosyal hizmet alanında yürütülen araştırmalar ve sosyal hizmet epistemolojisiyle ilgili kimi öneriler geliştirilebilir.

İlk olarak, kuşkusuz tezlerin metodolojik yönelimi, ilgili lisansüstü programlarda yer alan metodoloji müfredatı ile de yakından ilişkilidir. Bu açıdan, ülkemizdeki sosyal hizmet lisansüstü programlarının ne düzeyde metodolojik çeşitlilik içerdiğinin başka araştırmalarla ortaya konulması, hâkim epistemolojinin tartışılmasında önemli bir temel oluşturacaktır.

Suçun nedenlerine ilişkin gerçekleştirilen çalışmalarda fiziksel ve sosyal çevrenin etkisini ortaya koyacak şekilde biyo-psiko-sosyal yaklaşım, ekolojik sistem yaklaşımı gibi yaklaşımların daha fazla kullanılması yararlı olacaktır. Bu sayede suç olgusunun kişiselleştirilmesi ve sosyal ve politik boyutlarının göz ardı edilmesi önlenecektir.

Bunun yanı sıra, suç ve sosyal hizmet alanındaki çalışmaların yöntem yönünden zenginleştirilmesi önerilmektedir. Gerçekleştirilecek nitel araştırmalarda farklı veri toplama yöntemlerinin bir arada kullanılması ile çalışmaların geçerlik ve güvenilirliklerinin dolayısıyla da niteliklerinin artabileceği söylenebilir. Buna benzer şekilde Şikago Okulu etkisiyle gelişen katılımcı-gözlemci araştırmalara daha çok yer verilmesi ile suç olgularına içeriden ve kültürel bakışın sağlanabileceği düşünülmektedir. Suça ilişkin çalışmaların damgalayıcı olmayan bir bakış açısıyla gerçekleştirilmesi ve kültürel boyutun çalışmalara dahil edilmesi farklı gruplara yönelik etkili rehabilitasyon programlarının geliştirilmesi için gerekli bilgi temelini sunmak açısından önemlidir.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kaynaklar

- Austin, D. M. (1983). The Flexner Myth And The History Of Social Work. *Social Service Review* 57(3), 357-377.
- Brent, J., Kraska, P.B. (2015). Criminology's Theoretical Incarceration Qualitative Methods As Liberator, H. Copes & J.M.Miller (eds) in, *The Routledge Handbook of Qualitative Criminology* (s.22-32) New York: Routledge.
- Chesney- Lind, M., Lopez, V. (2021). Critical Criminological Methods. *The Encyclopedia Of Research Methods In Criminology and Criminal Justice* 1, 179-183.
- Copes, H., Tewksbury, R. & Sandberg, S. (2015). Publishing Qualitative Research in Criminology and Criminal Justice Journals. *Journal of Criminal Justice Education (Online)*, 1-20.
- Coşkun, R. (2019). Türkçe Nitel Araştırmalarda Nitelik Sorunu: Nitel Araştırmalar Ne Kadar Bilimsel? 6. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi, Gaziantep, 26-27 Nisan, 2019.
- Coşkun, R. (2022). Nitel Araştırmalarda Sorunlar: Seçilmiş Makalelerin Eleştirel Bir İncelemesi ve Bazı Öneriler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 23 (1), 165-189.
- Çelik, G. (2018). Varoluş Felsefeleri, Varoluşçu Terapi ve Sosyal Hizmet. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 19 (3), 417-439.
- Dean, R. ve Fenby, B. (1989). Exploring Epistemologies: Social Work Action As A Reflection Of Philosophical Assumptions. *Journal Of Social Work Education* 25 (1), 46-54.
- Dicristina, B. (1997). The Quantitative Emphasis in Criminal Justice Education, *Journal Of Criminal Justice Education* 8(2), 181-199.
- Dolu, O. (2012). Suç Teorileri (Cilt 4. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gökçearsan Çifçi, E. (Bt.). Sosyal Hizmette Nitel Araştırma Kullanımı ve Önemi. Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Araştırma Yöntem ve Teknikleri 2 Ders Notları.
- Gökulu, G. (2019). Suç Kuramları: Biyolojik ve Psikolojik Yaklaşımlar: Eleştirel Bir Değerlendirme. *Social Sciences* 14(4), 1471-1488.
- Groves, B., Sampson, R. (2014). Critical Theory and Criminology. *Social Problems* 33(6), 58-80.
- Harris, J. D., Quatman, C. E., Manring, M. M., Siston, R. A., & Flanigan, D. C. (2014). How To Write A Systematic Review. *The American Journal Of Sports Medicine* 42(11), 2761-2768.
- Heineman, M. B. (1981). The Obsolete Scientific Imperative in Social Work Research. *Social Service Review* 55(3), 371-397.
- Imre, R. W. (1984). The Nature Of Knowledge in Social Work. *Social Work* 29 (1), 41-45.
- Karasar, N. (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar İlkeler Teknikler. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Karataş, K. Ve Erkan, G. (2005). Türkiye’de Sosyal Hizmet Eğitiminin Tarihçesi. Ü. Onat (Yayına Hazırlayan). (İçinde) Sosyal Hizmet Sempozyumu 2002: Sosyal Hizmet Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar, ss. 112-133. Ankara: Aydınlar Matbaacılık Ltd. Şti.
- Lindren, S.A. (2005). Social Constructionism And Criminology: Traditions, Problems and Possibilities. Journal Of Scandinavian Studies in Criminology And Crime Prevention 6, 4-22.
- Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, J., Altman, D. G., & PRISMA Group*, T. (2009). Preferred Reporting Items For Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. Annuals Of Internal Medicine 151(4), 264-269.
- Neuman, W.L. (2006). Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar, Cilt 2. Çev. Sedef Özge. İstanbul: Yayın Odası.
- Noaks, L., Wincup, E. (2004). Criminological Research Understanding Qualitative Methods, India: SAGE Publications India Pvt Ltd.
- Pak, M.D. (2017). Sosyal Hizmet ve Pozitivist Okul Ekseninde Suç Olgusuna Eleştirel Yaklaşım. Toplum ve Sosyal Hizmet 28(1), 227-245.
- Shek, D.T.L., Tang, V.M.Y. & Han, X.Y. (2005). Evaluation Of Evaluation Studies Using Qualitative Research Methods in The Social Work Literature (1990-2003): Evidence That Constitutes A Wake-Upcall. Research On Social Work Practice 15(3), 180-194.
- Tartaro, C. (2021). Research Methods For Criminal Justice and Criminology. New York: Routledge.
- Tewksbury, R., De Michele, M. & Miller, M. (2005). Methodological Orientations Of Articles Appearing in Criminal Justices’ Top Journals: Who Publishes What and Where. Journal Of Criminal Justice Education 16 (2), 265-279.
- Thyer, B. (2012). The Scientific Value Of Qualitative Research For Social Work. Qualitative Social Work 11(2), 115-129.
- Zengin, O., Çalış, N. (2017). Türkiye’de Sosyal Hizmet Araştırması: Son 10 Yılda Sosyal Hizmet Anabilim Dallarında Yazılan Tezler Üzerine Bir İnceleme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi 6(2), 1260-1273.

Yazar Biyografisi/Biyografileri

Büşra Demir, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Bölümü’nde doktora öğrencisidir. Sakarya 1 Nolu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Sosyal Çalışmacı olarak görev yapmaktadır. Adli sosyal hizmet alanında çalışmalarını sürdürmektedir.

Doç. Dr. Gonca Polat , Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü’nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sosyal hizmet eğitimi, sosyal hizmet epistemolojisi, madde bağımlılığı, ruh sağlığı gibi çeşitli alanlarda çalışmalar yürütmektedir.

Çoklu Mağduriyetin Bir Yansıması: Zihinsel Engelli Çocukların Suç Mağduriyeti

A Reflection of Multiple Victimization: The Risk of Crime Victimization of Children with Intellectual Disabilities

Ömer BÜBER¹, İhsan KUTLU²

¹Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, omer.buber1@ogr.sakarya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9295-3789

²Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, iklutlu@sakarya.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5668-3491

Öz

Sosyal hizmet literatüründe çocuk ve engellilik iki farklı dezavantajlık olarak değerlendirilmektedir. Birden fazla dezavantajlılığın aynı anda tecrübe edilmesi çoklu mağduriyet bağlamında ele alınmaktadır. Zihinsel engelli çocukların öğrenme, düşünme ve problem çözme becerileri diğer çocuklara nispeten zayıf olduğundan suç mağduru olma karşısında savunmasız olabilmektedirler. Zihinsel engelli çocuklar her türlü ihmal ve istismar, kötü muamele gibi çeşitli suç türlerine maruz kalabilirler. Bununla birlikte kendilerini ifade etme noktasında yetersiz kalabilirler ki bu durum mağdur çocukların ikincil mağduriyetlerine sebep olabilir. Derleme niteliğinde hazırlanan bu çalışmanın amacı zihinsel engelli çocukların suç mağduru olma risklerini ortaya koymaktır. Bu amaçla öncelikle zihinsel engellilik konusuna, ardından suça ilişkin risk faktörlerine ve ardından zihinsel engelli çocukların yaşadıkları veya yaşayabilecekleri problemlere değinilmiştir. Daha sonrasında konunun somutlaştırılması ve daha iyi anlaşılması amacıyla bir vaka örneği kurgulanmıştır. Son bölümde çalışmaya ait genel bir değerlendirme yapılmıştır. Çalışmamız sonucunda zihinsel engelli çocukların suça ilişkin olumsuz deneyimleri fiziksel, duygusal, cinsel istismar, akran zorbalığı ve ifade vermede yaşanan güçlükler şeklinde sınıflandırılmıştır. Çalışma, zihinsel engelli çocukların suç mağduru olma risklerini minimize etmede faydalı olacağı düşünülen çeşitli önerilerle tamamlanmıştır.

Anahtar kelimeler: suç, mağduriyet, çocuk, eşitsizlik

Abstract

In the social work literature, children and disability are considered as two different disadvantages. Experiencing more than one disadvantage at the same time is considered in the context of multiple victimisation. Since learning, thinking and problem solving skills of children with intellectual disabilities are relatively weak compared to other children, they may be vulnerable to being victims of crime. Children with intellectual disabilities may be exposed to various types of crimes such as all kinds of neglect and abuse, maltreatment. In addition, they may be inadequate in expressing themselves, which may cause secondary victimisation of victim children. The aim of this review study is to reveal the risks of being a victim of crime for children with intellectual disabilities. For this purpose, firstly, the issue of mental disability, then the risk factors related to

¹ İletişim kurulacak yazar: Ömer BÜBER, omer.buber1@ogr.sakarya.edu.tr

Derleme Makale
Review Article

Makale Atf: Büber, Ö. ve Kutlu, İ. (2023). Çoklu Mağduriyetin Bir Yansıması: Zihinsel Engelli Çocukların Suç Mağduriyeti. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 7(2), 94-103.

DOI: 10.55109/tushad.1335108

Alındı 31.07.2023
Kabul Edildi 19.12.2023
Yayınlandı 31.12.2023

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye. Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

crime and then the problems that children with mental disabilities experience or may experience are mentioned. Afterwards, a case example was constructed in order to concretise and better understand the subject. In the last section, a general evaluation of the study was made. As a result of our study, the negative experiences of children with intellectual disabilities related to crime were classified as physical, emotional, sexual abuse, peer bullying and difficulties in testifying. The study was concluded with various recommendations that are thought to be useful in minimising the risks of children with intellectual disabilities to be victims of crime.

Key words: *Crime, victimization, children, inequality*

1. Giriş

DSÖ'nün Dünya Engellilik Raporu'nda (2011) zihinsel engellilik "kişinin anlama, öğrenme, anımsama ve öğrendiklerini yeni durumlara uygulama konusunda güçlük yaşaması olarak" tanımlamaktadır. Zihinsel engellilik, zekâ geriliği olarak da ifade edilebilen, bireyin dil, motor, biliş ve toplumsal yetilerinin çeşitli boyutlarında "bozulmaya" neden olan bir sorundur (Keskin vd., 2010: 31).

Dünya Sağlık Araştırması'na göre 59 ülkede 18 yaş ve üzeri nüfustaki engellilerin oranının %15,6; Küresel Hastalık Yükü Araştırması'na göre %19,4 olduğu belirtilmiştir (DSÖ, 2011: 29). Engellilik türleri içerisinde ise zihinsel engelliliğin yaygınlığının %2-3 oranında olduğu belirtilmiştir (Keskin vd., 2010: 30). Engelliliğe ilişkin Türkiye'deki veriler incelendiğinde ise engelli sağlık kurul raporlarını baz alarak oluşturulan "Ulusal Engelli Veri Sistemi" 2022 Ocak ayı verilerine göre, sisteme kayıtlı olup hayatta olan engellilerden; 1.414.643'ü erkek ve 1.097.307'sinin kadın olmak üzere toplam 2.511.950 olduğu, ayrıca ağır engeli bulunan kişilerin sayısının ise 775.012 olduğu açıklanmıştır. Bu sayılar içerisinde 385.313 zihinsel engelli kişi olduğu da bildirilmektedir (ASHB, 2022: 17-18).

Zihinsel engellilik bireyin ve ailesinin hayatını pek çok açıdan zorlaştırabilir. Zihinsel engelli bireylerin bakımının diğer engel gruplarına göre daha zor olması, engelli bireylere yönelik çalışmalarda zihinsel engellileri ön plana çıkarmaktadır (Oktar ve Yıldız, 2019: 465). Bu kapsamda örnek olarak zihinsel engelli çocukların düşme, yanma, boğulma, yabancı cisim aspirasyonu ve zehirlenme gibi nedenlerden dolayı daha sık yaralandıkları belirtilmektedir (Çelik, 2014: 92). Diğer bir ifadeyle zihinsel engelli bireylere bakım vermek zorlayıcı bir tecrübeyken; söz konusu engelli birey çocuk ise zorlayıcılık düzeyinin daha da arttığı ifade edilebilir.

Türkiye'de zihinsel engellilerin yaşadıkları güçlükler ve sorunlara ilişkin birçok bilimsel çalışma bulunmaktadır. Ancak zihinsel engelliler bir yana Türkiye'de engellileri konu alan suç araştırmalarının neredeyse olmadığı dile getirilmektedir (Korkmaz, 2018: 9). Zekâ ve suç ilişkisi tartışmalarında; düşük zekâ düzeyine sahip kişilerin, mevcut durumlarını analiz edebilecek veya yaptıkları davranışların ahlakilik ölçüsünü değerlendirebilecek kapasiteye sahip olmadıkları, dolayısıyla bu kişilerin arzu, istek ve duygularını kontrol altına alamadıklarından suç işleme potansiyellerinin bulunduğu vurgulanmaktadır (Dolu, 2012: 192). Buna göre, zihinsel engelli bireylerin aslında suç işleme niyetinde olmadıkları, sadece kendilerini kontrol edemediklerinden dolayı suç işledikleri varsayılmaktadır. Bu varsayım bir suçun failinin zihinsel engelli olması durumunu ifade etmektedir. Oysa yukarıda da belirtildiği üzere zihinsel engellilerin mevcut durumlarını analiz edebilecek zekaya sahip olmadığı gerçeği herhangi bir suçun mağduru olma riskini de taşımaktadır. Zihinsel engellilerin suç mağduru olma potansiyellerinin hastalıklarının seyri, algılama düzeyleri, engel oranları, sosyal destek sistemlerinin durumları, eğitim seviyeleriyle ilişkili olabileceği düşünülmektedir (Mağdur Bilgilendirme, 2023).

Çocuk, kadın, erkek, yaşlı, zengin-fakir, yerli-yabancı, eğitimli-eğitimsiz toplumun her kesiminden ve tabakasından birey bir suçun mağduru ya da faili olma potansiyeline sahiptir. Engelli bireyler ise gerek fiziksel durumlarından gerekse psikolojik ve ruhsal durumlarından dolayı daha çok mağdur olma riski altındadırlar. Zihinsel engellilerin iletişim becerilerinin seviyesi, kendilerini ifade etme kapasiteleri, olayları anlama ve yorumlama yeteneklerinin düzeyleri suç mağduru olma risklerinin derecesini belirleyen unsurlardandır.

Dünya Sağlık Örgütü'nün (DSÖ) (2011) Dünya Engelli Raporunda engellilerin şiddete maruz kalma riskinin engelli olmayanlara göre çok daha yüksek seviyede olduğu ifade edilmiştir (DSÖ, 2011: 63). Aynı raporun devamında zihinsel engelli bireylerin fiziksel ya da duysal engelli bulunanlara oranla pek çok ortamda daha dezavantajlı oldukları açıkça belirtilmiştir.

Bu çalışmanın amacı genel çerçevede çocuk suçluluğuna değinirken daha özelden ise zihinsel engelli çocukların suç ile ilişkili yaşayabilecekleri mağduriyetleri açıklamaya çalışmaktır. Bu amaç doğrultusunda zihinsel engelli çocukların hangi suçlara ne şekilde maruz kalabilecekleri, bu konuda nelerin yapılabileceği, uluslararası ve ulusal düzenlemelerin neler olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Daha

sonrasında konunun somutlaştırılması adına bir vaka kurgulanmıştır. Son kısımda ise sonuç ve önerilerde bulunulmuştur.

2. Zihinsel engelli çocuklarda suça ilişkin olumsuz deneyimler

Suç; eğitim, istihdam, hukuk, sağlık, politika, sosyoloji, psikoloji, sosyal hizmet gibi birçok bilim ve disiplinin üzerine çalıştığı, pek çok duruma ve değişkene bağlı ortaya çıkabilecek bir olgudur. Fazla sayıda değişkeni içerisinde barındırmasından dolayı suç kavramının tanımlanması kolay değildir. Bu doğrultuda farklı disiplinler tarafından farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. TDK'ya (2023) göre suç en genel anlamda *“törelere ve ahlak kurallarına aykırı davranış; yasalara aykırı davranış, cürüm”* olarak tanımlanmaktadır. Hukuki tanıma göre suç, toplumda yasa koyucu tarafından hazırlanmış hukuk kurallarına aykırı davranışları veya hukuk kurallarının ihlal edilmesini ifade etmektedir (Göver ve Şenol, 2017: 194).

Suç ile ilişkili önemli kavramlardan biri mağdurdur. En genel tanımıyla mağdur, suçtan zarar gördüğüne inanılan kişi olarak tarif edilebilir (Kaşlı, 2022:823). Kadın, erkek, genç, yaşlı, yerli veya yabancı kısaca tüm bireyler herhangi bir suçun hem faili hem de mağduru olma potansiyellerine sahiptir. Öte yandan yaş, cinsiyet, sağlık durumu, etnik köken gibi değişkenler bireyi dezavantajlı duruma getirebilir ve suça maruz kalma riskini artırabilir. Çocuklar içerisinde buldukları gelişim dönemleriyle de alakalı olarak çevreden gelen tehlikelere karşı savunmasız olabilirler ve bir suçun mağduru olma noktasında dezavantajlı kesim arasında değerlendirilebilirler. Bununla birlikte çocukların zihinsel engelli olması durumu dezavantajlılıklarını katlayarak artırmaktadır.

Zihinsel engelli çocukların suça ilişkin yaşadıkları olumsuz deneyimler: fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, ihmal, akran zorbalığı ve ifade vermede zorlanma şeklinde sıralanabilir. Çalışmanın bu bölümünde bu olumsuz deneyimlere dair daha detaylı açıklamalarda bulunulacaktır.

2.1. Fiziksel istismar

Çocuk ve ergende kaza sonucu olmayan, fiziksel yaralanmalara sebep olabilen ve hatta ölümlerle sonuçlanabilen tüm erişkin davranışları fiziksel istismar olarak tanımlanmaktadır (Gönener, 2010: 138). Fiziksel istismar en genel tanımıyla çocuğun kasten yaralanması ve vücut bütünlüğünün bozulması olarak tanımlanmaktadır (Child Welfare Information Gateway, 2023). Fiziksel istismar, çocuk istismarının en yaygın biçimi olarak ifade edilebilir. Açıklanamayan morluklar, şeritler, kesikler, sıyrıklar, açıklanamayan yanıklar veya açıklanamayan kırıklar fiziksel istismarın göstergeleri arasında sayılmaktadır (Christian, 2015: 2). İstismarcı tarafından el, kayış, yumruk veya sopa kullanılarak darp edilen çocuğun vücudunun çeşitli yerlerinde izlerin olabileceği; elektrikli cihazlardan, sıcak sudan veya kızgın yağdan dolayı çocuğun kalçalarında, sırtında veya çeşitli yerlerinde yanıkların gelişebileceği; şiddetli darp sonucu çocuğun yüzünde, burnunda, omuriliğinde ve kafatasında kırık ve çıkıkların gelişebileceği; çocuğun vücudunun belli yerlerinde ısırık izlerinin olabileceği, dahası bacakta, kolda ve genital bölgelerde açık veya kapalı yaraların oluşabileceği ifade edilmiştir (Gönener, 2010: 139). Fiziksel bulguların kolaylıkla gözlemlenebilir olması yönüyle diğer istismar türlerine göre tespit edilmesi en kolay istismar türüdür denebilir.

Zihinsel engelli çocukların fiziksel istismar durumuyla ilgili bir başka risk faktörü bu çocukların bakım yüküyle ilişkilendirilebilmektedir. Engelli grupların içinde özel gereksinimi daha fazla olan grubun zihinsel geriliği bulunanların olduğu bildirilmiştir (Adıgüzel vd., 2017:46). Bu bağlamda engelli çocuğa sahip ebeveynlerin, çocuklarının her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için kesintisiz bir şekilde bakım verdiği ve bu durumun ailelerin yaşam kalitelerini olumsuz etkilediği belirtilmiştir (Kurban vd., 2022: 326). Bu doğrultuda ailelerin tükenmişlik seviyeleriyle de ilişkili olarak zihinsel engelli çocukların aileleri tarafından fiziksel istismara maruz kalma riski ortaya çıkabileceği ifade edilebilir.

2.2. Duygusal istismar

Çocuğun bakımından ve gözetiminden sorumlu olan kişiler tarafından çocuğun ihtiyaç duyduğu sevgi, ilgi ve şefkatin gösterilmemesi; aksine aşağılayıcı ve suçlayıcı tavırlara maruz bırakılması gibi davranışlar duygusal istismar olarak nitelendirilebilir. Zihinsel engelli çocukların duygusal yönden istismar eden kişiler

çocuğun ebeveyni, kardeşi, akrabası, öğretmen, bakıcısı, arkadaşı, komşusu veya tanıdığı kimselerden oluşabilir. Duygusal istismar her gelir seviyesinden ailede görülebilen, diğer istismar tiplerine göre tespiti oldukça zor olan bir istismar türüdür. Çocuğun yok sayılması, aşağılanması, reddedilmesi, haksız yere ve sistematik olarak eleştirilmesi, tehdit edilmesi, azarlaması, suçlanması gibi eylemlere veya eylemsizliklere maruz bırakılması duygusal istismarın türleri arasında sayılabilir (Baskak, 2023: 63).

Kanun metinlerinde fiziksel ve cinsel istismara ilişkin hükümlerin yer almasına karşın duygusal istismar açısından durum aynı değildir. Halbuki duygusal istismarın en az fiziksel istismar kadar çocuğun hayatını olumsuz etkileyebileceği, ancak tespitinin oldukça zor olduğunu belirten çalışmalar vardır (Cirit, 2015). Ülkemizde neredeyse her iki çocuktan birisinin duygusal istismara maruz kaldığı belirtilmiştir (Korkmazlar Oral vd., 2010: 32).

Zihinsel engelli çocukların duygusal istismara uğrama riskini ve şiddetini çeşitli faktörler değiştirebilmektedir. Bu faktörlerin arasında, zihinsel engelli çocukların iletişim becerilerinin kısıtlı olması, kendilerini ifade edememeleri, istismarı algılayamamaları, istismarcıya bağımlı olmaları, istismarı bildirememeleri, istismarcının güvenilir bir kişi olması, istismarcının çocuğu manipüle etmesi, çocuğun istismarı hak ettiğine inanması olarak sıralanabilir (Bulut ve Karaman, 2018: 280). Dahası bu faktörler zihinsel engelli çocukların uzun yıllar duygusal istismara uğramasına neden olabilir.

Zihinsel engelli çocukların duygusal istismara uğramalarının sonuçlarını, travmanın şiddeti, süresi, sıklığı, istismarcının kimliği, çocuğun kişilik özelliği, çocuğun destek aldığı kaynak gibi faktörler değiştirebilir. Literatürde duygusal istismarın çoğunlukla psikolojik, fizyolojik, bilişsel ve davranışsal sorunlara neden olduğuna, yaşam kalitesinin düşmesine, gelecekteki ilişkilerinde güven sorunu yaşamasına, kendine zarar verme veya intihar eğilimi gösterme sorunlarına neden olabileceği belirtilmektedir (Baskak, 2023: 68).

2.3. Cinsel istismar

Zihinsel engelli çocuklarda görülmesi muhtemel bir diğer istismar çeşidi de cinsel istismardır. Dünya Sağlık Örgütü (2017) çocuk cinsel istismarını çocuğun tam olarak anlamadığı, onay vermesinin mümkün olmayacağı veya gelişimsel olarak hazırlanamadığı, kanunları, sosyal hakları ihlal eden cinsel aktiviteye maruz bırakılması olarak tanımlamıştır. Çocukla doğrudan cinsel ilişki kurmak, genital bölgelere dokunmak, dokunmasını istemek dokunma içeren eylemler olarak değerlendirilirken cinsel organın gösterilmesi, cinsel içerikli konuşmalara maruz bırakılması, çıplak fotoğraf video isteme/gönderme gibi davranışlar dokunma içermeyen eylemler arasında sayılabilir. Yapılan çalışmalar istismarcıların çoğunluğunun çocuğun tanıdığı, bildiği ve güven duyduğu kimselerden oluştuğunu bildirmektedir (Büber vd., 2023a: 12; Yektaş vd., 2018: 501).

Zihinsel engelli çocuklar başta olmak üzere dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, dil ve konuşma bozukluğu, dürtü denetim bozukluğu olan çocuk ve ergenlerin cinsel istismara uğrama riskinin fazla olduğu belirtilmiştir (Spencer vd. 2005: 612). Kurumsal bakım hizmeti alan zihinsel engelli erkeklerin ve kadınların cinsel istismara uğrama risklerinin daha yüksek olduğu vurgulanmıştır (Peckham, 2007:131).

Zihinsel engelli çocukların, öğrenme kapasiteleri, iletişim kurma becerileri ve bilişsel yetenekleri diğer çocuklara oranla düşük olduğundan cinsel istismara uğrama riskleri yüksektir. Zihinsel engelli çocukların cinsel istismara maruz kalması halinde cinsel eylemleri "istismar olarak" anlamlandıramayabilecekleri, cinsel ilişki tekliflerini reddedecek kapasiteye sahip olamayabilecekleri bildirilmiştir (Büber vd., 2023b: 749; Lindsay ve Taylor, 2005: 201; Morano, 2001: 126). Bu durum istismarcıların gözünde zihinsel engelli çocukların "kolay hedef" olarak algılanmasına neden olabilir.

2.4. Akran Zorbalığı

Zihinsel engelli çocuklarda suç mağduriyeti kapsamında değerlendirilebilecek olan bir diğer olumsuz deneyim akran zorbalığıdır. Vreeman ve Carroll (2017) "zorbalığı, bir veya birden fazla kişi tarafından bir kişiye yönelik kasıtlı olarak ve defalarca kez korkutma, taciz etme veya fiziksel olarak zarar verme" olarak

tanımlamıştır. Olweus (1993) ise akran zorbalığını “bir veya birden fazla öğrencinin başka bir öğrenciye yönelik kasıtlı ve sürekli olarak olumsuz eylemlerde bulunarak zarar vermesi” olarak tanımlanmıştır. Literatürde zorbalığın türleri incelendiğinde; fiziksel, sözel, ilişkisel, siber ve cinsel zorbalık başlıkları altında sınıflandırmalar görülmektedir (Özdemir, 2022: 16).

Zorbalık sonucunda kişilerde çeşitli olumsuz belirtiler ortaya çıkabilmektedir. Zorbalığa maruz kalan çocuklarda; uykusuzluk, kâbus görme, karın ve baş ağrısı, alt ıslatma, dışkı kaçırmaya, kaygı ve korku, özgüven düşüklüğü, sessizleşme ve içe kapanma, depresyon en sık gözlemlenen davranış problemleridir (Jansen vd., 2011: 6; Jankauskiene vd., 2008: 145).

Zihinsel engelli çocuklar konuşma, yürüme veya yemek yeme gibi aktiviteleri diğer çocuklarla aynı seviyede yapamayabilirler (Gürkan ve Altay, 2021: 792). Zihinsel engelli çocukların bedensel görünümünün yaşlılarından farklı olmayabileceği, buna karşın yaşlıları kadar kendilerini korumayı bilemedikleri ifade edilmiştir (Küçük, 2012: 8). Bu durum zihinsel engelli çocukların akran zorbalığına uğramalarına neden olabilir.

2.5. İfade Vermede Yaşanan Güçlükler

Bir kişinin gerçek mağdur olup olmadığı veya suçun gerçekten işlenip işlenmediğinin anlaşılması günlük hayat içerisinde tespit edilmesi çok kolay olmayabilir (Aykara ve Özkan, 2017: 14). Zihinsel engelli bireylerde ise durum daha karmaşık bir hal alabilir. Zihinsel engeli olan ve iletişim sorunları yaşayan çocukların, herhangi bir istismar olayından bahsetmeleri halinde bunun inandırıcı bulunmaması, yanlış anlaşılması veya dikkate alınmaması olasılıklarının fazla olduğu ifade edilmektedir. (UNICEF, 2013: 19).

Zihinsel engelli bireylerin mağdur sıfatı taşıdığı olaylarda adalet sistemi içerisinde kolluğa veya savcılığa kendilerini ifade etmekte güçlük yaşayabilirler. Bir başka ifadeyle, zihinsel engelli bireyler zihinsel kapasiteleri, algılama yetenekleri ve engel oranlarıyla da ilintili olarak kendilerini ifade edemeyebilirler. Bu bağlamda iletişim kapasitesi, engel düzeyi, algılama becerisi ve kendini ifade etme yeteneği birbirinden farklı olabilen zihinsel engelli çocukların ifadelerinin alınmasının güç olabileceği, bu tarz çocukların ifadelerinin alanında tecrübeli ve birikimli meslek elemanları tarafından alınmasının faydalı olacağı vurgulanmıştır (Büber vd., 2023a: 7).

3. Yasal Düzenlemeler

Bu başlık altında Türkiye'nin çocuk hakları bağlamında taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin, protokollerin yanında ulusal mevzuata genel hatlarıyla yer verilecektir. Bu sözleşme ve kanun metinleri zihinsel engelli çocuklarla ilgili yer alan hükümler belirlenecek ve yorumlanacaktır.

Türkiye Cumhuriyeti'nde, çocuk hakları bağlamında; 1931 yılında “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesine”, 1959 yılında “BM Çocuk Hakları Bildirgesine”, 1976 yılında “Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine”, 1995 yılında “BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesine”, 2000 yılında “Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile ilgili İhtiyari Protokolüne”, aynı yıl “Çocukların Silahlı Çatışmalara Katılmalarına İlişkin İhtiyari Protokolüne”, 2003 yılında “İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Engellenmesine ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokole”, 2012 yılında “Cinsel Suistimale ve Cinsel İstismara Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesine”, 2014 yılında “Avrupa Konseyi Siber Suç Sözleşmesi”, 2017 yılında “Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne Ek Bireysel Başvuruya İlişkin İhtiyari Protokolüne” imza atılmış ve ilgili sözleşmeler ve protokoller yürürlüğe girmiştir (Demiral, 2018: 120)

Dünyada ve ülkemizde çocuk haklarının gelişmesi, çocuğun korunması ve her türlü iyilik halinin temini için yukarıdaki sözleşme ve protokollerin ayrı ayrı önemi bulunmaktadır. Bununla birlikte her sözleşmenin detaylı incelemesinden ziyade metinler içerisinde engelli ve zihinsel engellilere yönelik maddeler incelenmiştir.

1959 yılındaki BM Çocuk Hakları Bildirgesinin 5. ilkesinde “*bedensel, zihinsel ve toplumsal bakımdan özürsüz çocuğa özel durumunun gerektirdiği gibi davranılır ve özel eğitim ve bakım sağlanır.*” hükmü yer almaktadır.

1989 yılındaki Çocuk Hakları Sözleşmesinin 23. maddesinde “*taraf devletler zihinsel ya da bedensel özürsüz çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler*” hükmü yer almaktadır. 39. Maddesinde ise “*devletin çocukların suçtan zarar gördükleri durumlarda onlara sağlıklarına yeniden kavuşabilmeleri ve toplumla yeniden bütünleşebilmeleri için her türlü yardımı ve desteği sağlamaya dair*” hükmü yer almaktadır.

Cumhuriyetin ilk yıllarından bu yana Türkiye'nin çocuk ihmal ve istismarı konusunda uluslararası sözleşmelere taraf olduğu görülmektedir. Öte yandan bildirge metinlerinin ülkeler açısından bağlayıcı metinler olmadığı, devletleri yükümlülük altına sokan BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin önem arz ettiği, sözleşmenin 2 Eylül 1990 yılında yürürlüğe girdiği, Türkiye'de ise 1990 yılında sözleşmenin imzalandığı ancak 1995 yılında Resmî Gazete'de yayımlanmasıyla yürürlüğe girdiği belirtilmiştir (Demiral, 2018: 143).

Tüm bireylerin, insan haklarından ve temel özgürlüklerinden tam ve eşit şekilde yararlanması, insan onuruna yakışır şekilde yaşam sürmesi temel hedefleriyle BM Engelli Kişilerin Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme 2006 tarihinde tamamlanmıştır. Türkiye ise bahsi geçen sözleşmeye 2008 yılında taraf olmuş ve onaylamıştır. Sözleşmenin 14, 15 ve 16. Maddelerinde engellilerin güvenliği, kötü muameleye maruz kalmaması ve istismara maruziyetine ilişkin hükümler yer almaktadır.

Uluslararası yasal düzenlemeler genel olarak değerlendirildiğinde, çocuk ihmal ve istismarının önlenmesi, çocukların korunması amacıyla ebeveynlere, yasal temsilcilere ve devlete çeşitli sorumlulukların yüklendiği görülmüştür. Uluslararası sözleşmelerde engelli kişilerin yaşadıkları problemlere ilişkin maddelere rastlansa da kişilerin yaşadığı problemlerin halen devam ettiği düşünülmektedir.

Ülkemizde kişilerin temel haklarını ve hürriyetlerini, kamu güvenliğini, toplumsal barışı ve düzeni tesis etmek, suç işlenmesini önlemek amacıyla 12.10.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) yürürlüğe girmiştir. TCK'nin 103. maddesinde çocuğun cinsel istismarına ilişkin hükümler yer almaktadır. Bu maddenin 1/a bendinde “*On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış*” ağırlaştırıcı sebep olarak belirlenmiştir. İlgili madde zihinsel engelli çocuklara ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmamakla birlikte bahsi geçen maddenin cezayı arttırıcı olduğu görülmektedir.

Ceza Muhakemeleri Kanununun (CMK) 202/2 maddesinde (2) *engelli olan sanığa veya mağdura, duruşmadaki iddia ve savunmaya ilişkin esaslı noktalar, anlayabilecekleri biçimde anlatılır.*” hükümleri yer almaktadır. CMK'nin 202. maddesinde zihinsel engelli çocuklara ilişkin doğrudan bir düzenleme bulunmamakla birlikte kendisini ifade edemeyen engelli bireylere yönelik tedbirlerin alındığı görülmektedir.

4. Bir Vaka Örneği

Çalışmanın muhtelif yerlerinde zihinsel engelli çocukların suç mağduru olma potansiyellerinin yüksek olduğuna vurgu yapılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde, cinsel istismara uğradığı iddiasıyla Çocuk İzlem Merkezinde işlemi yapılmış olan zihinsel engelli bir çocuğun vakası kurgulanmıştır. Bu bağlamda yukarıda bahsedilen literatür bilgilerinin somutlaştırılması ve daha net anlaşılabilmesi adına kurgu vaka önemlidir.

Çocuk İzlem Merkezine cinsel istismara uğradığı iddiasıyla yönlendirilen 16 yaşındaki Ahmet'in IQ puanının 60 olduğu öğrenilmiştir. Yapılan görüşmede çocuğun özel eğitim öğrencisi olduğu, boş vakitlerinde telefonda oyun oynadığı, arkadaşlarıyla dışarıya çıktığı, anne ve babasıyla birlikte yaşadığı, 3 kardeş oldukları öğrenilmiştir. Ahmet'e geliş

sebebiyle ilgili sorular sorulmuş şu bilgilere ulaşılmıştır: Mahallelerinde market işleten Ali isimli şahıs tarafından özel bölgelerine dokunulduğu öğrenilmiştir. Çocuğun kendisini ifade ederken zorlandığı gözlemlenmiş olup kısa ve net sorularla görüşme yapılandırılmıştır. Ön görüşme sırasında Ali isimli şahsın kendisine dokunduğunu ifade etse de adli görüşme sürecinde olayın yer ve zaman detaylarını, olayın gerçekleşme biçimini aktaramadığı, şüpheliyle arasında geçen diyalogları aktaramadığı, neden sonuç ilişkisi kurmadığı gözlemlenmiştir. Bir süre sonra görüşme sonlandırılmıştır. Görüşme bitiminde savcı tarafından iç beden muayenesi yapılması için adli tıp uzmanına ve beyanlarına itibar edilip edilmeyeceğine ilişkin rapor alınması için çocuk ve ergen ruh sağlığı hekimine konsülte edilmesi talimatı verilmiştir.

Vakada çocuğun zihinsel engelli olması cinsel istismara uğraması açısından ciddi bir risk faktörü olarak değerlendirilmiştir. Literatürde mental retardasyon sınıflandırması sınır (70-79), hafif (52-69), orta (36-51), ağır (20-35) ve çok ağır (<20) olmak üzere 5'e ayrılmaktadır (Özdemir, 2005: 62). Literatür doğrultusunda çocuğun hafif mental retardasyona sahip olduğu görülmektedir. Hafif mental retardasyon tanılı hastaların genel özellikleri; ilkokul seviyesinde okuma yazma öğrendikleri, çoğu günlük aktiviteyi bağımsız yerine getirebildikleri, eğitildikleri takdirde ulaşım araçlarını bağımsız kullanabildikleri, özel eğitimle beceri kazanarak çalışabildikleri bildirilmiştir (Özdemir, 2005: 64). Bu bağlamda çocuğun birtakım becerilerinin eğitim ile geliştirilebileceği belirtilmiştir. Ancak çocuğun kendisini ifade etme noktasında zorlanması eğitim seviyesi ve mental retardasyon tanısı ile ilişkilendirilmiştir.

Çocuğun olayın detaylarına ilişkin detayları aktarırken kendisini ifade edememesi, adli mercilerce "olayın yaşanmamış" olduğunu düşündürebilir. Öte yandan çocuğun kendini ifade edememesi anal muayene olmasına neden olmuştur. Oysa nitelikli olmayan cinsel istismar vakalarında² istisnai durumlar hariç olmak üzere iç beden muayenesinin yapılması gibi bir uygulama söz konusu değildir. Yukarıda da olduğu gibi zihinsel geriliği olan çocukların beyanlarından ziyade maddi delil olarak tanımlanabilecek "iç beden muayenesi raporu, görüntü kaydı, görgü tanıklarının beyanları" gibi deliller üzerinden tahkikatın yürütülmesi sağlanmaktadır. Bununla birlikte çocuğa, çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları hekimi tarafından verilecek olan "*fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış*³" raporu istismarın gerçekleştiği kanaatinin oluşması halinde ağırlaştırıcı sebep olarak değerlendirilecektir.

5. SONUÇ

Bu çalışma dezavantajlı gruplar arasında değerlendirilen zihinsel engelli çocukların mevcut durumlarının suç mağduru olma risklerini vurgulamak amacıyla hazırlanmıştır. Suç ve suç sosyolojisine dair çalışmalar incelendiğinde zihinsel engellilerin durumunu ele alan çalışmaların oldukça kısıtlı olduğu, bu alanda daha fazla akademik çalışmanın yapılmasının gerekli olduğu görülmüştür.

Ülkemiz çocuk hakları bağlamında cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze kadar uluslararası sözleşmelerin tarafı olması noktasında olumlu bir görünüm sergilemiştir. Öte yandan ulusal mevzuatta zihinsel engelliliğe dair doğrudan bir düzenleme bulunmadığı, dolaylı yoldan bir atıf yapıldığı görülmüştür.

Zihinsel engelli çocuklar adli sistem içerisine girdikleri andan itibaren haklarının korunması, ikincil örselenmelerinin önüne geçilmesi ve hak temelli bir anlayışla tüm sürecin yönetilmesi önemlidir. Bahsi geçen çocuklar algılama, sorgulama ve kendilerini ifade etme noktasında yetersizlik gösterdiklerinden dezavantajlı konumda değerlendirilmektedir. Çalışma kapsamında zihinsel engelli çocukların suça dair yaşadıkları olumsuz deneyimler; fiziksel, duygusal ve cinsel istismar, akran zorbalığı, ifade vermede zorlanma şeklinde özetlenmiştir.

² Çocuğun nitelikli cinsel istismarı, TCK 103/2 maddesinde yer alan "*çocuğun vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi*" durumunu ifade etmektedir.

³ Türk Ceza Kanunu, 103/1/a

Zihinsel engelli çocukların suç ile ilişkili mağduriyetlerinin önüne geçilmesinin birçok kurumun eşgüdüm halinde çalışmasıyla mümkün olacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte adliye, sağlık, emniyet kurumları içerisinde çocuğa doğrudan temas eden personelin konu hakkındaki farkındalıklarının artırılması gerekmektedir.

Zihinsel engelli çocuklara yönelik çocukların yaş grubuna, engellilik düzeyine, algılama kapasitesine yönelik açık ve anlaşılır biçimde, çeşitli suç türlerini kapsayacak şekilde eğitimler düzenlenmelidir. Bu eğitimlerle belirli aralıklarla gerek yüz yüze gerekse internet ve sosyal medya ortamlarında çocukların farkındalık seviyeleri artırılabilir.

Suç mağduriyeti; fiziksel, duygusal ve ruhsal problemleri de beraberinde getirebilir. Öte yandan bu sorunlarla baş etme mekanizmalarının geliştirilmesi ve desteklenmesi çocuğun biyolojik, psikolojik ve sosyal sağlığı için gereklidir. Mağdurların baş etme mekanizmalarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesine yönelik özellikle çocuk ruh sağlığı alanında psikososyal desteklerin artırılması, mağdur çocukların bu desteklere ulaşmada öncelenmesi ve faydalandırılması gerekmektedir.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu çalışma derleme türünde hazırlanmış olup yayın etiğine uyulmuştur.

KAYNAKLAR

- Adalet Bakanlığı. (2023). Mağdur kimdir? Erişim adresi: <https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/234/Magdur-Kimdir>
- Adıgüzel, O. C., Cavkaytar, A., & Ceyhan, E. (2017). Ailelerin zihin yetersizliği olan çocukların özellikleri ve eğitimleriyle ilgili bilgi düzeylerinin belirlenmesine yönelik ölçme aracının geliştirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(60), 46-59.
- Aykara, A., & Özkan, S. (2017). Mağdur hakları ve gereksinimleri bağlamında engelli mağdur bireyler. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(1), 143-165.
- Baskak, İ. (2023). Çocuğa yönelik duygusal istismar. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 53-64.
- BM Çocuk Hakları Bildirgesi (1959, Kasım 20). Erişim adresi: https://kdkcocuk.gov.tr/anasayfa/contents/files/YasalDuzenlemeler/BM_cocuk_Haklari_Bildirisi.pdf
- Bulut, S., & Karaman, H. B. (2018). Engelli bireylerin cinsel, fiziksel ve duygusal istismarı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 277-301.
- Büber, Ö., Oksal, H. & Şimşir Büber, S. (2023b). Zihinsel engelli çocuk ve ergenlerin cinsel istismarı. *Kesit Akademi Dergisi*, 9 (35), 745-757.
- Büber, Ö., Oksal, H., & Alnak, A. (2023a). Çocuk izlem merkezine başvuran vakaların incelenmesi: Bir merkezin 5 yıllık deneyimi. *Adli Tıp Dergisi*, 37(1), 12-18.

- Child Welfare Informatin Gateway. (2023). Identification of physical abuse. Erişim adresi: <https://www.childwelfare.gov/topics/can/identifying/phys-abuse/>
- Christian, C. W., & Committee on Child Abuse and Neglect. (2015). The evaluation of suspected child physical abuse. *Pediatrics*, 135(5), e20150356.
- Çelik, S. (2014). Zihinsel engelli bireylerde kaza/yaralanmaların önlenmesinde hemşirenin rolü. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 4(2), 91-97.
- Demiral, E. (2018). *Uluslararası insan hakları hukuku kapsamında çocuklara yönelik cinsel istismar* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Beykent Üniversitesi.
- Dolu, O. (2012). *Suç teorileri: Teori, araştırma ve uygulamada kriminoloji*. Seçkin Hukuk
- Dünya Sağlık Örgütü. (2011). Dünya Engellilik Raporu. Erişim adresi: <https://www.engellilerkonfederasyonu.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/D%C3%BCnya-Engellilik-Raporu-2011.pdf>
- Gönener, H. (2010). Zihinsel engelli çocuklarda ihmal-istismar ve hemşirelik bakımı. *Journal of Experimental and Clinical Medicine*, 27(4), 137-143.
- Göver, İ. H., & Şenol, D. (2017). Toplumsal bir olgu olarak suç: Sosyolojik bir analiz. *Journal of Current Researches on Social Sciences*, 7(2), 191-208.
- Gürkan, R., & Altay, B. (2021). Zihinsel engelli çocuğa sahip olan ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutumlarının incelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 791-798.
- Jankauskiene, R., Kardelis, K., Sukys, S., & Kardeliene, L. (2008). Associations between school bullying and psychosocial factors. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 36(2), 145-162.
- Jansen, D. E., Veenstra, R., Ormel, J., Verhulst, F. C., & Reijneveld, S. A. (2011). Early risk factors for being a bully, victim, or bully/victim in late elementary and early secondary education. The longitudinal TRAILS study. *BMC public health*, 11(1), 1-7.
- Kaşlı, E. (2022). Kolluk uygulamalarında suç mağdurunun korunması. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(2), 819-838.
- Keskin, G., Bilge, A., Engin, E., & Dülgerler, Ş. (2010). Zihinsel engelli çocuğu olan anne-babaların kaygı, anne-baba tutumları ve başa çıkma stratejileri açısından değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11(1), 30-37.
- Korkmaz, K. (2018). *Engellilerin suça yönelik bakış açıları ve suç deneyimleri üzerine sosyolojik bir araştırma* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi.
- Korkmazlar-Oral, Ü., Engin, P., & Büyükyazıcı, Z. (2010). Türkiye'de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması özet raporu. Ankara, UNICEF.
- Kurban, V., Tetikçok, R., & Ünlü, U. (2022). Engelli çocuğa sahip ebeveynlerin yaşam kaliteleri ve etkiyen faktörler. *Dicle Tıp Dergisi*, 49(2), 324-323.
- Küçük, S. (2012). *Hafif zihinsel engelli çocuklar ve ebeveynlerinde cinsel istismardan korunma konusunda farkındalık yaratma* (yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi.

- Lindsay, W. R., & Taylor, J. L. (2005). A selective review of research on offenders with developmental disabilities: Assessment and treatment. *Clinical Psychology & Psychotherapy: An International Journal of Theory & Practice*, 12(3), 201-214.
- Morano, J. P. (2001). Sexual abuse of the mentally retarded patient: Medical and legal analysis for the primary care physician. *Primary Care Companion To The Journal Of Clinical Psychiatry*, 3(3), 126-135.
- Oktar, M. N., & Yıldız, R. (2019). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin ölüm kaygısı ile sosyal politikalara güven ilişkisi. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 14(1), 463-498.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Oxford: Blackwell.
- Özdemir, Ş. A. (2020). *Kaynaştırma modeli ile eğitilen zihin engelli öğrenciler ile normal gelişim gösteren öğrencilerin akran zorbalığına maruz kalma durumlarının karşılaştırılması olarak incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Özdemir, Ö. (2005). Çocuklarda mental retardasyon. *Güncel Pediatri*, 3(2), 62-66.
- Peckham, N. G. (2007). The vulnerability and sexual abuse of people with learning disabilities. *British Journal of Learning Disabilities*, 35(2), 131-137.
- Spencer, N., Devereux, E., Wallace, A., Sundrum, R., Shenoy, M., Bacchus, C., & Logan, S. (2005). Disabling conditions and registration for child abuse and neglect: A population-based study. *Pediatrics*, 116(3), 609-613.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB). (2022). Engelli ve yaşlı istatistikleri bülteni Ocak 2022. Erişim Adresi: https://www.aile.gov.tr/media/98625/evhgm_istatistik_bulteni_ocak_2022.pdf#page15 (Erişim tarihi: 19.05.2023).
- Türk Ceza Kanunu. (2004, 26 Eylül). Resmi Gazete (Sayı: 25611). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2023). Güncel Türkçe Sözlük.
- UNİCEF. (1989). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme. Erişim adresi: [Çocuk Haklarına Dair Sözleşme | UNICEF Türkiye](#). (Erişim tarihi: 13.05.2023).
- UNICEF. (2013). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Bireysel Başvuru Usulüne İlişkin İhtiyari Protokol Kapsamındaki Usul Kuralları. (Erişim tarihi: 13.05.2023).
- UNICEF. (2017). Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve İhtiyari Protokoller, Usûl Kuralları ile Çocuk Hakları Komitesi Genel Yorumları. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkiye/media/7941/file/%C3%87HDS%20ve%20%C4%B0htiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kurallar%C4%B1%20ile%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%20Genel%20Yorumlar%C4%B1.pdf>
- Vreeman, R. C., & Carroll, A. E. (2007). A systematic review of school-based interventions to prevent bullying. *Archives of pediatrics & adolescent medicine*, 161(1), 78-88.

World Health Organization. (2017). Responding to children and adolescents who have been sexually abused: WHO clinicalguidelines. Erişim adresi (23 Mayıs 2023): <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/259270/9789241550147-eng.pdf>.

Yektaş, Ç., Tufan, A. E., Büken, B., Çetin, N. Y., & Yazici, M. (2018). Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerde istismar ve istismarcıya ilişkin özelliklerin ve psikopatoloji ile ilişkili risk etkenlerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(5), 501-508.

Yazar Biyografisi/Biyografileri

Ömer BÜBER, Uzm. Sosyal Çalışmacı, Sakarya Eğitim ve Araştırma Hastanesinde çalışmakta ve Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim dalında doktora eğitimine devam etmektedir.

İhsan Kutlu, Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde çalışmaktadır.

TRT Çocuk ve Cartoon Network Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Şiddet İçeriklerinin Analizi

Analysis of Violence Content in Cartoon Movies on TRT Child and Cartoon Network Channels

Mehmet KIRLIOĞLU¹, Esmâ ÜNLÜ²

¹ Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, kirliolglumehmet@gmail.com, ORCID ID 0000-0003-0130-0841

² Sosyal Çalışmacı, esmaunlu5050@gmail.com, ORCID ID 0009-0007-6701-1686

Öz

Bu araştırmanın amacı Cartoon Network ve TRT Çocuk kanallarında yayınlanmakta olan çizgi filmlerde yer alan şiddet unsurlarını tespit etmek, tespit edilen şiddet unsurlarının ne şekilde yansıtıldığını belirlemektir. Araştırma nitel araştırma yöntemi olup nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Cartoon Network ve TRT Çocuk kanallarında yayınlanmakta olan 16 çizgi film izlenmiştir. İzenilen çizgi filmlerin içerikleri Dağlıoğlu ve Çamlıbel Çakmak (2009) tarafından geliştirilen korku ve şiddet öğeleri kontrol listesi kullanılarak incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda çizgi filmlerde sözel, fiziksel ve psikolojik şiddet unsurlarının bulunduğu, çoğunlukla fiziksel şiddet öğelerine ardından sözel şiddetin takip ettiği gözlemlenmiştir.

Anahtar kelimeler: çocuk, çizgi film, şiddet

Abstract

The purpose of this research is to determine the elements of violence in the cartoons broadcast on Cartoon Network and TRT Children's channels and to observe how the detected elements of violence are reflected. The research is a qualitative research method and document analysis, which is one of the qualitative research methods, was used. A total of 16 cartoons broadcast on Cartoon Network and TRT Children's channels were examined. The contents of the watched cartoons were examined using the Fear and Violence Elements checklist developed by Dağlıoğlu and Çamlıbel Çakmak (2009). As a result of the examination, it was observed that there are elements of verbal, physical, and psychological violence in cartoons, mostly followed by physical violence, followed by verbal violence.

Keywords: child, cartoon, violence

*Araştırma Makalesi
Research Article*

Makale Atfı: Kırlioğlu, M. ve Ünlü, E. (2023). TRT Çocuk ve Cartoon Network Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Şiddet İçeriklerinin Analizi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 7(2), 104-117.

DOI: 10.55109/tushad.1357157

Alındı 09.09.2023
Kabul Edildi 22.12.2023
Yayınlandı 31.12.2023

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

¹ İletişim kurulacak yazar: Mehmet KIRLIOĞLU, kirliolglumehmet@gmail.com

1. Giriş

Geleneksel medyanın yeni dijital medyaya dönüşümü birtakım değişiklikleri beraberinde getirmiştir (Chassiakos ve ark., 2016). Dijital medya, internetin akıllı telefonlarda kolay ulaşılabilir olmasıyla birlikte nerdeyse çocukların günlük hayatının şekillenmesinde etkili olmuştur (Anitha ve ark., 2021). Günümüze kıyasla geçmiş dönemlerde çocukların televizyonla tanışması zaman alırken, günümüzde ise henüz yaşını doldurmamış çocukların dijital medyayla tanıştığı ifade edilmektedir (Chassiakos ve ark., 2016). Medyanın tesir ettiği önemli bir kesim olan çocukların serbest vakitlerinde yaptığı aktivitelerin büyük çoğunluğunda çocuk programları, video oyunları, çizgi filmler ve çocuk dergileri yer almaktadır (Yiğitbaşı, 2014).

Televizyonun çocuklar için bağımlılık yapıcı etkisi dile getirilmektedir. Televizyon, sahip olduğumuz geleneksel değerleri elektronik değerlerle birlikte yoğurmakta bir nevi yeni elektronik değerleri yaratabilmektedir. Bu elektronik gelenek çocukların hal, hareket ve davranışlarını değiştirip şekillendirebilmektedir (Doğan ve Göker, 2012). Televizyon ve televizyon yayınları, çocuğun karşılıklı iletişim ve etkileşime engel olması bakımından dil gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir. Okul çağındaki çocuklar birbirleriyle oyun oynayabileceklerken televizyon başında çizgi film izleyip tek başlarına vakit geçirmektedirler. Bu sebeple gelişme çağındaki çocuklar günlük hayatlarında hem fiziksel olarak hem de davranış olarak tembelleşebilmektedirler (Yousaf ve ark., 2015). Aynı zamanda hareketsiz kalmaya, göz sağlığına zarar vermeye sebep olduğu için çocukların fiziksel gelişimlerini etkileyebilmektedir. Hatta sosyal gelişimin önemli yeri olan bu dönemde sürekli ekran karşısında kalmak çocuklarda iletişim sorunu yaşama problemini ortaya çıkarabilmektedir (Karaboğa,2018; Temizyürek ve Acar, 2014). Öte yandan televizyonun çocukların yaşamı üzerindeki olumlu etkileri de görmezden gelinememektedir. Çocuklar televizyonda izledikleri yayınların etkisi ile arkadaşlık, paylaşma, işbirliği, yardımlaşma, sevgi gibi sosyal davranışlarını olumlu yönde geliştirdikleri görülmüştür (Doğan ve Göker, 2012). İlgi alanlarına ve yaşlarına uygun medya içerikleri kullanıldığı takdirde çocukların psikososyal gelişimlerine katkı sağlayıcı işlevleri de görülebilir. Bu işlevlerin doğru bir şekilde yerine getirilebilmesi için olumlu olarak rol model alabilecekleri programlar ve medya içeriklerini kullanmak gerekmektedir (Yiğitbaşı, 2014). Televizyon hem olumlu hem de olumsuz tarafının ötesinde küçük çocukların televizyonda gördükleri şiddet eylemlerini taklit etmeye sanıldığından daha az eğilimli olabileceği, özellikle okul öncesi çocukların televizyon içeriğini sınırlı düzeyde kavradıkları belirtilmektedir (Blumberg vd., 2008; Peters ve Blumberg, 2002).

Literatürde televizyonun bir tür elektronik bakıcı olduğu ifade edilmektedir (Temizyürek ve Acar, 2014; Doğan ve Göker, 2012). Özellikle her iki ebeveyni gün boyu çalışan çocuklara televizyon refakat etmektedir. Diğer taraftan ebeveyninden biri çalışmıyor olsa da televizyon ebeveynin kendisine zaman ayırabilme aracı olarak işlev gördüğü belirtilmektedir. Televizyonun elektronik bakıcı rolüne ek olarak çocuk için rol model olabildiği ifade edilmektedir (Temizyürek ve Acar, 2014). Çocuğun televizyonla geçirdiği sürenin artması durumunda çocukların davranışlarının televizyon tarafından şekilleneceği söylenmektedir. Böylece televizyonda görülen bir model çocuk tarafından içselleştirilmektedir (İşliyen, 2020).

Türkiye’de istatistiklere bakıldığında, çocukların televizyon karşısındaki geçirdikleri vakitlerin okulda geçirdiği vakitten daha fazla olduğu görülmektedir. Televizyon izleme süresinin fazla olmasından dolayı çocukların gelişimleri ruhsal ve kültürel anlamda olumsuz etkilenmektedir (Buckingham, 2013; Kaya, 2014). 0-2 yaş aralığındaki bir çocuğun her saat boyunca izlediği televizyon için kardeşi ya da anne ve babasına günde 52 dakika daha az vakit ayırdığı görülmüştür. 0-2 yaş aralığında ekran karşısında geçirilen her bir saat için çeşitli oyunlara ayrılan vakit cumartesi ve pazar günleri %11, hafta içleri ise %9 daha az vakit harcandığı tespit edilmiştir (Brown, 2011).

Yapılan bir araştırmada bir yaşından küçük çocukların ailelerinin %19’u çocuk odalarında televizyon olduğunu belirtmiştir (Brown, 2011). Çocukların hayatla kaynaşmasında oldukça etkili olan, genellikle 6-10 yaş aralığındaki çocukların seyretmekte olduğu çizgi filmlerin sadece güzel vakit geçirme, hayal

güçlerini geliştirme gibi etkileri olmayıp bununla birlikte çocukların sosyal ilişkilerinde, çevresi ile iletişim kurma ve kendilerini geliştirme konusunda önemli bir fonksiyona sahip olduğu belirtilmektedir (Özdemir ve Önk, 2020). Gelişim dönemindeki çocuklarda eleştirel bir bakış açısı ve yorumlama yeteneği yeterince gelişmediğinden dolayı var olan içeriklerin şiddet, kötü alışkanlıklar, cinsellik, argo gibi olumsuz davranışları içermesi çocukları büyük bir risk ile karşı karşıya getirebilmektedir (Kırık ve Altun, 2019).

Kâr sağlama amacıyla medya hem çocukların izlediği hem de yetişkinlerin izlediği birçok program yoğun olarak şiddeti konu almaktadır. Çizgi filmler ve diziler bu programların başında gelmektedir. Şiddet içerikli programlar, seyircide şiddete karşı duyarsızlaşarak saldırgan davranışlarda bulunmayı ve dünyanın kötü, korkulacak bir yer olduğu algısını oluşturur. Yetişkinler bile bu kadar etkilenebiliyorken çocukların seyrettikleri çizgi filmler ve dizilerdeki kahramanların şiddet yanlısı olması çocukların bu kahramanları model alarak taklit etmesine sebep olabilmektedir. Son yıllarda bu konu üzerinde yapılan araştırmalar ışığında şiddet içerikli programlara maruz kalan çocukların, şiddeti görerek öğrendikleri ve saldırgan davranışlarının giderek arttığı kanıtlanmıştır (Karaboğa, 2018). Yörükoğlu (1989) her çocuğun farklı kişilik özelliğine sahip olması sebebiyle çizgi filmlerde şahit olduğu şiddet içerikli sahnelerden farklı düzeylerde etkilenebileceğini belirtmektedir. Örneğin: saldırgan içerikleri izleyen korkak bir çocuk, sahneleri izlediğinde; vurucu, kırıncı olmak yerine ürkeklik ve korku duygusu daha da artış göstermektedir. Diğer yandan agresif, sinirli bir çocuk; izlediği sahnelerin etkisinde kalarak ailesi ve akranları üzerinde bu şiddet içerikli davranışları uygulayamaya çalışabilmektedir (Yaşar ve Paksoy, 2011).

Türkiye’de 90’lı yıllar ile birlikte özel kanallar açılmaya başlanmıştır. Özel kanallar tematik kanalların da ortaya çıkmasını sağlamış ve böylece çocuklara yönelik ilk tematik kanal kurulmuştur. Kurulan ilk tematik kanal Maxi TV’dir. Kanal 1997 yılında kurulmuştur. Sonrasında 2005, 2006, 2007 yıllarında sırasıyla JoJo TV, D Çocuk ve Yumurcak TV kanalları kurulmuştur. Cartoon Network ve TRT Çocuk kanallarının kuruluşu sırasıyla 2007 ve 2008’dir (Doğan ve Göker, 2012). TRT Çocuk, TRT’nin ilk çocuk temalı kanalı olup 2008 yılında çocukların kültürel değerlerine bağlı, evrensel değerlerin farkında olan, kendisine ve çevresine faydalı bireyler olmaları amacı ile televizyon yayına katılmıştır (Kaya, 2014). Çocukların sevdiği çizgi film kanalından biri olan Cartoon Network kanalı yayın içerikleri çocukların ilgisini çekmekle kalmayıp, davranışlarının olumlu veya olumsuz şekillenmesinde etkili olabilmektedir.

2. Araştırmanın Amacı

Çocuklar vakitlerinin büyük bir kısmını kolayca ulaşılabilen televizyon kanallarında yayınlanmakta olan çizgi filmleri izleyerek geçirmektedir. İzlemekte oldukları çizgi filmler çocukların tutum ve davranışlarını etkilemekte ve günlük hayatlarının şekillenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çizgi filmlerde şiddet içerikli sahnelerle sıklıkla karşı karşıya kalan çocuklar olumsuz deneyimler edinebilmektedirler (Büyükbaykal, 2007; Karaboğa, 2018). Bu araştırmanın amacı da yayınlanan eğitsel içeriklerle 3-12 yaş arasında olan çocukların bilişsel ve fiziksel gelişimlerine katkı sağlamak amacıyla yayın yapan bir devlet kanalı olan TRT Çocuk ve amacı 7-15 yaş arası çocuklara yönelik yayın yapmak olan, ilerleyen süreçte Adult Swim kuşağı ile birlikte gece geç saatlerde 17 yaş üzeri izleyicilere de hitap etmeye başlayan, Amerika’ya ait Cartoon Network kanalında yayınlanmakta olan çizgi filmlerin şiddeti yansıtan sahne içeriklerinin nitel araştırma deseni çerçevesinde analiz edilerek yorumlanmasıdır. Bu genel amaç doğrultusunda araştırmaya ilişkin alt amaçlar aşağıda sıralanmıştır:

1. Çizgi film içeriklerinde sıklıkla rastlanılan şiddet türleri nelerdir?
2. Çizgi filmlerde uygulanan şiddet ne şekilde yansıtılmaktadır?
3. Çizgi filmlerin içeriklerinde fiziksel şiddete ne şekilde yer verilmektedir?
4. Çizgi filmlerin içeriklerinde sözel şiddete ne şekilde yer verilmektedir?
5. Çizgi filmlerin içeriklerinde psikolojik şiddete ne şekilde yer verilmektedir?
6. Çizgi filmlerde şiddet hangi amaçla uygulanmaktadır?
7. Çizgi filmlerde işlenen şiddet hangi tür karakterler tarafından gerçekleştirilmektedir?
8. Çizgi filmlerde şiddet ne tür bir davranış türü olarak sunulmaktadır?

3. Yöntem

3.1. Araştırmanın Deseni

Yapılan araştırmada Cartoon Network ve TRT Çocuk kanallarında yayınlanmakta olan çizgi filmlerin şiddeti yansıtan sahne içeriklerine odaklandığından araştırma nitel araştırma deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda genellikle, görüşme, gözlem, söylev ve doküman incelemesi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanılmaktadır (Baltacı, 2019). Bu araştırmada çizgi filmler birer doküman olarak düşünülebilir. Araştırma yapılan konuya ilişkin birçok veri belgeler aracılığı ile elde edilebilir. Görsel, işitsel ya da yazılı belgelerin analiz edilmesi ile veri elde etme eylemine doküman incelenmesi denilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmada yer alan çizgi filmler TRT Çocuk ve Cartoon Network kanallarından seçilmiştir. TRT Çocuk, çocuk alanında hizmet veren tek devlet kanalı olup Cartoon Network kanalı da en çok izlenen özel çizgi film kanallarından birisidir. Ele aldığımız TRT Çocuk kanalında ise "Rafadan Tayfa", "Elifin Düşleri", "Ege ile Gaga", "Doru", "İbi", "Maysa ve Bulut", "Heidi" ve "Sagun" isimli çizgi filmler; Cartoon Network kanallarında yayınlanmakta olan çizgi filmler arasında "Kral Şakir", "Maşa ile Koca Ayı", "Jade Armor", "Clarence", "Grizzy ve Lemmingler", "Adventure Time", "Kafadar Ayılar" ve "Uncle Granpa" isimli çizgi filmler tercih edilmiştir.

Tablo 1. Çalışma kapsamında TRT Çocuk kanalı içerisinden seçilen çizgi filmlere ilişkin özet bilgiler.

TRT Çocuk Kanalı	Çizgi Film Konusu
Heidi	Heidi, küçük yaşta yetim kalmış sekiz yaşındaki kızdır ve teyzesi Dete tarafından İsviçre Alpleri'nde bulunan büyükbabasının yanına götürülür. Bu süreçte, Heidi, büyükbabasının yaşamını olumlu yönde etkiler ve aynı zamanda keçi çobanı Peter ile yakın bir arkadaşlık kurar.
Elif'in Düşleri	Elif'in Düşleri çizgi filmde 4-5 yaşlarında olan kız çocuğunun hayal dünyasında meyve ve sebzelerle konuşup onları yakından tanınması anlatılmaktadır.
Rafadan Tayfa	Çoklu arkadaş grubundan oluşan "Rafadan Tayfa", 1990 yıllarındaki Türk adet ve geleneklerini yansıtır mahalle ve komşuluk ilişkilerine dikkat çeken bir çizgi filmidir. Çizgi filmde yer alan karakterlerin birbirleriyle samimi ilişki içinde olup değer yargılarını özen gösterdikleri görülür.
Ege ile Gaga	Konuşkan bir karga ve Ege isimli bir çocuğun bahçede olan keşifleri sırasında karşılaştıkları sorunları çözerek çözdükleri sorunları defterlerine not almaları anlatılıyor.
Sagun	Aile birliği ve arkadaşlık ilişkilerinin konu alındığı Sagun, iyinin ve kötünün mücadelesine yer vererek çocukların zeka gelişimini desteklemeyi amaçlar.
İbi	Fen bilgileri ve matematiği karşılaştıkları sorunlarda çözüm olarak kullanmaya çalışan İbi ve arkadaşlarının yaşadıkları olaylar konu edilir.
Doru	Sevilen kahramanlardan biri olan Doru ve Doru'nun sürüde bulunan arkadaşı Karatay, sürüdeki atları yakalamak isteyen çiftlik sahiplerinden kendilerini ve sürüyü korumaya çalışırlar.
Maysa ve Bulut	Göçebe yaşamı konu alan bu çizgi filmde değerlerimiz, gelenek ve göreneklerimiz konu alınarak ana karakterler olan küçük kız Maysa ve onun çoban arkadaşı olan Bulut'un başından geçenler anlatılmaktadır.

Tablo 2. Çalışma kapsamında Cartoon Network kanalı içerisinden seçilen çizgi filmlere ilişkin özet bilgiler.

Cartoon Network Kanalı	Çizgi Film Konusu
Jade Armor	Dövüş sanatlarını çok seven genç Lan Jun'un gizemli bir bileklik taktıktan sonra ailesinin sırlarını öğreniyor. Yardımcı hayvanları ile birlikte kötülerle savaşıp kahraman olmayı öğrenirken aynı zamanda gençliğini yaşamaya çalışıyor.
Maşa ile Koca Ayı	Maşa ile Koca Ayı, Rus yapımı bir animasyon televizyon dizisidir. Küçük bir kız çocuğu olan Maşa ile Mişka adında Koca Ayı arasında geçen maceralar anlatılmaktadır.
Kafadar Ayıcıklar	Bir Amerikan çizgi dizisi olan Kafadar Ayıcıklar, üç kardeş olan Panda, Kutup Ayısı ve Boz Ayısının maceralarını anlatmaktadır.
Kral Şakir	5 kişilik bir ailede aslan yavrusu olan Şakir'in; ailesi ve babasının arkadaşı olan Remzi ile birlikte yaşadıkları maceralar anlatılır. Şakir, babası ve Remzi türlü maceralara kendini atmaktan çekinmezken Şakir'in annesi Kadriye ve kardeşi Canan daha uyumlu ve sakindirler.
Clarance	Clarence, annesi ve annesinin erkek arkadaşı ile yaşayan, okulda, parkta ve sokakta arkadaşları Jeffrey Randell ve Ryan Sumozski ile takılmayı ve eğlenmeyi seven, neşeli bir çocuk.
Adventure Time	Eğlenceye ve maceraya doyamayan bir çocuk olan Finn ve onun en yakın arkadaşı Köpek Jake'in çeşitli yaratıklarla yaşadıkları olaylar konu edilir. Köpek Jake, istediği şekil ve boyuta gelerek arkadaşı Finn'e yardımcı olmaktadır.
Uncle Grandpa	Bazı çocukların evlerini ziyaret eden sihirli bir karakter olan Uncle Grandpa, çocukların sorunlarını gerçeküstü yardımlarla çözmeye çalışması anlatılır.
Grizzy ve Lemmingler	Tatlı bir ayı olan Grizzy, Kanada' da bir orman kulübesinde kendi halinde yaşamaya çalışmaktadır. Fakat ona bir türlü rahat vermeyen Lemmingler, Grizzy 'nin keyfini kaçırmaya bayılırlar.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Günümüzde pek çok çocuk kanalları arasında TRT Çocuk Türkiye'de güncel olarak yayın yapan ve devlete ait olan tek çocuk kanalıdır. Tek başına TRT Çocuk kanalının çocukların üzerine etkili olduğunu söylemek mümkün değildir. TRT Çocuk kadar özel kanalların da bir ulusun geleceğini şekillendiren çocuklar üzerinde etkili olabileceği söylenebilir. Televizyon izlenme süreleri de düşünöldüğünde devlet ve özel kanalların içerikleri önem kazanmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de halen yayın yapmakta olan en eski özel kanallardan biri olan Cartoon Network ve devlete ait TRT Çocuk kanalından dokümanlar (çizgi filmler) seçilerek araştırma yapılmıştır. Yapılan araştırma boyutunda doküman olarak değerlendirilen TRT Çocuk ve Cartoon Network kanallarında yayınlanmakta olan 16 çizgi filmin toplam 160 bölümü incelenmiştir. Araştırma amacı doğrultusunda çizgi filmlerdeki şiddeti yansıtan sahne içeriklerini tespit etmek üzere Dağlıoğlu ve Çamlıbel-Çakmak (2009) tarafından geliştirilen bir kontrol listesi kullanılmıştır. Bahsedilen kontrol listesi ile korku ve şiddet öğeleri tespit edilebilmektedir. Kontrol listesindeki şiddet öğeleri ile ilgili maddeler dikkate alınarak çizgi filmlerin içerikleri incelenmiştir. Çizgi filmler incelenip kategoriler haline getirilerek temalara ayrılmıştır. Kullanılan kontrol listesi maddelerine göre incelenen çizgi filmlerin içeriği detaylandırılarak listelenmiştir. Ortaya çıkan listeden aynı veya birbirine benzeyen içerikler tema haline getirilmiştir.

Araştırmanın bu aşamasında verilerin toplanması ve analizinin iç içe geçtiği söylenebilir.

- 1) Her bir çizgi filmin 10 bölümü seyredilmiştir.
- 2) İzlenen çizgi filmlerde şiddet olgusunun yorumlanabilmesi için kontrol listesindeki şiddet öğeleri ile ilgili maddeler göz önünde bulundurularak incelenen sahne içerikleri not alınmıştır.
- 3) Şiddet içerikli sahnelerin yer aldığı bölüm, şiddetin gerçekleştiği süre ve şiddetin ne şekilde yansıtıldığı belirtilmiştir.
- 4) Şiddet içerikleri fiziksel, sözel ve psikolojik olmak üzere ayrı kategorilerde ele alınmıştır (Dağlıoğlu ve Çamlıbel-Çakmak, 2009).

- a) Fiziksel Şiddet teması; “bir cisimle vurmak, canını acıtmak, ateş etmek, saldırmak, boğmak, kırmak, tekmelemek, kavga etmek, bıçaklamak, kesmek, parçalamak, öldürmek, dayak atmak-dayak yemek, bir cisimle vurmak, ezmek (kahramanlardan biri)”,
- b) Sözel Şiddet teması; “bağırmak, tehdit etmek, hakaret etmek”,
- c) Psikolojik Şiddet teması; “kan akıŐını göstermek, sivri diŐler, kesik vücut parçalarını göstermek, aşırı kızgın yüz ifadeleri” Şeklinde incelenmiştir.

4. Bulgular

TRT Çocuk ve Cartoon Network kanallarında yayınlanan çizgi filmlerde Şiddet ögelerinin incelenmesi amaçlanarak yapılan bu araştırmanın saptanan bulgularına bu bölümde yer verilmektedir.

Tablo 3. TRT Çocuk ve Cartoon Network kanallarında yayınlanan çizgi filmlerinde belirlenen Şiddet türleri

	Fiziksel Şiddet		Sözel Şiddet		Psikolojik Şiddet		Toplam	
	N	%	N	%	N	%	N	%
TRT Çocuk	36	8	55	12	50	11	142	31
Cartoon Network	171	38	78	17	65	14	314	69
Toplam	207	46	133	29	105	25	456	100

Tabloya bakıldığında her iki kanalda yayınlanan çizgi filmlerde tüm Şiddet türlerine rastlandığı görülmüştür. Devlet kanalı olmasına rağmen Şiddet oranlarının oldukça yoğun Şiddet içerikli çizgi filmlerin olduğu TRT Çocuk kanalı %12 oran ile incelenen çizgi filmlerde en fazla sözel Şiddeti, ardından %11 oranı ile psikolojik Şiddeti, %8’lik oran ile de fiziksel Şiddeti barındırmaktadır. Özel kanal olan Cartoon network kanalı ise TRT Çocuk kanalına göre oldukça fazla Şiddet içeriklerine yer vermektedir. Özellikle oranlara bakıldığında fiziksel Şiddetin %38 oranında olması göze çarpmaktadır. Fiziksel Şiddeti ise %17 oranı ile sözel Şiddet, %14 oranı ile psikolojik Şiddet takip etmektedir. Her iki kanaldaki Şiddet oranlarına baktığımızda fiziksel Şiddetin diğer Şiddet türlerine oranla daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 4. Şiddet Türlerinin Çizgi Filmlere Göre Dağılımı

	Çizgi Film	Fiziksel Şiddet		Sözel Şiddet		Psikolojik Şiddet		Toplam	
		N	%	n	%	N	%	N	%
TRT Çocuk	İbi	7	2	11	2	20	4	38	8
	Doru	13	3	10	2	6	1	29	6
	Heidi	9	2	23	5	17	4	49	11
	Sagun	7	2	11	2	8	2	26	6
	Maysa ve Bulut	0	0	0	0	0	0	0	0
	Rafadan Tayfa	0	0	0	0	0	0	0	0
	Ege ile Gaga	0	0	0	0	0	0	0	0
Elifin Düşleri	0	0	0	0	0	0	0	0	
Cartoon Network	Kral Şakir	22	5	20	4	29	6	71	15
	Maşa ile Koca Ayı	8	2	1	0	5	1	14	3
	Kafadar Ayıcıklar	10	2	8	2	6	1	24	5
	Adventure Time	51	12	28	6	10	2	89	20
	Jade Armor	25	5	8	2	4	1	37	8
	Clarence	9	2	7	2	3	1	19	5
Uncle Grandpa	29	6	5	1	4	1	38	8	

	Grizzy ve Lemmingler	17	4	1	0	4	1	22	5
Toplam		207	47	133	28	116	25	456	100

4.1. Fiziksel Şiddet

Tablo 3'e bakıldığında fiziksel şiddet türünün incelenen iki kanal arasındaki farkı göze çarpmaktadır. TRT Çocuk kanalında fiziksel şiddet oranı %8 iken Cartoon Network kanalında bu oran %38'dir. Genele bakıldığında da incelenen çizgi filmlerde en çok rastlanan şiddet türü fiziksel şiddet olduğu gözlemlenmiştir. Fiziksel şiddet içeren bir çizgi filme kısa süreli maruz kalmanın, şiddet içermeyen bir çizgi filme göre daha yüksek saldırgan düşünceleri ve saldırgan davranışları tetiklediği ifade edilmektedir (Zhang vd., 2019; Browne ve Hamilton-Giachritsis, 2005). TRT Çocuk kanalında incelenen çizgi filmlerde rastlanılan fiziksel şiddet unsurları; vurmak, tekme atmak, kırmak, saldırmak, koparmak, herhangi bir araç kullanarak saldırmak şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin; Gagamor'un karganın kafasına vurması (Sagun – Madalyon Bölümü – Dakika: 07.17), Hoppa'nın Pumba'yı ittirmesi (İbi – Kunkun Köyü Bölümü – Dakika: 05.08), keçinin Heidi'ye tekme atması (Heidi – Dağlardaki İlk Gün Bölümü – Dakika:11.13) şeklinde yansıtılmıştır.

Uygulanan fiziksel şiddetin uygulanmasındaki amaçlara bakıldığında; iyi karakterin kendini veya bir başkasını korumak (Doru çizgi filminin Cesaret bölümünde -Dakika:11.33, Doru' nun kendisini korumak amacıyla tekme atması), kötü karakterin ise zarar vermek (Sagun çizgi filminin Kaçış Planı bölümünde-Dakika: 11.44- Bars Komutan'ın Sagun'nun teknesine bomba atarak tekneyi batırması) şeklinde olduğu görülmüştür. Fiziksel şiddet uygulanırken herhangi bir araç kullanmadan uygulanan şiddetin yanı sıra araç kullanılarak uygulanan (çiftlik sahiplerinin taylorın boynuna halat atıp çekiştirerek zorla yakalamaları-Doru – Gecenin Gizemi Bölümü – Dakika:08.45) şiddetin de olduğu gözlemlenmiştir.

Cartoon Network Kanalında incelenen çizgi filmlerdeki fiziksel şiddet unsurlarının TRT Çocuk kanalında görülen fiziksel şiddet unsurları ile benzerlik göstermektedir. Örneğin; bütün aile üyelerinin birbirleri ile kavga etmesi (Kafadar Ayıcıklar – Modernimsi Taş Devri Ailesi Bölümü – Dakika: 08.12), Sumo'nun arkadaşı Jeff'i itmesi (Clarence – Hastane Odası Bölümü – Dakika:04.15), Necati'nin babasının Necati'ye vurması (Kral Şakir – Elektronik Sporlar Bölümü – Dakika: 06.23), zombi köpeğin Uncle Grandpa'ya tekme atması (Uncle Grandpa – Kaplan İzleri Bölümü – Dakika:06.22) sıralanabilir.

TRT Çocuk kanalında incelenen çizgi filmlerden farklı olarak Cartoon Network kanalında; öldürmek, ateş etmek, ısırma şeklinde ağır şiddet içerikli unsurlara rastlanılmıştır. Örneğin; Adventure Time çizgi filmi Gözler Bölümü (Dakika: 00.55) – Fin'in Ateş Ejderhasını kılıçla öldürmesi, yine aynı çizgi filmin Haşereler Bölümünde (Dakika:03.58) Prenses Ciklet'in böceklere tüfekle ateş etmesi, Jade Armor çizgi filmi Asi Canikon Bölümünde (Dakika:18.17) kahramanın, maymunun kuyruğunu ısırması şeklindedir. İncelenen çizgi filmlerdeki örneklerde yer alan tüfekle ateş etmek, kılıçla öldürmek gibi araç kullanılarak uygulanan fiziksel şiddet unsurlarına sıklıkla rastlanılmıştır (Adventure Time – Yumrulu Bölgede Tehlike Bölümü – Dakika: 05.15 -Pofuduk Evren Prensesi'nin eski sevgilisinin araba ile Fin'e çarpması, Grizzy ve Lemmingler – Jurassic Ayı Bölümü – Dakika:02.56 – Grizzy'nin dinazorun kafasına odun ile vurması).

Resim 7. Adventure Time, sırasıyla Pijama Partisi Paniği Bölümü ve Haşereler Bölümü

4.2. Sözel Şiddet

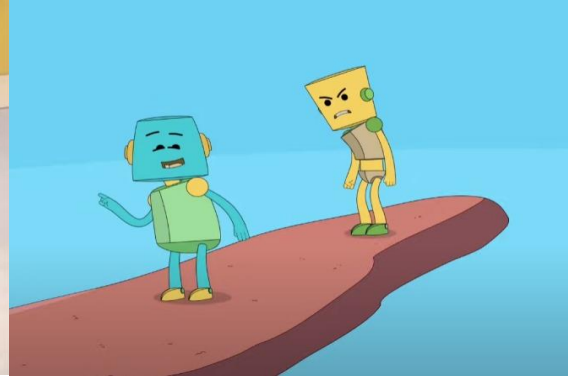
Sözel şiddetin daha kolay uygulanabilir olması ve eyleme geçmeden önceki aşamayı içermesi nedeniyle sözel şiddet üzerinde de ayrıca yoğunlaşılmalıdır. TRT Çocuk kanalında incelenen çizgi filmlerde çoğunlukla eğitici ve öğretici ifadelerin bulunduğu, arkadaşlık ve yardımseverlik mesajlarının iletildiği, çocuklara iyi ve kötü ayırımını yapmalarını sağlayıcı içeriklere yer verilmesinin yanında tablo 3'e bakıldığında tüm şiddet türlerine rastlanıldığı ve en fazla sözel şiddet unsurlarına yer verildiği gözlemlenmiştir. Genellikle fiziksel şiddet kadar önemsenmeyen sözel şiddetin de çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakabileceği söylenebilmektedir. Uygulanan sözel şiddet hakaret etmek, bağırmak, tehdit etmek, azarlamak şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

İncelenen çizgi filmlerdeki; Peter'in, Heidi'yi "Konuşmayı bırak tamam mı, hiçbir şey bilmiyorsun!" diyerek azarlaması (Heidi – Dağlardaki İlk Gün Bölümü – Dakika: 16.01), Hoppa'nın Pumba'ya "Gevezeliği bırak!" diyerek bağırması (İbi – Kütüphane Şehri Sobo 2 Bölümü – Dakika: 02.39), Bars komutanın, askeri "Konuşmayı bana bırak şaşkın!" diyerek azarlaması (Sagun – Ayaz Yakalanıyor Bölümü – Dakika: 09.58), çiftlik sahibinin çalışanları uyandırırken "Kalkın hadi, uyuşuklar!" diyerek hakaret etmesi (Doru – Çiftlikten Çok Uzakta Bölümü – Dakika: 00.43), Karl'ın Peter'i "Bunun hesabını vereceksin küçük çoban!" diyerek tehdit etmesi (Heidi – Yarışma Bölümü – Dakika: 06.32), yeni çiftlik sahibinin çalışanlarına "Çiftliğe at getirmezseniz ikinizi de sinek çobanı yaparım!" diyerek tehdit etmesi (Doru – Eski Dostlar Bölümü – Dakika: 01.39) örneklerine bakıldığında çizgi filmlerde bağırma, azarlama, hakaret ve tehdit davranışlarının genellikle kötü karakter tarafından, karakterin istediğini yaptırmak amacıyla gerçekleştirildiği gözlemlenmiştir.

İncelenen bir diğer kanal olan Cartoon Network kanalında yayınlanan çizgi filmlerdeki sözel şiddet türleri; ayıcıkların sözünü dinlemeyen koyunlara bağırması (Kafadar Ayıcıklar – Koyun Ayıcıkları Bölümü – Dakika: 08.12), Koca Ayı'nın, evinde bulunan arkadaşlarına bağırması (Maşa ile Koca Ayı – Tehlikeli Güzellik Bölümü, Dakika: 05.41), Grizzy'nin televizyonda istemediği bir şeyi görünce kızarak bağırması (Grizzy ve Lemmingler – Uzaktan Kumanda Bölümü – Dakika: 07.15), maymunun hayvan arkadaşlarına "Şapşalsınız!" diyerek hakaret etmesi (Jade Armor – Asi Canikon Bölümü – Dakika: 16.46), uzaylıların Uncle Grandpa'ya "Seni tutukluyoruz iğrenç yabancı." diyerek hakaret etmesi (Uncle Grandpa – Uzay İmparatoru Bölümü – Dakika: 02.28), köpek Jake'nin at için "Anlaması kıt bunun." diyerek hakaret etmesi (Adventure Time – Gözler Bölümü – Dakika: 03.29), Clarence'nin arkadaşına "Korkak tavuk!" diyerek hakaret etmesi (Clarence – Cesaret Günü Bölümü – Dakika: 02.33) şeklinde yansıtılmıştır.

**Resim 8. Uncle Granpa
Pizza Steve'in Geçmişi Bölümü**

**Resim 9. İbi
Yanardağ Şehri Piru Bölümü**

Örneklere bakıldığında Cartoon Network kanalında rastlanılan sözel şiddetin TRT Çocuk kanalındaki çizgi filmlere benzer olarak bağırarak, azarlamak, hakaret etmek şeklinde olduğu, Cartoon Network kanalında incelenen çizgi filmlerde tehdit içerikli sözel şiddete rastlanılmadığı, şiddetin çoğunlukla kötü karakter tarafından uygulandığı gözlemlenmiştir. Sözel şiddetin içerik olarak Cartoon Network kanalında daha aşağılayıcı ve küçümseyici bir biçimde olduğu, karakterin sözel şiddeti yalnızca sevmediği birisine karşı uygulamadığı, Adventure Time – Yumrulu Bölgede Tehlike Bölümünde (Dakika: 04.02) Pofuduk Evren Prensesi'nin ailesine "Ailem korkunç derecede ahmak." diyerek hakaret etmesi şeklinde aile üyelerine karşı, Clarence – Cesaret Günü Bölümünde (Dakika: 02.33) Clarence'nin arkadaşına "Korkak tavuk!" diyerek arkadaşına karşı sözel şiddet uyguladığı görülmüştür.

Değerler; toplumları oluşturan ve bireyleri bir arada tutmaya yardımcı olan bir olgudur. Toplumun geleceğini oluşturan çocukların olumlu sosyal ilişkilere girmesi ve bu ilişkileri devam ettirebilmeleri için toplumsal değerler oldukça önemlidir (Uzmen ve Mağden, 2002). Çocuklar izledikleri çizgi filmlerde toplumsal değerlere aykırı davranışlarla karşılaşabilmektedir. Uncle Grandpa adlı çizgi filme baktığımızda Pizza Steve'in Geçmişi Bölümü'nde Pizza karakterinin yaşlı karaktere saygısız davranışlar sergileyerek şiddet uyguladığı görülmüştür. Rastlanılan bu şiddet unsurları benimsenen toplumsal değerlerle örtüşmediği düşünülmektedir.

4.3. Psikolojik Şiddet

TRT Çocuk kanalındaki sözel şiddet oranını takip eden bir diğer şiddet türü olan psikolojik şiddet; herhangi bir eyleme veya sözel bir ifadeye dayanmadan görsel olarak izleyiciye yansıtılan içerikler ile çocukları psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Çizgi filmler incelediğinde uygulanan psikolojik şiddet unsurlarının sivri dişleri göstermek, aşırı kızgın yüz ifadesi şeklinde gösterildiği, Korku ve Şiddet Ögeleri Kontrol Listesinde (Dağlıoğlu ve Çamlıbel Çakmak, 2009) yer alan diğer psikolojik şiddet unsurlarına rastlanılmadığı gözlemlenmiştir. Psikolojik şiddet unsurlarını içeren sahneler örnek olarak; Teresa'nın Heidi'yi kızgın yüz ifadesiyle suçlaması (Heidi - Dağların Zirvesinde Bölümü – Dakika:05.04), Doru çizgi filminin Saklı Göl Bölümünde (Dakika:04.33) kurtların atları, Heidi çizgi filminin Minik Kuşu Kurtarmak bölümünde (Dakika:11.34) ise köpek Joseph'in Teresa'yı korkutmak amacıyla sivri dişlerini göstererek havlaması ekrana korkutucu görüntülerin yansıtılmasına neden olmuştur.

**Resim 10. Doru
Saklı Göl Bölümü**

**Resim 11. Heidi
Minik Kuşu Kurtarmak Bölümü**

Cartoon Network kanalında incelenen çizgi filmlerde psikolojik şiddet unsurları; Koca Ayı'nın, Maşa etrafı dağıttığı için ona aşırı kızgın yüz ifadesi ile bakması (Maşa ile Koca Ayı – Bilinmeyen Ayak İzleri Bölümü – Dakika: 04.17), kötü karakterin yardımcısına aşırı kızgın yüz ifadesi ile bakması (Jade Armor – Parfüm Bölümü – Dakika: 10-48), köylülerin ayıcıklara kızgın yüz ifadesi ile bakması (Kafadar Ayıcıklar – Ayı Kılıcı Bölümü – Dakika: 08.40). Grizzly'nin Lemming'e karşı kızgın surat ifadesi ile bakması (Grizzy ve Lemmingler – Ayılar Giremez Bölümü – Dakika: 00.16), Kaslı Gece Kurtları sürüsünün Uncle Grandpa ve Belly'e karşı sivri dişlerini göstermesi (Uncle Grandpa – Göbek Kardeşler Bölümü – Dakika: 04.50), müdürün Clarence ile kızgın yüz ifadesi ile konuşması (Clarence – Sorgulama Bölümü- Dakika: 01.02) şeklinde yansıtılmıştır.

**Resim 12. Clarence
Sorgulama Bölümü**

**Resim 13. Grizzy ve Lemmingler
Ayılar Giremez Bölümü**

Örneklere bakıldığında psikolojik şiddet; karakterlerin karşısındaki kişiyi korkutması, diğer karakter üzerinde üstünlük sağlama amacıyla sinirlenme ve kızgınlık sonucunda ortaya çıkmaktadır. Uygulanan şiddet yalnızca kötü karakterler tarafından değil aynı zamanda iyi olarak yansıtılan karakterler tarafından da uygulandığı gözlemlenmiştir.

TRT Çocuk ve Cartoon Network kanallarında incelenen çizgi filmlerde yer verilen psikolojik şiddet unsurları karşılaştırıldığında sivri dişleri gösterme unsuru TRT Çocuk kanalında daha fazla karşımıza çıkmaktadır. Doru çizgi filmde yer alan kurt karakterlerinin atlar ile olan karşılaşmalarında genel olarak sivri diş unsuruna yer vermektedir. Bunun yanında Cartoon Network kanalında incelenen çizgi filmlerde de vahşi hayvanlara yer verilmesine rağmen (Maşa ile Koca Ayı'da Koca Ayı karakteri, Grizzy ve Lemmingler'de Grizzy karakteri) sivri diş gösterme unsuruna rastlanılmadığı gözlemlenmiştir. Diğer bir psikolojik şiddet unsuru olan aşırı kızgın yüz ifadesinin her iki kanaldaki çizgi filmlerde benzer amaçlarla uygulandığı görülmüştür.

Modern çizgi film içeriklerinde aksiyon ve komedi oranını yükseltmek amacıyla insan bedenine odaklanılmakta ve cinsel içeriklere yer verilmektedir. Bu durum çocukların bilinçaltında olumsuz etkiler bırakmaktadır (Habib ve Soliman, 2015). Örneğin Adventure Time çizgi filminin Yumrulu Bölgede Tehlike Bölümü'nde "Melissa, ateşli çocuklarla yiyişme noktasına gitmeliyiz." şeklinde cinsel içerikli konuşmalar da bulunan çizgi film çocuklar için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

Medyadaki şiddet içerikli çizgi film, video oyunları, televizyon yayınları ve reklamların çocuk ve gençlerdeki etkileri büyüktür. Medyadaki bu şiddet barındıran görüntülerin çocukların duygu ve düşüncelerinde kısa süreli etkileri bulunmaktadır (Browne ve Hamilton-Giachritsis, 2005). Heidi'de Peter'in keçilere sopayla vurarak onları korkutması (Dağlardaki İlk Gün Bölümü – Dakika: 08.59), İbi'de Bal satıcısının (Babra), balını izinsiz yediği için Pumba'nın kafasına kova ile vurması (Serüven Başlıyor Bölümü – Dakika: 08.21) örneklerine bakıldığı zaman şiddeti uygulayan karakterin erkek olması çizgi filmi izleyen erkek çocuğunun saldırgan davranışlar sergilemesinde etkili olabilmektedir. Bunun yanı sıra şiddeti yalnızca erkek karakterler uygulamamaktadır. İncelenen çizgi filmlerde diğer karakterlerin de zaman zaman şiddet uyguladığı gözlemlenmiştir. Heidi çizgi filminde yer alan Teresa adlı kız çocuğunun Peter'in Hazinesi Bölümünde (Dakika:05.41) William'a sapanla taş atması bu duruma örnek olarak verilebilmektedir.

Cartoon Network kanalında incelenen çizgi filmlerin tamamında şiddet unsurlarına rastlanılmıştır. TRT Çocuk kanalı ve Cartoon Network kanalı karşılaştırıldığında, Cartoon Network kanalında yer verilen fiziksel şiddet unsurlarının daha ağır, öldürücü darbeler şeklinde yansıtıldığı görülmüştür. Şiddet oranlarının en fazla olduğu Adventure Time çizgi filminin neredeyse her dakikasında şiddet içerikli sahnelere yer verildiği görülmüştür. Genel olarak iyi veya kötü karakter ayırt etmeksizin şiddete başvuru bu çizgi filmde herhangi bir eğitici ve öğretici içeriğe rastlanılmamıştır.

5. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çocuklar için televizyon içeriklerine erişim, yaşlarına uygun olmayan içeriklere maruz kalma riskini artırabilir (İşliyen, 2020). Çizgi filmlerde bulunan şiddet içeriklerine maruz kalan çocuklar izledikleri kötü davranışları benimseyip rol model alabilmektedir (Serttaş ve Eral, 2017; Önder, 2008). Bu nedenle saldırgan davranışlardan kaçınmak için çocukların saldırgan düşüncelerini engelleyen çizgi filmlerin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Zhang vd., 2019). Günümüzde sosyal bir olgu olarak şiddet, yalnızca zayıf ve güçlü arasındaki güç savaşı ile sınırlı kalmamaktadır. Şiddete maruz kalan mutlaka bir zarar görüyor iken aynı zamanda şiddet uygulayan ve uygulanan bireylerin topluma yansıtıkları etki de toplumu olumsuz yönde etkilemektedir. Şiddetin toplumda ön planda olan kısmı belirli önlemlerle az da olsa önlenir. Fakat günlük hayatımızın bir parçası haline gelmiş olan medya araçları ile aktarılan şiddet içerikli yayınlar şiddet ile mücadeleyi zorlaştırmaktadır (Şeşen ve Ertürk, 2018). Bu yayınlardan özellikle vaktinin büyük bir kısmını televizyon karşısında geçiren çocuklar yetişkinlere göre daha fazla etkilenebilmektedir. Çocuklar izledikleri şiddet unsurlarının yanlış olduğunun farkında olsalar da bu farkındalığı davranışlarında uygulayamamaktadırlar. Çizgi film izleme sürecine ebeveyn katılımının saldırganlığı sönlendirdiği (Singh vd., 2006) özellikle saldırganlığı onaylamayan bir yetişkinle çizgi film izleyen çocukların kontrol grubundakilere göre daha az sözel saldırganlık sergiledikleri (Miranda vd., 2009) bulgulanmıştır. Bu nedenle yetişkinlere göre daha fazla etkilenen çocukların yetişkin gözetiminde çizgi film izlemesi önemli görülmektedir.

Bu bağlamda Türkiye'de çocuklar tarafından en çok izlenen kanallardan olan TRT Çocuk ve Cartoon Network kanallarında yayınlanmakta olan belirli çizgi filmler üzerinde yapılan bu çalışmada TRT Çocuk kanalında yayınlanmakta olan 8 çizgi film incelendiğinde fiziksel, sözel ve psikolojik şiddet türlerine yer verildiği, en fazla sözel şiddet unsurlarına rastlanıldığı gözlemlenmiştir. Cartoon Network kanalında yayınlanmakta olan 8 çizgi film incelendiğinde ise fiziksel, sözel ve psikolojik şiddet türlerine yer verilmiş olup en fazla fiziksel şiddet unsurlarına rastlanılmıştır. İncelenen iki kanal karşılaştırıldığında Cartoon Network kanalında şiddet unsurlarının daha fazla olduğu gözlemlenmiştir.

İncelenen çizgi filmlerde fiziksel şiddet türünde genel olarak vurmak, tekmelemek ve kavga etmek; sözel şiddet türünde karakterlerin birbirlerine bağırması ve hakaret etmesi; psikolojik şiddet türünde ise aşırı kızgın yüz ifadeleri ve sivri dişlerin gösterilmesi öğelerine rastlanılmıştır. Çizgi filmlerde şiddeti uygulayan karakter çoğunlukla kötü olarak yansıtılmaktadır. Kötü karakterlerin şiddeti uygulama amacı genellikle zarar vermek iken, iyi karakterlerin şiddet uygulama amacının kendini ve çevresini korumak olduğu gözlemlenmiştir. İyi karakterlerin uyguladığı şiddet kahramanlık olarak yansıtılırken, kötü karakterlerin uyguladığı şiddet olumsuz bir davranış olarak gösterilmektedir.

İncelenen çizgi filmlerde nadiren de olsa toplumsal mesajlara da yer verildiği görülmüştür. Örneğin; Kafadar Ayıcıklar'ın Böcek Şehri Dedektifleri bölümünde dış görünüşünden dolayı karakteri kötü biri olarak yargılayan ayıcıklar bölüm sonunda o karakterin iyi ve yardımsever biri olduğunu anladıktan sonra önyargılarından dolayı pişman olmakta ve bu konu hakkında mesaj içerikli konuşmalar yapmaktadırlar.

TRT Çocuk kanalında izlenen çizgi filmler arasında en çok şiddet unsuru bulunan Heidi adlı çizgi filmde bütün şiddet türlerine rastlanılmıştır. Fakat şiddet yansıtan içeriklerinin yanı sıra toplumsal değer ve yargıları ön planda tuttuğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda toplumda görmezden gelinerek ikinci plana atılan engelli bireylere yönelik tutum ve davranışları iyileştirmek ve sosyalleşmelerini sağlayarak kendilerini ifade etme konularında önlerine çıkan toplumsal engelleri ortadan kaldırmak için medyanın gücünden yararlanan bu dönemde Heidi çizgi filminde engelli karaktere (Clara) yer verilerek farkındalık kazanılmasına yardımcı olmaktadır (Serttaş ve Eral, 2017).

Araştırmanın sonucunda çocukların vakitlerinin büyük bir kısmını izleyerek geçirdikleri çizgi filmlerde şiddet içeriklerine yer verildiği gibi şiddet içeriklerine rastlanılmayan çizgi filmlerin de bulunduğu gözlemlenmiştir. TRT Çocuk kanalında incelenen çizgi filmlerde "Maysa ve Bulut", "Ege ile Gaga", "Elif'in Düşleri" ve "Rafadan Tayfa" şiddet unsuruna rastlanılmayan çizgi filmlere örnektir. Bunların dışında incelenmiş olan "Heidi", "Sagun", "İbi", "Doru" çizgi filmlerinde ise çoğunlukla sözel şiddet öğelerine rastlanılmıştır. Cartoon Network kanalında ise incelenen "Kral Şakir", "Adventure Time", "Maşa ile Koca Ayı", "Grizzy ve Lemmingler", "Uncle Grandpa", "Kafadar Ayıcıklar", "Jade Armor", "Clarence" çizgi filmlerin hepsinde şiddet ögesine rastlanılmış olup en fazla fiziksel şiddet unsurlarına yer verilmiştir. İncelenen çizgi filmlerin yayınlandığı Cartoon Network kanalının TRT Çocuk kanalına kıyasla daha fazla şiddet unsuru barındırdığı saptanmıştır.

Çizgi film içeriklerinde yer verilen şiddet unsurlarının çokluğu çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakabilmektedir. Çizgi film karakterlerinin şiddet içerikli davranışlarını da taklit etme eyleminde bulunan çocuklar, bu davranışlarının sonucunda ebeveynleri ve sosyal çevresi ile birtakım uyuşmazlıklar yaşayabilmektedir (Karaboğa, 2018). Çizgi filmlerde ilgi alanlarına ve yaşlarına uygun medya içerikleri kullanıldığı takdirde çocukların psikososyal gelişimlerine katkı sağlayıcı işlevleri de görülebilir. Bu işlevlerin doğru bir şekilde yerine getirilebilmesi için olumlu olarak rol model alabilecekleri programlar ve medya içeriklerini kullanmak gerekmektedir (Yiğitbaşı, 2014). Buna örnek olarak TRT Çocuk kanalında incelenen "Ege ile Gaga", "Maysa ve Bulut", "Elif'in Düşleri", "Rafadan Tayfa" adlı çizgi filmlerin izlenen bölümlerinde herhangi bir şiddet unsuruna rastlanılmamış olup yardımlaşma, saygı, olumlu arkadaşlık ilişkileri, komşuluk ilişkileri vb. toplumsal değerler ve eğitici ve öğretici içeriklerin yansıtıldığı gözlemlenmiştir.

Bu nedenle sosyal hizmet perspektifiyle;

- Çocuklar televizyon izlemek dışında farklı eğitici ve öğretici aktivitelere yönlendirilmelidir.
- Çizgi filmler bulunan toplumun kültür ve değerlerine uygun içeriklerden oluşturulmalıdır.
- Çocuklar için hazırlanan içerikler yayınlanmadan önce uzmanlar tarafından kontrol edilmelidir.
- Çocuklar çizgi film izlerken ebeveyn kontrolü altında olmalıdır.
- Çocuk, izlediği çizgi filmde şiddet içerikli sahne ile karşılaştığında ebeveyn bunun olumsuz bir davranış olduğunu açıklamalıdır.
- Çocuklara gerçeklik algısı öğretilmelidir.
- Çocuklar için saygılı medya, çocuğun hayal dünyasına zarar veren ve gelişimine kötü örnek olan değil, hayal dünyasını geliştiren, eğitici ve öğretici özelliğe sahip olmalıdır (Albayrak, 2013).

- Medyanın, içeriğine, türüne, ne kadar kullanıldığına, kullanım tipine, kapsamına ve çocuğun özelliklerine göre etkileri vardır (Hill ve ark., 2016). Aileler çocuğun sağlığına, yaşına, mizacına ve gelişim dönemine göre medyayı kişiselleştirmelidirler.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

1. Bu araştırma, etik kurul gerektiren araştırmalar içerisinde yer almadığından araştırma için etik kurul kararı alınmamıştır.

Kaynaklar

- Albayrak, A. (2013). Çocuğa Saygılı Medya Anlayışı (Psiko-Teolojik Eleştirel Yaklaşım). *Çocuk ve Medeniyet*, 6 (12), 173-181.
- Anitha, F. S., Narasimhan, U., Janakiraman, A., Janakarajan, N. ve Tamilselvan, P. (2021). Association of Digital Media Exposure and Addiction with Child Development and Behavior: A Cross-Sectional Study. *Industrial Psychiatry*, 30 (2), 265-271.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Blumberg, F. C., Bierwirth, K. P., & Schwartz, A. J. (2008). Does cartoon Violence Beget Aggressive Behavior in Real Life? An opposing view. *Early Childhood Education Journal*, 36, 101-104.
- Brown, A. (2011). Media Use by Children Younger Than 2 Years. *Pediatrics*, 128(5), 1040-1045.
- Browne, K. D. ve Hamilton-Giachritsis, C. (2005). The Influence of Violent Media on Children and Adolescents: A Public-Health Approach. *The Lancet*, 365 (9460), 702-710.
- Browne, K. D., & Hamilton-Giachritsis, C. (2005). The Influence of Violent Media on Children and Adolescents: A Public-Health Approach. *The Lancet*, 365(9460), 702-710.
- Buckingham, D. (2013). Teaching About The Media. D. Lusted içinde, *The Media Studies Book* (s. 24-48). Londra: Routledge.
- Büyükbaykal, G. (2007). Televizyonun Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (28), 31-44.
- Doğan, A., & Göker, G. (2012). Tematik Televizyon ve Çocuk: İlköğretim Öğrencilerinin Televizyon İzleme Alışkanlıkları. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(194), 5-30.
- Güntay, G. Y. (2019) Çocuk Televizyon Kanallarının Yeni Medyada Genişleyen Kullanım Alanı ve Değişen Televizyon Seyri: TRT Çocuk, Baby TV ve Disney Junior Örnekleri. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (31), 276-304.
- Habib, K. ve Soliman, T. (2015). Cartoons' Effect in Changing Children Mental Response and Behavior. *Open Journal of Social Sciences*, 3 (09), 248-263.
- Hill, D. , Ameenuddin, N. , Chassiakos, YLR, Cross, C. , Radesky, J. , Hutchinson, J. , Levine, A. , Boyd, R. , Mendelson, R. , Moreno, M. and Swanson, WS (2016). Media Use in School-Aged Children and Adolescents. *Pediatrics*, 138 (5), e20162592.
- Hill, D. , Ameenuddin, N. , Reid Chassiakos, YL. , Cross, C. , Hutchinson, J. , Levine, A. , Boyd, R., Mendelson, R. , Moreno, M. and Swanson, WS (2016). Media and Young Minds. *Pediatrics*, 138 (5), e20162591.
- İşliyen, M. (2020). Çocuk, Televizyon ve Cinsellik: Çizgi Filmler Üzerine Bir İnceleme. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(1), 443-477.
- Karaboğa, M. T. (2018). Medya Çağında Çocuk ve Çocuk Kültürü: Şiddet ve Tüketim Kültürünün Yansımaları. *Uluslararası Çocuk Edebiyatı ve Eğitim Araştırmaları Dergisi (Çedar)*, 2(2), 1-17.

- Kaya, T. (2014). Tematik Çocuk Kanallarında Yayınlanan Çizgi Filmlerde Yerel ve Küresel İzler. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 63-78.
- Kırık, A. M. ve Altun, E. (2019). Yeni Medya ve Z Kuşağı İlişkisi Bağlamında Youtube Kids Uygulamasının İçeriksel Analizi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(6), 111-119.
- Önder, M. (2008). Medya Kıskaçındaki Çocuklar. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 8(1), 183-190.
- Özdemir, BD. ve Önk, ÜY. (2020). Yerli Çocuk Çizgi Filmlerinde İdeolojik Bir Söylem Olarak Yaşlılık: TRT Çocuk Örneği. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (36), 161-185.
- Peters, K. M., & Blumberg, F. C. (2002). Cartoon violence: Is it as detrimental to preschoolers as we think?. *Early Childhood Education Journal*, 29, 143-148.
- Reid Chassiakos, YL. , Radesky, J. , Christakis, D. , Moreno, MA. , Cross, C. , Hill, D. , Ameenuddin, N., Hutchinson, J. , Levine, A. , Boyd, R. , Mendelson, R. & Swanson, WS (2016). Children and Adolescents and Digital Media. *Pediatrics*, 138 (5), 1-18.
- Serttaş, A. ve Güngör Eral, A. (2017). Türkiye'de Yayınlanan Çizgi Dizilerde Engelli Bireylerin Temsili: TRT Çocuk Kanalı Örneği. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (44), 332-347.
- Şeşen, E. ve Ertürk, K. Ö. (2018). Çizgi Filmlerdeki Şiddet İçeriğinin Çocuklar Üzerindeki Etkisi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 10(3), 232-246.
- Temizyürek, F. ve Ümrân, A. C. A. R. (2014). Çizgi Filmlerdeki Subliminal Mesajların Çocuklar Üzerindeki Etkisi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 3(3), 25-39.
- Uzmen, S. ve Mağden, D. (2002). Okulöncesi Eğitim Kurumlarına Devam Eden Altı Yaş Çocuklarının Prososyal Davranışlarının Resimli Çocuk Kitapları ile Desteklenmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(15), 193-212.
- Yaşar, M. ve Paksoy, İ. (2011). Çizgi Filmlerdeki Saldırgan İçerikli Görüntülerin Çocukların Serbest Oyunları Sırasındaki Saldırganlık Düzeylerine Etkisi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 279-298.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 188.
- Yiğitbaşı, K. G. (2014). Türkiye'de Çocuk Dergiciliği: TRT Çocuk Dergisi Örneği. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (5), 37-56.
- Yousaf, Z., Shehzad, M. ve Hassan, SA (2015). Effects of Cartoon Network on the Behavior of School Going Children (A Case study of gujrat city *International Research Journal of Interdisipliner & Multidisipliner Çalışmalar (IRJIMS)*, 1 (1), 73-179.
- Zhang, Q., Cao, Y., Gao, J., Yang, X., Rost, D. H., Cheng, G., Teng, Z., & Espelage, D. L. (2019). Retracted: Effects of Cartoon Violence On Aggressive Thoughts And Aggressive Behaviors. *Aggressive behavior*, 45(5), 489-497.

Yazar Biyografisi/Biyografileri

Doç. Dr. Mehmet KIRLIOĞLU, Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sosyal hizmet eğitimi, toplum cinsiyet, ölçek uyarlama ve geliştirme konularında çalışmalar yapmaktadır.

Esmâ Ünlü, sosyal çalışmacı olup 2023 yılında Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nden mezun olmuştur.

Güncel Bir Sorun Olarak Çocuklarda Ekran Bağımlılığı ve Ebeveyn Tutumları

Screen Addiction in Children and Parental Attitudes as a Current Problem

Mehmet KIRLIOĞLU¹, Ayşe KAYAALP², Sena ARSLAN³

¹ Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü, kirlioglumehmet@gmail.com, ORCID ID 0000-0003-0130-0841

² Sosyal Çalışmacı, shuaysekayaalp@gmail.com, ORCID ID 0009-0005-1507-2642

³ Sosyal Çalışmacı, senaars99@gmail.com, ORCID ID 0009-0008-7066-3615

Öz

Bu araştırmanın amacı ebeveynlerin çocuklarının ekran bağımlılığı ile ilgili ebeveyn tutumlarının incelenmesidir. Araştırma nicel araştırma desenine göre dizayn edilmiştir. Araştırmanın amacı doğrultusunda Problemlili Medya Kullanım Ölçeği kullanılmış olup ilgili ölçek belirli bir medya aracının problemlili kullanımını değil, genellikle görsel iletişim araçlarının kontrolsüz kullanımını tespit etmeye çalışmaktadır. Diğer bir ifade ile ekran bağımlılığını ortaya çıkarmaktadır. Ekran kullanımına ilişkin ebeveyn tutumlarını ortaya çıkarabilmek için ise literatürden yararlanarak sosyo-demografik bilgi formu hazırlanmıştır. Hazırlanan anket surveey.com sitesi aracılığı ile katılımcılara ulaştırılmıştır. 18 yaş altı çocuğa sahip 402 ebeveyne kartopu örneklem yöntemi ile ulaşılmıştır. Sonuç olarak kardeş sayısına, çocuğun yaşına, ekran süresine, çocuğun ekran başında geçirdiği süre karşısında tedirgin olmaya, ekran kullanımında ödül-ceza yönteminin kullanılmasına, çocuğun ekran kullanım süresini arttırdığında verilen tepkiye göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanlarının farklılaştığı tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Ekran Bağımlılığı, Ebeveyn Tutumu, Çocuk

Abstract

The aim of this study is to examine parents' attitudes towards their children's screen addiction. The study was designed according to a quantitative research design. For the purpose of the research, the Problematic Media Use Scale was used and the scale does not try to identify the problematic use of a specific media tool, but the problematic use of visual media tools in general. In other words, it reveals screen addiction. In order to reveal parental attitudes towards screen use, a socio-demographic information form was prepared by utilizing the literature. The prepared questionnaire was delivered to the participants via surveey.com website. 402 parents with children under 18 years of age were reached by snowball sampling method. As a result, it was determined that the scores of the Problematic Media Use Scale differed according to the number of siblings, the age of the child, the screen time, being anxious about the time the child spends in front of the screen, the use of reward-punishment method in screen use, and there action given when the child increases the screen time.

Keywords: Screen Addiction, Parental Attitude, Child

Araştırma Makalesi
Research Article

Makale Atfı: Kırlioğlu, M., Kayaalp, A. ve Arslan, S. (2023). Güncel Bir Sorun Olarak Çocuklarda Ekran Bağımlılığı ve Ebeveyn Tutumları. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 7(2), 118-131.

DOI: 10.55109/tushad.1360037

Alındı 21.09.2023
Kabul Edildi 13.12.2023
Yayımlandı 31.12.2023

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

¹ İletişim kurulacak yazar: Mehmet KIRLIOĞLU, kirlioglumehmet@gmail.com

1. Giriş

Bağımlılık hakkında birçok tanımlama yapmak olasıdır. Türk Dil Kurumu'na göre "bağımlı" kelimesi, bir başkasının iradesine, kontrolüne veya yardımına bağımlı olma durumu, özgürlük ve özerklikten yoksun olma durumu veya maddi-manevi olarak bir kişiye ya da şeye aşırı derecede bağımlı olma durumu anlamına gelir (TDK, 2023). Bağımlılık, bağımlı olma halini veya tabiiyet durumunu ifade eden bir terimdir (Uslu, 2021). Bağımlılık terimini uyuşturucuya karşı anormal bağımlılık olarak da tanımlayabiliriz. Anormal bağımlılık kavramı; gıda, egzersiz, kumar ve TV gibi şeylerle bağlantılı olan her türlü ölçüsüz davranışa uygulanabilmektedir. Teknolojinin gelişmesiyle, son dönemlerde yapılan çalışmalarda internet bağımlılığı, online seksüel bağımlılık gibi yeni bağımlılık türleri ortaya çıkmış ve yaygınlık göstermeye başlamıştır. Bağımlı tüketici davranışı da yeni bağımlılıklar arasında yer almaktadır (İlhan ve Ulusoy, 2013). "Bir bireyin bağımlı olup olmadığını nasıl anlarız?" sorusunu Uslu (2021) şu şekilde yanıtlamaktadır: Sosyal medya kişinin; ikili ilişkilerde başarısızlığa sebep oluyorsa, günlük iş ve eylemlerini gerçekleştirilmesine engel oluyorsa, hesaplarını kontrol edemediği her an huzursuzluk yaşayıp endişeleniyorsa, sanal durumlar ile gerçekliği karıştırıyorsa, akademik başarısını olumsuz yönde etkiliyorsa, bireyde önceden olmayan ve sonradan ortaya çıkan vücut fonksiyonlarında bozukluklar, örneğin panik ataklar, aşırı stres veya yoğun öfke nöbetleri, algı eksikliği ve dikkat dağınıklığı gibi faktörlerden kaynaklanıyorsa, bu durum bağımlılık seviyesine ulaştığına işaret edebilir. Gerek internet gerek onu sağlayan teknolojiler -telefon, tablet, televizyon vb.- gerekse bunlar için geliştirilen uygulamalara yönelik -oyun uygulamaları, dizi izleme platformları gibi- bağımlılık araştırmaları ile ilişkili bağımlılık türlerinin paralellik gösterdiği bilinmektedir (Ertemel ve Aydın, 2018). Nitekim yapılan çalışmalara göre son zamanlarda bağımlılık çeşitlerine ekran bağımlılığı da eklenmiştir. Bu bağımlılık çeşidi ile ilgili literatürde eklenen çalışmalar her geçen gün artmaktadır (Balantekin, 2009; Dicle, 2020). Bununla ilgili İlhan ve Çetinkaya (2013) araştırmalarında çocukların ekran başında fazla süre geçirerek sosyal bozukluklar yaşadıklarını açıklamaktadır. Ekran başında geçirilen sürenin çok fazla olmaya başladığı durumlarda aile içi iletişim sorunları, sosyal ilişkilerde eksilme, akran ilişkilerinde olumsuz etkilenme, yeme bozuklukları görülmektedir. Ekran başından kalkmamak için öğün atlamak veya kolay yiyecekler olan fastfood'un fazla tüketimi gibi yeme bozuklukları kontrol altına alınması gereken durumlar olarak ifade edilmektedir (Muslu ve Gökçay, 2019; Mustafaoğlu vd., 2018). Ek olarak ailelerin çocuklarının ekranda geçirdikleri süre karşısında endişe duydukları fakat gençlerin ve tüm bireylerin ekran başında geçirdikleri zamanın gün geçtikçe artış gösterdiği bilinmektedir (Duygulu ve Hepkon, 2021). Çocuklarda teknoloji bağımlılığına karşı yeni kuralların oluşturulmasını zorlaştıran faktörlerden biri, toplumun çocukların erken yaşlarda ekranlar ve teknoloji ile tanışmalarının, yararlı mı (bazı kişiler, çocukların erken yaşta teknoloji ile tanışmalarının eğitimlerine katkı sağlayabileceğine inanmaktadır) yoksa zararlı mı olduğu konusunda ortak bir görüşe varamamış olmasıdır. 2000-2012 yılları arasında dünyaya gelen nesil ifade ederken kullanılan Z kuşağı, bebeklik dönemlerinden itibaren internet ve etkileşimli teknolojilerin yaygın olarak erişilebilir olduğu bir çevrede büyümektedir. 2013 yılı ve sonrasında dünyaya gelen nesil Alfa kuşağı olarak tanımlanmakta ve deyim yerindeyse gözlerini mobil cihazlar ve teknolojilerle açan bir kuşak olarak adlandırılırlar. Günümüzde ekranlarla ilk temas yaşının her geçen gün azaldığı herkes tarafından anılan bir olgudur. Z kuşağı, hayatlarının büyük bir bölümünü internet ve mobil teknolojilerle etkileşim halinde geçirerek büyümüşlerdir (Ertemel ve Aydın, 2018; Kalaycı-Kırlioğlu, 2021). Bu durum da ekran bağımlılığını doğrudan etkileyebilmektedir.

Yapılan bir araştırmada, ebeveynler cep telefonu ve tablet kullanımının çocukların sosyalleşmesinde eksiklik yaratabileceğini, olumsuz davranışları modelleyebileceğini ve bağımlılık yaratabileceğini belirtmişlerdir (Ateş ve Durmuşoğlu-Saltalı, 2019). Çocukların akıllı telefon kullanma süresi artış gösterdikçe ekran bağımlısı olma riskleri de artmaktadır. Çocuklara özellikle okul öncesi döneminde akıllı telefon kullanma fırsatı verildiğinde oyun ve ekran bağımlılığına maruz kalma olasılıkları daha yüksektir. Cep telefonu ve tablet kullanımı bağımlılığı artıran nedenlerdendir. Kullanımı kolay olan akıllı telefonların

dikkat çekici olması, eğlenceli oyunların ve videoların olması çocuklar için çekici faktörlerdendir (Atila, ty.).

Çocuklarda bağımlılığı artıran bir diğer neden de dijital oyunlardır. Oyun, çocukluğun en önemli ve vazgeçilmez bir parçasıdır. Bu doğrultuda çocukların seçtikleri oyunların gelişimleri açısından büyük bir rol oynamaktadır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte, çocukların oyun ve oyuncak tercihleri de büyük ölçüde değişmektedir. Çocukların oyun tercihlerinde, çevrelerindeki yetişkinlerin etkisi olduğu gibi annelerinin de önemli bir rolü olduğu düşünülmektedir. Dijital oyunların çocukların gelişimine olan olumlu ve olumsuz etkileri hakkında pek çok araştırma (Mustafaoğlu ve Yasacı, 2018; Gülbetekin vd., 2021) yapılmış olsa da çocukların neden dijital oyun oynamayı tercih ettikleri konusunda yapılan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu ifade edilmektedir (Toran ve ark., 2016). Dijital oyunların eğlenceli ve ilgi çekici olmaları, ayrıca oyunların canlı renklere sahip olmaları, çocukların bu oyunları fazlaca tercih etmelerinin başlıca nedenleri olarak bilinmektedir (Akbulut vd., 2016). Çocuklar için vazgeçilmez olan oyun günümüzde online olarak oynanmaktadır ve online oyunların sağlamış olduğu iletişimin ilgi çekici olması çocukların online oyunlara yönelmesinin sebeplerindendir. Dijital oyunların çok fazla ve serbest olarak kullanılması ruh sağlığı bozulmaları ve bağımlılık gibi olumsuz durumları ortaya çıkarabilmektedir (Gülbetekin vd., 2021).Mustafaoğlu ve Yasacı (2018)'nin yapmış olduğu çalışmanın sonucuna göre, dijital oyunlarla vakit geçiren çocukların ruhsal sağlığına ilişkin olarak, ebeveynlerin en çok gözlemlediği olumsuz etkiler sırasıyla dijital oyun bağımlılığı, kaygı ve agresif davranışlar sergileme, depresyon, sosyal izolasyon ve aile içi iletişimde azalmaya yol açma sıralanmaktadır.

Çocuklar, interneti etkin bir şekilde kullanarak zaman ve mekân sınırlamaları olmaksızın istedikleri her an bilgiye erişebilme ve paylaşımlarını dünyaya iletebilme imkanına sahiptir (Ozulu-Unal ve vd., 2021). Amerikan Pediatri Akademisine (APA) göre ekran başında harcanan günlük sürenin yaşa ve ekrana bağlı etkilerine göre sınırlandırılması gerekmektedir. Ülkemizde bağımlılıkla mücadele eden Yeşilayın raporlarında bebeklerin ekran kullanım süresi çok kısıtlı veya hiç olmamasını, üç-altı yaş arası çocuklar için ise 30 dakikalık bir kullanımın yeterli olacağı önerilmektedir (Karahana,2021).

Erken çocukluk dönemindeki çocukların bir yetişkin gibi sorgulama becerisi olmamasından dolayı gördüklerini birebir kabul edebilmelerinin önemli bir risk teşkil ettiği bilinmektedir. Merak uyandırıcı sahneler çocukları ekrana bağlı bırakırken aynı zamanda tüketilen atıştırmalıkları istem dışı ve ölçsüz bir şekilde tükettikleri gözlenmektedir. Bu durumun çocuklarda obeziteyi harekete geçirdiği bilinmektedir (Çöteli, 2017). Fiziksel aktivite eksikliğinin neden olduğu olumsuz etkiler arasında gelişim sorunları, göz kuruması, baş ağrısı, duruş bozuklukları gibi bedensel sorunlar bulunmakla birlikte kişilik bozuklukları, hızlı sıkılma ve gerçeklerden kaçma isteği, agresif tutum geliştirme ve artan kaygı düzeyi gibi psikolojik sorunlar da yer almaktadır (Ertemel ve Aydın, 2018). Gelecekte, psikiyatri, pediatri ve toplum sağlığı alanlarında çalışan profesyonellerin, dijital oyun bağımlılığı ve bu bağımlılığın yol açabileceği sorunlarla daha sık karşılaşmalarının beklenmesi zor değildir (Irmak ve Erdoğan, 2016).

Ebeveynlerin cep telefonu ve tablet kullanımının olumlu etkileri ile ilgili düşünceleri incelendiğinde en çok eğitimsel destek sağlanması yönünden daha sonra ise dijital çağa uyum sağlama ve çocuğun uslu durmasını sağlama yönlerinden dijital teknoloji kullanımını olumlu yorumladıkları belirtilmektedir (Ateş ve Durmuşoğlu-Saltalı, 2019). Ayrıca ailesiyle sürekli zaman geçiren çocuklar, belli dönemlerde rol model aldığı aile üyelerini taklit etme eğilimine girebilirler. Bu dönemde, özellikle teknoloji kullanımı konusunda olumsuz bir rol model sergileyen aile üyelerinin, çocukların teknoloji kullanım becerilerini olumsuz bir şekilde etkileyebileceği ifade edilmektedir (Avcı ve Er, 2019).

Okul öncesi çocukların davranışlarını desteklemek veya önlemek için çocukla ilgili tüm konularda ebeveyn görüşü önemlidir. Örneğin ebeveynler, çocuklarının tablet ve cep telefonu kullanımına olumlu bakıyorsa bu cihazları kullanmaya teşvik edebilir, olumsuz bakıyor ise bu cihazları kullanmalarını engelleyebilir (Ateş ve Durmuşoğlu-Saltalı, 2019). Akıllı telefon kullanımına izin veren ailelerin

çocuklarının bağımlılık geliştirmesi olasılığı daha yüksektir. Ancak tutarlı ve net söz ve davranışları olan ve hassas ebeveynlere sahip olan çocukların akıllı telefonlara bağımlı olma olasılığı daha düşüktür (Atila, t.y.). Özellikle yoğun çalışma koşullarında çalışan anne babaların eve döndüklerinde kendilerine ait serbest dinlenme zamanları olması gerektiğini hissettikleri bilinmektedir (Ateş ve Durmuşoğlu-Saltalı, 2019). Ailenin akıllı telefon kullanımına yönelik olumlu tutumları, ebeveynlerin hoşgörülü tutumu, ebeveynlerin akıllı telefonları aşırı kullanmaları ve akıllı telefonları çocukları sessize alma aracı olarak kullanmaları, çocuklarda akıllı telefon bağımlılığına neden olabilir. (Atila, t.y.) Ailelerin akıllı telefonu veya tablet gibi birçok akıllı iletişim araçlarını kendilerine boş vakit yaratma ya da çocukları susturma aracı olarak kullanmaları çocukların telefon bağımlılığını arttırmakta ve çocukları sosyal aktivitelerden uzaklaştırmaktadır. Ailelerin çocuklarıyla daha fazla vakit geçirdikleri, çocukların akranlarıyla etkileşime girdikleri ve açık hava etkinliklerine katıldıkları ve ailelerin çocuklarının eğitim sorumluluklarını üstlendikleri zaman cep telefonu ve tablet kullanımının azaldığı görülmüştür (Ateş ve Durmuşoğlu Saltalı, 2019). Diğer bir ifade ile ebeveyn tutumlarının eğilimi ekran bağımlılığının şekillenmesinde önemli bir faktör olarak sunulabilir. Bu araştırmanın amacı da ebeveynlerin çocuklarının ekran bağımlılığı ile ilgili ebeveyn tutumlarının incelenmesidir. Buna göre belirlenen araştırma soruları şu şekilde sıralanmaktadır:

1. Katılımcı ebeveynin ikametine göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
2. Katılımcı ebeveynlerin eğitim durumuna göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
3. Katılımcı ebeveynin çalışma durumuna göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
4. Katılımcı ebeveynin toplam aylık gelir durumuna göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
5. Katılımcı ebeveynin medeni durumuna göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
6. Katılımcı ebeveynin çocuğunun aile tipine göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
7. Katılımcı ebeveynin çocuğunun kardeş sayısına göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
8. Katılımcı ebeveynin çocuğunun cinsiyetine göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
9. Katılımcı ebeveynin çocuğunun yaşına göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
10. Katılımcı ebeveynin çocuğunun gün içerisinde görsel medya araçları karşısında harcadığı ekran süresine göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
11. Katılımcı ebeveynin çocuğunun ekran başında geçirdiği süre karşısında tedirgin olup olmamasına göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
12. Katılımcı ebeveynin çocuğunu ödüllendirmek için ekran kullanımına izin verip vermemesine göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
13. Katılımcı ebeveynin çocuğunu cezalandırmak için ekran kullanımını yasaklayıp yasaklamamasına göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
14. Katılımcı ebeveyn çocuğuna ekran kullanımının zararlarını yaşına uygun bir şekilde anlatıp anlatmamasına göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?

15. Katılımcı ebeveynin çevresinin ve kendisinin ekran kullanımının çocuğunu etkileyip etkilemediğini düşünmesine göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
16. Katılımcı ebeveynin çevresinin veya kendisinin çocuğunun ekran kullanımını etkilediğini düşünüyorsa bunu engellemek için bir çaba harcıyıp harcamamasına göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?
17. Katılımcı ebeveynin çocuğu ekran kullanım süresini arttırdığında tepkisinin nasıl olduğuna göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı farklılaşmakta mıdır?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nicel araştırma metodu tercih edilmiştir. İncelenmesi gereken olguyu sayılarla açıklamak nicel araştırmanın temel hedefidir (Berber, 2017).

2.2. Katılımcılar

Bu araştırmanın çalışma grubunu 18 yaş altı bireyler adına cevap veren ebeveynleri oluşturmaktadır. 18 yaş altı bireylerin ekran bağımlılığını inceleyebilmek için çevrede farklı sosyo-demografik gruplardan ve çeşitli şehirlerden bireylere kartopu örneklem yöntemi ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Kartopu örneklem yöntemi araştırmacıları yönlendirirken aynı zamanda örnekleme de büyütür (Yağar ve Dökme, 2018). Araştırmaya katılan ebeveynin birden fazla çocuğu var ise sadece bir çocuğunu düşünerek cevap vermesi istenmiştir. Bu şekilde 402 ebeveyn ulaşılmıştır. Çocukların %53,5'i kız, %46,5'i oğlan olup katılımcıların %96,8'i evli, %3,2'si bekar; %85,6'sı çekirdek aile, %11,2'si geniş aile, %3,2'si parçalanmış aile (boşanma, ölüm) tipine sahiptir. Katılımcıların çocuklarının %20,1'i tek çocuk; ortalama aylık gelirleri 10.075; çocukların yaş ortalamaları 9,08'dir.

2.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmadaki veriler kişisel bilgi formu ve 'Problemlili Medya Kullanım Ölçeği' aracılığı ile toplanmıştır. Çalışmada katılımcılara dair genel bilgi edinmek için araştırmacılar tarafından ilgili literatür taranarak (Ateş ve Durmuşoğlu-Saltalı, 2019; Ayhan ve Köselören, 2019; Akkuş ve Yılmaz, 2015; Bayrakçı, 2022; Güzel, 2021; Sönmezler ve Balcıoğlu, 2023; Toran vd., 2016) oluşturulan sosyo-demografik bilgi formu kullanılmıştır. Formda ebeveynin çocuğa yakınlığı, ailenin tipi, çocuğun yaşı, çocuğun kullandığı ekran türlerinin ne olduğu, çocuğun zamanını en çok hangi ekran türünde geçirdiği, ekran karşısında ne kadar süre geçirdiği, çocuğun ekran başında geçirdiği sürenin ebeveyni tedirgin edip etmediği, ebeveynin çocuğunun ekran süresini kısıtlaması için herhangi bir uygulama yapıp yapmadığı, çocuğun yaşına göre ekran süresini fazla kullandığı zaman gerekli açıklamanın yapıldığı, çocuğun çevresindeki çocukları ekran önünde gördüğünde kendi ekran süresinin değişikliğe uğradığı ve çocuğun ekran kullanım süresinin arttığında ebeveynin tepsinin nasıl olduğu soruları yer almıştır.

Problemlili Medya Kullanım Ölçeği Domoff ve arkadaşları (2017) tarafından geliştirilmiş olup Türkçeye uyarlama süreci Furuncu ve Öztürk (2020) tarafından yapılmıştır. Araştırmada ölçeğin 27 maddelik uzun formu baz alınmıştır. Form tek boyutlu bir yapıya sahiptir. Ölçek beşli likert tipindedir. Böylece ölçekten en az 27 en fazla 135 puan alınabilmektedir. Ölçekten elde edilen yüksek puanlar problemlili medya kullanımı belirtir. Ebeveynler tarafından çocuğun davranışları göz önünde bulundurularak doldurulan ölçek, belirli bir medya aracının problemlili kullanımını değil, genel olarak görsel medya araçlarının (televizyon, bilgisayar, tablet, telefon gibi) problemlili kullanımını veya başka bir deyişle ekran bağımlılığını tespit etmeyi amaçlar. Ölçeğin Cronbach's Alpha değeri 0,97 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada da Cronbach's Alpha değeri 0,97 bulunmuştur.

2.4. Verilerin Toplanması

COVID-19 koşullarını vekâfıt israfını düşünerek veriler online veri toplamaya izin veren surveey.com sitesi aracılığı ile toplanılmıştır. Hazırlanan anket formu ilgili siteye yüklenmiş ve siteden link elde edilmiştir. Elde edilen link 18 yaş altı çocuğu bulunan ebeveynlere ulaştırılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Ulaşılan verilerin analizi "Statistical PackageforSocialSciences" (SPSS) Version 22,00 programından yararlanılarak yapılmıştır. Ölçek ve sosyo-demografik sorular arasında farklılaşma olup olmadığına bakmak için t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Anlamlılık değeri olarak 0,05 değeri alınmıştır.

3. Bulgular

Tablo 1: Katılımcı ebeveynlerin ikametene göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analizi sonuçları.

	N	Ort	SS	F ve p değeri
Köy	12	63,00	23,44	F= 1,12 p= 0,34
Belde	21	65,61	22,09	
İlçe	30	54,43	25,49	
İl	339	57,77	23,85	

Katılımcı ebeveynlerin ikametene göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (F=1.12; p>0.05).

Tablo 2: Katılımcı ebeveynlerin eğitim durumuna göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	F ve p değeri
Okuma yazma bilmiyor	2	106,00	18,38	F= 2,14 p=0,06
Okuma yazma biliyor	4	67,00	36,34	
İlkokul mezunu	60	60,85	25,51	
Ortaokul mezunu	45	59,55	23,47	
Lise mezunu	103	57,66	25,61	
Üniversite mezunu	188	56,40	21,81	

Katılımcı ebeveynlerin eğitim durumuna göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (F=2,1; p>0,05).

Tablo 3: Katılımcı ebeveynlerin çalışma durumuna göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	T değeri p değeri
Çalışıyor	160	59,71	22,71	T=1,23 p=0,27
Çalışmıyor	242	57,02	24,62	

Katılımcı ebeveynlerin çalışma durumuna göre Problemlı Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır (t=1,23;p>0,05).

Tablo 4: Katılımcı ebeveynlerin toplam aylık gelir durumuna göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	F ve p değeri
1000-4250	64	56,64	24,18	F=0,14

4251-10000	253	58,37	24,52	p=0,86
10001 ve üstü	85	58,35	21,90	

Katılımcı ebeveynlerin toplam aylık gelir durumuna göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($F=0,14$; $p>0,05$).

Tablo 5: Katılımcı ebeveynlerin medeni durumuna göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	T değeri p değeri T= 0,02 P= 0,97
Bekar	13	57,92	19,33	
Evli	389	58,10	24,04	

Katılımcı ebeveynlerin medeni durumuna göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($t=0,02$; $p>0,05$).

Tablo 6: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun aile tipine göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	F ve p değeri F=0,64 p=0,52
Çekirdek Aile	344	57,58	24,02	
Geniş Aile	45	61,86	23,46	
Parçalanmış Aile	13	58,61	22,35	

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun aile tipine göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($F=0,64$; $p>0,05$).

Tablo 7: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun kardeş sayısına göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	T değeri p değeri T= -2,818 p=0,005
Tek Çocuk	148	56,03	23,69	
Bir ve birden fazla kardeşi var	113	64,14	22,42	

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun kardeş sayısına göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Bir ve birden fazla kardeşi olanların PMKÖ puanları, tek çocuk olanların PMKÖ puanından anlamlı bir şekilde yüksektir ($t=-2,818$; $p<0,05$).

Tablo 8: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun cinsiyetine göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	T değeri p değeri T=-1,056 p=0,292
Kız	215	56,92	23,50	
Erkek	187	59,44	24,31	

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun cinsiyetine göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($t=-1,056$; $p>0,05$).

Tablo 9: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun yaşına göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	F ve p değeri F= 24,26 p=0,00	FARK c>b b>a c>a
0-5	109	46,62	19,29		
6-10	132	57,73	22,69		
11-18	161	66,15	24,54		

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun yaşına göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit edebilmek için post-hoc testine başvurulmuştur. Post-hoc testlerinden Games-Howell testi tercih edilmiştir. Yaşı 11-18 arasında olan grubun PMKÖ puanları, yaşı 6-10 olan grubun PMKÖ puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. 6-10 yaş grubunun PMKÖ puanları da 0-5 yaş grubunun PMKÖ puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Ek olarak 11-18 yaş grubunun PMKÖ puanı 0-5 yaş grubunun PMKÖ puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir.

Tablo 10: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun gün içerisinde görsel medya araçları karşısında harcadığı ekran süresine göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	F ve p değeri	FARK
0-44	20	33,90	9,45	31,650,00	d>c
45-90	70	46,22	18,01		d>b
91-180	182	56,07	19,60		d>a
181-2000	130	71,03	26,58		c>b
					c>a
					b>a

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun gün içerisinde görsel medya araçları karşısında harcadığı ekran süresine göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit edebilmek için post-hoc testine başvurulmuştur. Post-hoc testlerinden Games-Howell tercih edilmiştir. 181-2000 grubunun puanları diğer grupların puanlarının tamamından anlamlı bir şekilde yüksektir. 91-180 grubunun puanları, 45-90 grubu ve 0-44 grubunun puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. 45-90 grubunun puanları da 0-44 grubunun puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir ($p<0,05$; $F=37,79$).

Tablo 11: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun ekran başında geçirdiği süre karşısında tedirgin olup olmamasına göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	t ve p değeri
Tedirgin oluyorum	340	61,30	23,99	t= 9,70
Tedirgin olmuyorum	62	40,50	13,41	p=0,00

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunun ekran başında geçirdiği süre karşısında tedirgin olup olmamasına göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Tedirgin olan ebeveynlerin PMKÖ puanları, tedirgin olmayan ebeveynlerin PMKÖ puanından anlamlı bir şekilde yüksektir ($t=9,7$; $p<0,05$).

Tablo 12: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunu ödüllendirmek için ekran kullanımına izin verip vermemesine göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	T değeri p değeri
Evet	154	63,79	23,34	T= 3,83 p=0,00
Hayır	248	54,55	23,58	

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunu ödüllendirmek için ekran kullanımına izin verip vermemesine göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Çocuğunu ödüllendirmek için ekran kullanımına izin veren ebeveynlerin PMKÖ puanları, izin vermeyen ebeveynlerin PMKÖ puanından anlamlı bir şekilde yüksektir ($t=3,83$; $p<0,05$).

Tablo 13: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunu cezalandırmak için ekran kullanımını yasaklayıp yasaklamamasına göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	T değeri p değeri
Evet uyguluyorum	223	64,16	24,06	T=5,994
Hayır uygulamıyorum	179	50,53	21,44	p= 0,000

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğunu cezalandırmak için ekran kullanımını yasaklayıp yasaklamamasına göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Çocuğunu cezalandırmak için ekran kullanımını yasaklayan ebeveynlerin PMKÖ puanları, yasaklamayan ebeveynlerin PMKÖ puanından anlamlı bir şekilde yüksektir ($t=5,9$; $p<0,05$).

Tablo 14: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğuna ekran kullanımının zararlarını yaşına uygun bir şekilde anlatıp anlatmamasına göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	T değeri p değeri
Evet anlatıyorum	381	58,38	23,94	T= 1,05
Hayır anlatmıyorum	21	52,76	22,84	p=0,29

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğuna ekran kullanımının zararlarını yaşına uygun bir şekilde anlatıp anlatmamasına göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($t=1,05$; $p>0,05$).

Tablo 15: Katılımcı ebeveynlerin, çevresinin ve kendisinin ekran kullanımının çocuğunu etkileyip etkilemediğini düşünmesine göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Orta	SS	T değeri p değeri
Evet	361	58,69	23,53	T=1,49
Hayır	41	52,82	26,53	P= 0,13

Katılımcı ebeveynlerin, çevresinin ve kendisinin ekran kullanımının çocuğunu etkileyip etkilemediğini düşünmesine göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($t=1,49$; $p>0,05$).

Tablo 16: Katılımcı ebeveynlerin, çevresinin veya kendisinin çocuğunun ekran kullanımını etkilediğini düşünüyorsa bunu engellemek için bir çaba harcayıp harcamamasına göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan t testi analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	T değeri p değeri
Evet çabalıyorum	317	58,18	23,98	T=0,14
				P=0,88

Hayır çabalamiyorum	85	57,76	23,68	
---------------------	----	-------	-------	--

Katılımcı ebeveynlerin, çevresinin veya kendisinin çocuğunun ekran kullanımını etkilediğini düşünüyorsa bunu engellemek için bir çaba harcayıp harcamamasına göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($t=0,14$; $p>0,05$).

Tablo 17: Katılımcı ebeveynlerin, çocuğu ekran kullanım süresini arttırdığında tepkisinin nasıl olduğuna göre PMKÖ puanları farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin yapılan tek yönlü varyans analiz sonuçları.

	N	Ort	SS	F ve p değeri	FARK
Sinirleniyorum	111	68,80	24,05	F= 2,57 p= 0,00	a>b a>e
Tedirgin Oluyorum	198	60,65	22,86		
Umursamıyorum	5	50,60	23,28		
Arttırdığının Farkında Değilim	3	60,00	25,11		
Ekran Kullanım Süresi Artmamaktadır	85	38,51	11,92		

Katılımcı ebeveynlerin, çocuğu ekran kullanım süresini arttırdığında tepkisinin nasıl olduğuna göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Hangi gruplar arasında fark olduğunu tespit edebilmek için post-hoc testine başvurulmuştur. Post-hoc testlerinden Games-Howell testi tercih edilmiştir. Sinirleniyorum grubunun puanları, Tedirgin oluyorum grubunun puanına göre anlamlı bir şekilde yüksektir. Sinirleniyorum grubunun puanları Ekran Kullanım Süresi Artmamaktadır grubunun puanına göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

5. Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada gelişen teknolojiyle beraber artmakta olan çocukların ekran bağımlılığı ile ilgili ebeveyn tutumlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada bazı değişkenler açısından Problemlili Medya Kullanım Ölçeği incelenmiştir. Örnekleme 0-18 yaş çocukların ebeveynleri oluşturmuştur. Ölçekte belirli bir tane kitle iletişim aracı yerine bütün görsel iletişim araçlarını içine alacak genel bir terim kullanılmakta, birden fazla görsel medya aracından eş zamanlı yararlanan çoklu görev yapma yetenekleri gelişmiş çocukların ekran kullanımının da fazla olduğu belirtilmektedir (Furuncu ve Öztürk, 2020). İnternet ve internete ulaştığımız teknolojik cihazlar ve programların bağımlılık geliştirildiğine yönelik yapılan çalışmalarda, çocukların ekran bağımlılığının benzer olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Ertemel ve Aydın, 2018). Günümüzde ilerleyen teknoloji ile beraber yaş fark etmeksizin her birey ekran karşısında uzun uzun vakit geçirmektedir. Fakat genel olarak toplum çocukların ve gençlerin ekran karşısında geçirdiği zamanın çocuk ve gençlerin gelişimlerine zarar vereceğinden düşünmektedir (Aydın ve Öztürk, t.y.).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin ikameti, ebeveynin eğitim durumu, ailenin aylık geliri, ailenin medeni durumu, aile tipi, çocuğun cinsiyeti, ailenin tedirginliği, ebeveynin ekran kullanmanın zararını çocuğa anlatması, çevrenin etkisi, ebeveynin engel çabasına göre PMKÖ puanları farklılaşmamaktadır. Bu sonuçlar literatürde çeşitli çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Akkuş vd., 2015; Ayhan ve Köselören, 2019) Fakat çocuğun cinsiyetine göre ekran süresinin farklılaşabildiği belirtilmektedir (Akçay ve Özcebe, 2012). Cinsiyet açısından erkek öğrencilerin oyun oynamaktan kopamadıkları, oyunu kendi yaşamlarıyla bağdaştırdıkları, oyun oynamanedeniyle günlük işlerini aksattıkları, oyun oynamayı diğer etkinliklere tercih ettikleri ifade edilmektedir.

11-18 yaşındaki çocuklar 6-10 yaşındaki çocuklardan daha fazla ekran kullanmakta, 6-10 yaşındaki çocuklar ise 0-5 yaş arasındaki çocuklardan daha fazla ekran kullanmaktadır. Çocukların yaşı ilerledikçe ebeveynlerin zaman kontrol altına almayı çok zor başarabildikleri ifade edilebilir. Yaş ile birlikte zamanın

kontrolü çocuğa geçmektedir. Ek olarak dijital oyunların yaygınlaşması(Toran vd., 2016) ile bağlantılı olabileceği söylenebilir.

Bir ve birden fazla kardeşi olanların PMKÖ puanları, tek çocuk olanların PMKÖ puanından anlamlı bir şekilde yüksektir. Ebeveynlerin çocuk sayısına bağlı olarak medya araçlarına ne kadar izin verdikleri, çocuklarının sosyal ortamlardaki etkileşimleri ve ebeveynlerin çocukları ile ilgilenme düzeyleri gibi farklı faktörler PMKÖ puanlarıyla kardeş sayısı arasındaki ilişkiyi etkileyebilir (Bodur, 2022). Evdeki çocuk sayısı azaldıkça ebeveynlerin daha fazla ilgi gösterme eğiliminde olduğu ve ekrana bağlı kalma sürelerini kontrol etme şanslarının olabileceği söylenebilir. Daha az sayıda çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarıyla daha fazla etkileşimde bulunma olasılığı da artar (Balantekin, 2009). Çocuk sayısı fazla olan ailelerde ise ebeveynlerin zamanının daha çok bölündüğü ve bu nedenle daha fazla dijital medya kullanımına izin verdikleri düşünülebilir (Bodur, 2022). Diğer taraftan, evdeki çocuk sayısının fazla olması, evdeki izleyicinin artmasıyla zamanda da ekran kullanım süresinin artması anlamına gelmektedir (Balantekin,2009).

Çocuğunu ödüllendirmek için ekran kullanımına izin veren ebeveynlerin PMKÖ puanları, izin vermeyen ebeveynlerin PMKÖ puanından anlamlı bir şekilde yüksektir. Çocuğunu cezalandırmak için ekran kullanımını yasaklayan ebeveynlerin PMKÖ puanları, yasaklamayan ebeveynlerin PMKÖ puanından anlamlı bir şekilde yüksektir. Ebeveynler, çocuklarına ödül adı altında ekran karşısında daha fazla zaman geçirmelerine izin vermemelidir. Aynı zamanda sosyal medyada kişilerin ne yaptıklarını paylaşmaları ve takdir edilmeleri özellikle çocukların ekran bağımlılığının artmasına neden olduğundan sosyal medya kullanımı pekiştirici konumuna gelmektedir (Ertemel ve Aydın, 2018). Çocukların ekrana yönelik bilincini arttırmak için velisi veya öğretmeni çocukla konuşmalı ve çocuğa ekran süresi ile ilgili seçici davranmaları konusunda rehberlik etmelidir (Balantekin, 2009). Hem ailelerin hem de öğretmenlerin gençlerin teknolojiyle olan irtibatları hakkında hala zaman ve bağımlılık odaklı yaklaştıkları ifade edilebilir. Diğer yandan aileler, çocukları teknolojiden, eğitimden ve yeniliklerden eksik kalmalarını düşüncesiyle teknolojiye ve teknolojik aletlere yatırım yapmakta, öğretmenler teknolojiyi yoğun ve etkin kullanmakta, tüm eğitim sistemleri teknolojiye yatırım yapmaktadır. Bu denli teknoloji odaklı yaklaşım varlığını sürdürürken ekran bağımlılığı ile ilgili yeni yaklaşımlara ihtiyaç olduğu belirtilebilir. Bu tezatlığın aşılması adına öğretmenlerin ve ailelerin ekran karşısında geçirdikleri zamanla ilgili olarak gençlerle ortak planlar oluşturmaları içinde bulunduğumuz Covid-19 pandemisi döneminin zararlı etkilerini en aza indirmede faydalı olabileceği (Duygulu ve Hepkon,2021) söylenmektedir. Dijital dönemde çocukları ekranlardan uzak tutmak oldukça zor olabilir (Üstündağ,2022). Z kuşağı ve onu takip eden Alfa kuşağı üyeleri, dijital cihazlar ve internetle küçük yaşlarda tanıştıkları için bu cihazlara bağımlılık geliştirme riski oldukça yüksektir (Ertemel ve Aydın, 2018). Ebeveynlerin ve çocukların teknoloji kullanımıyla ilgili bilgi düzeylerini artırmaları gereklidir. Bu amaçla eğitim programları oluşturulmalı ve yaygınlaştırılmalıdır (Muslu ve Gökçay,2019). Yeni neslin ekran bağımlılığını engellemek ve onları sosyalleşmeye yönlendirmek için çocukların ekran önünde harcadıkları ders dışı vakitlerini yine ekran önünde geçirmeleri engellenmeli ve teknolojik aletlerin dışında ebeveynleriyle beraber yapılabilecek faaliyetler artırılmalıdır (Güzel,2021).

Çocuğunun ekran başında geçirdiği süre karşısında tedirgin olan ebeveynlerin PMKÖ puanları, tedirgin olmayan ebeveynlerin PMKÖ puanından anlamlı bir şekilde yüksektir. Özellikle Covid-19 pandemisi şartlarında derslerin online olması sebebiyle hem eğitim hem de sosyalleşme nedeniyle ekran başında geçirilen sürede yaşanan artışın ailelerde endişeyeneden olduğu söylenebilir. Ekran süresine göre PMKÖ puanları da farklılaşmaktadır. 181-2000 grubunun puanları diğer grupların puanlarının tamamından anlamlı bir şekilde yüksektir. 91-180 grubunun puanları, 45-90 grubu ve 0-44 grubunun puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. 45-90 grubunun puanları da 0-44 grubunun puanlarından anlamlı bir şekilde yüksektir. Çocuğu ekran kullanım süresini arttırdığında tepkisinin nasıl olduğuna göre Problemlili Medya Kullanım Ölçeği puanı anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Sinirleniyorum grubunun puanları, Tedirgin oluyorum ve ekran süresinin artmadığını dile getiren grubun puanına göre anlamlı bir şekilde yüksektir.

Çocukların ekran başında geçirdikleri süreye sınır koyulması gerekmekte fakat tesbit edilen sınırların adil ve yapılabılır olması çok önemlidir. Ertemel ve Aydın'a (2018) göre ebeveynlerin, her şeyden evvel çocukların ekran başında hangi programlarda zaman harcadığını izlemeleri gerekmektedir. Çocuklar, ebeveynlerini rol model aldığından ebeveynin ekran başında geçirdiği süre çocuğun ekran başında geçirdiği süreyi etkilemektedir. Ebeveynlerin çocuklarıyla yan yanayken ekrana daha az bakmaları gerekmektedir. Ebeveynler, çocuklarıyla beraber dijital ortamdan uzaklaşıp kaliteli zaman geçirmeli, gün içinde ne yaptıklarına dair çocuğun anlayacağı düzeyde sohbet etmeli, akranlarıyla iletişim kurabilmeleri için gerekli ortamlar sağlanmalı ve çocuğa yapabileceği sorumluluklar vermelidir. Hafta sonları gezilecek yerler keşfedilmeli, yemek saatleri ve belli aralıklarda gerekirse modemin fişi çekilerek ekrandan uzak durmaya çalışılmalıdır.

Teşekkür

Yazarlar, bu çalışmanın gerçekleşmesinde katkısı olan araştırmancının örneklemini oluşturan 0-18 yaş aralığı çocukların ebeveynlerine teşekkür etmektedir.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu araştırma için Etik İzin, 2022 tarihinde Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan alınmıştır.

Kaynaklar

- Akçay, D., Özcebe, H., (2012). Okul Öncesi Eğitim Alan Çocukların Ve Ailelerinin Bilgisayar Oyunu Oynama Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi. *Çocuk Dergisi*, 12(2), 66-71.
- Akkuş, S., Yılmaz, Y., Şahinöz, A., Sucaklı, İ., (2015). 3-60 Ay Arası Çocukların Televizyon İzleme Alışkanlıklarının İncelenmesi. *Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal, Uluslararası Katılımlı 3. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongre Kitabı*. 351-359.
- Altınok, B. (2019). *18-45 Yaş Arası Bireylerin Ekran Kullanma Alışkanlıkları İle Narsisizm, Öznel İyi Oluş ve Obsesif Kompulsif Bozukluk Düzeylerinin İncelenmesi*. İstanbul: İstabil Arel Üniversitesi.
- Ateş, M. A., & Durmuşoğlu Saltalı, N. (2019). KKTC'de yaşayan 5-6 Yaş Çocukların Tablet ve Cep Telefonu Kullanımına İlişkin Ebeveyn Görüşlerinin İncelenmesi. *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 62-90.
- Atila, M., (Tarih Yok). Okul Öncesi Telefon Bağımlılığı. [cocukicinicerik.com: https://www.cocukicinicerik.com/Makaleler/Cocuk-Yetistirme/Okul-Oncesi-Telefon-Bagimlilik](https://www.cocukicinicerik.com/Makaleler/Cocuk-Yetistirme/Okul-Oncesi-Telefon-Bagimlilik).
- Avcı, F., Er, H., (2019). Dijital Bağımlılığa İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi ve Çözüm Önerileri. *Language Teaching and Educational Research*, 2(2), 132-159.
- Aydın, G., & Öztürk, R., (Tarih Yok). Ebeveynlerde Ekran Bağımlılığı. <https://www.nudgenetwork.net/wp-content/uploads/2022/05/Ebeveynlerde-Ekran-Bagimlilik.pdf>
- Ayhan, B., Köselören, M., (2019). İnternet, Online Oyun ve Bağımlılık. *Online Journal of Technology Addiction and Cyber Bullying*, 6(1), 1-30.
- Balantekin, Y. (2009). *10-14 Yaş Arası Çocuklarda Televizyon Bağımlılığı Üzerine Bir Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi.
- Bayrakçı, S. (2022). Dijital Minimalizm: Ekran Bağımlılığı Ve Teknoloji Yorgunluğu Sarmalından Kurtulmak İçin Bir Yol Haritası. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, 40, 430-436.
- Berber, A., (2017). Yönetimde Kavramsal Çerçeve Belirleme Ve Nitel Araştırma Yöntemleri. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46, 71-73.
- Bodur, E., (2022). *Okul Öncesindeki Ekranların Depolama İle Öz Bakım Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Cevahir, E., (2020). SPSS İle Nicel Veri Analizi Rehberi. *Kibele Yayınevi, İstanbul*.

- Çöteli, S., (2017). Okul Çağı Çocuklarının (6-12 Yaş) İnternet İle İlişki Düzeyleri. *Journal Of Current Researches On Social Sciences*, 7(3), 57-66.
- Dicle, A. N., (2020). Televizyon-Online İzleme Bağımlılığı. *Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi*. 19(1), 66-89.
- Domoff, S. E., Harrison, K., Gearhardt, A. N., Gentile, D. A., Lumeng, J. C., Miller, A. L. (2017). Development and validation of the problematic media use measure: A parent report measure of Screen Media "Addiction" in Children. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(1), 2-11.
- Duygulu, S., Hepkon, Z., (2021). Teknolojik Bağımlılık mı Teknolojik Yeterlilik mi? Covid-19 Pandemisine Bağlı Olarak Artan Ekran Süresi Bağlamında Aile ve Öğretmenlerin Gençlerin Teknoloji Kullanımına Dönük Yaklaşımlarının İncelenmesi. Communication and Technology Congress-CTC (April 12th-14th, 2021-Turkey Istanbul).
- Ertemel, A. V., Aydın, G., (2018). Dijital Ekonomide Teknoloji Bağımlılığı ve Çözüm Önerileri. *Türkiye Bağımlılık Dergisi*, 5(4), 665-690.
- Furuncu, C., Öztürk, E., (2020). Problemler Medya Kullanım Ölçeği Türkçe Formunun Geçerlik Güvenilirlik Çalışması: Çocuklarda Ekran Bağımlılığı Ölçeği Ebeveyn Formu. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(3), 535-566.
- Gülbetekin, E., Güven, E., Tuncel, O., (2021). Adolesanların Dijital Oyun Bağımlılığı İle Fiziksel Aktivite Tutum Ve Davranışlarını Etkileyen Faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 22(2), 148-160.
- Güzel, M. (2021). Alfa Kuşağıyla Birlikte Değişen Oyun Algısı: Dijital Oyuncaklar ve Ekran Bağımlılığı. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 8(70), 1344-1355.
- İlhan, V., Çetinkaya, Ç., (2013). İlkokul Öğrencilerinin Tematik Çocuk Kanallarındaki Çizgi Filmleri İzleme Alışkanlıkları. *Eğitim Ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 317-326.
- Irmak, A. Y., Erdoğan, S., (2016). Ergen Ve Genç Erişkinlerde Dijital Oyun Bağımlılığı: Güncel Bir Bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27(2), 128-137.
- Kalaycı-Kırlioğlu, H. İ., (2021). Türkiye'de Z Kuşağı. O. Zengin, & N. Çalışçinde, Multidisipliner Perspektiften Sosyal Boyutuyla Çocukluk Ve Gençlik (s. 61-83). İstanbul: Efe Akademi Yayınevi.
- Karahan, B., (2021). Ebeveyn Rehberliğinde Ekran Kullanımının Okul Öncesi Çocuklara Etkisi. Denizli: Pamukkale Üniversitesi.
- Muslu, M., Gökçay, G. F., (2019). Teknoloji Bağımlısı Çocuklarda Obeziteye Neden Olan Risk Faktörleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 72-79.
- Mustafaoğlu, R., Yasacı, Z., (2018). Dijital Oyun Oynamanın Çocukların Ruhsal Ve Fiziksel Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri. *Bağımlılık Dergisi*, 19(3), 51-58.
- Mustafaoğlu, R., Zirek, E., Yasacı, Z., Özdiçler, A. R., (2018). Dijital Teknoloji Kullanımının Çocukların Gelişimi Ve Sağlığı Üzerine Olumsuz Etkileri. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(2), 1-21.
- Ozulu-Unal, S., Hakli, S., Bayazit, K., (2021). Okul Öncesi Çocukların Ekran Maruziyetinin Sosyal ve Duygusal Gelişimleri Açısından İncelenmesi. *International Journal of Scientific and Technological Research*, 7(8), 44-51.
- Sönmezer, Z., & Balcıoğlu, B. A. (2023). Dijital Medya ve Ekran Emanet Edilen Çocuklar. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 9(33), 54-70.
- Toran, M., Ulusoy, Z., Aydın, B., Devenci, T., Akbulut, A., (2016). Çocukların Dijital Oyun Kullanımına İlişkin Annelerin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(5), 2263-2278.
- Türk Dil Kurumu Resmi Web Sitesi. (Erişim tarihi: 8 Kasım 2023). [<https://sozluk.gov.tr/>]
- Ulusoy, A., İlhan, V., (2013). Televizyon Bağımlılığı Ve İzleyici: TV İzlememek Mümkün Mü?. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 6(6 Issue 5), 1127-1154.
- Uslu, M., (2021). Türkiyede Sosyal Medya Bağımlılığı Ve Kullanımı Araştırması, *Turkish Academic Research Review*, 6(2), 370-396.
- Üstündağ, A., (2022). Çocukların Sosyal Medya, Akıllı Telefon ve Oyun Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 23(3), 316-326.
- Yağar, F., Dökme, S., (2018). Niteliksel Araştırmaların Planlanması: Araştırma Soruları, Örneklem Seçimi, Geçerlilik ve Güvenilirlik. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 3(3), 1-9.

Yazar Biyografisi/Biyografileri

Mehmet KIRLIOĞLU, Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Sosyal hizmet eğitimi, sosyal hizmet araştırması, yoksulluk, toplumsal cinsiyet, sosyal politika gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Ayşe KAYAALP, Sosyal Çalışmacısı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Nezahat Keleşoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü'nden 2023 yılında mezun olmuştur.

Sena ARSLAN, Sosyal Çalışmacısı, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Nezahat Keleşoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü'nden 2023 yılında mezun olmuştur.

Kırsal Sosyal Hizmetin Kökeni ve Geleceği¹

The Origins and Future of Rural Social Work

Ozan Selçuk²

² Doç. Dr., Sosyal Hizmet Bölümü, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi,
ozan.selcuk@erdogan.edu.tr, 0000-0002-2852-7491.

Öz

Makalede, yazarın kırsal sosyal hizmet uygulamasının kökenlerine ilişkin bazı düşünceleri ve deneyimlerinin yanı sıra kırsal sosyal hizmet eğitimcileri ve uygulayıcıları için şu anda önemli olan bazı konular da yer almaktadır. ABD kırsal demografisine ilişkin yeni veriler sunulmuştur. Kırsal yaşam üzerinde özel bir etkisi olan faktörlerden biri, bazı yönlerden kırsal toplum yaşamının doğasını değiştiren teknolojinin gelişimidir. Bu kırsal uygulama tartışmasına, yazarın 50 yıllık eğitimciliğini yansıtan, genel olarak sosyal hizmet eğitimi ve bazı güncel eğilimlerle ilgili gözlemler de eklenmiştir.

Anahtar kelimeler: Sosyal hizmet, sosyal hizmet eğitimi, Batı Virginia Üniversitesi.

Abstract

Traced in the article are some of the author's reflections and experiences related to the origins of rural social work practice as well as some of the issues currently crucial for rural social work educators and practitioners. New data on U.S. rural demographics are provided. One factor with a special impact on rural life is the development of technology, which in some ways is changing the nature of rural community life. Integrated into this discussion of rural practice are observations about social work education in general and some of its current trends, reflective of the author's 50 years as an educator.

Keywords: *Rural social work, social work education, West Virginia University*

Çeviri Makale
Translated Article

Makale Atfı: Selçuk, O. (2023). Kırsal Sosyal Hizmetin Kökeni ve Geleceği. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 7(2), 132-142.

DOI: 10.55109/tushad.1411600

Alındı 29.12.2023
Kabul Edildi 30.12.2023
Yayınlandı 31.12.2023

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.
Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makedir.

¹ Çevirisi sunulan 'The Origins and Future of Rural Social Work' başlıklı bu makale, *Advances in Social Work* (Vol. 15 No. 1, Spring 2014, 105-116) adlı dergide yayınlanmıştır.

² İletişim kurulacak yazar: Ozan Selçuk

1. Giriş

Yaklaşık elli yıl önce, Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi, Birleşik Devletlerin klasik metropolitan şehirlerinden birisi olan Cleveland'da düzenlenen 1968 Yıllık Program Toplantısında kırsal sosyal hizmet üzerine bir oturum düzenlemeye karar vermiştir. Aynı yıl, akredite olmuş sadece 50 sosyal hizmet yüksek lisans programı mevcut iken Morgantown'daki Batı Virginia Üniversitesi (WVU) Sosyal Hizmet Okulunun yeni başkanı olacaktım. Batı Virginia Üniversitesi, müfredatını bir zamanlar Sigmund Freud'un iş arkadaşı olmasına rağmen psikiyatri ve psikolojiye farklı bir yaklaşım ortaya koyan Otto Rank'in teorilerine dayanan 'işlevsel sosyal hizmet' etrafında organize eden bir avuç okuldan bir tanesiydi.

Benden daha önce sosyal hizmet uzmanı olanlar için tarihi bağlamı biraz ortaya koymak gerekirse okulların, insan davranışını ve insani hizmetleri anlamada iki yoldan birine odaklandığını söylemem gerekir. Bu yüzden, bu iki odağı tartışarak başlayacağım.

Freudyan ve Rankeci Sosyal Hizmet Yönelimleri

1970'lerden önceki on yıllarda, neredeyse tüm akredite sosyal hizmet okulları, yani sosyal hizmet lisans programları 1975'e kadar akredite edilmediği için yüksek lisans programları, görünürde insani hizmetlere Freudcu veya "teşhis" yaklaşımlarıyla ilişkilendirildi. Ben de 1950'lerin sonunda New Orleans'ta Tulane Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulunda bu yaklaşımla eğitildim. Bu farklılıklara, konuyla ilgili kitaplarda olduğu gibi Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Birliği'nin Sosyal Hizmet Ansiklopedisi'nin çeşitli baskılarında da değinilmiştir (Rozean, 1975).

Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi Müfredat Politika Beyanı, 1961'de önemli ölçüde değiştirildi. Bu değişiklik, okullara müfredatlarına sosyal bilimler disiplininin içerik eklenmesini şart koşuyordu. Tanı teorilerinin daha güncel yenilikleri olmasına rağmen, okullar daha çok Freud'un öğretisi ve yazılarına odaklanmaya devam ettiler. En popüler olanlardan birisi ise Erik H. Erikson'un eseri ve sonraki birçok eserinde geliştirdiği düşünceler gibi 1950 yılında yazdığı *Çocukluk ve Toplum* adlı kitabında ortaya koyduğu hayatın sekiz evresi kavramıdır. Erikson'un epigenetik paradigmasının etkisi yıllar boyunca olağanüstü devamlılık göstermiş ve birçok modern psikoloji programı için kavramsal olarak önemli bir temel taşı olmaya devam edecektir. Erikson'un süreklilik gösteren etkisi en son yürüttüğüm birkaç doktora tezlerinde apaçıktır. Selma Fraiberg'in (1959) erken çocukluk üzerine eseri Freudyan yönelimli okullarda ayrıca popülerdi.

Rankeci düşünce okulunun, özellikle Rank'ın yardımıyla "işlevsel okul" olarak adlandırılan okulun ortaya çıktığı Pennsylvania Üniversitesi'nde olmak üzere, bir dizi sosyal hizmet okulunun müfredatının geliştirilmesinde de önemli bir etkisi olmuştur (Rozean, 1975). Bir süre Kuzey Carolina ve Batı Virginia Üniversitesi de işlevsel okul odaklıydı. Bir okulun işlevsel ya da tanısal olması sıklıkla dekanının ya da yöneticisinin bakış açısına bağlıydı. Ben gelmeden önce, Pennsylvania Üniversitesi'yle özdeşleşen Bernhard Scher, Batı Virginia Üniversitesi'nde yöneticiydi.

Sonunda, Freudyan ve Rankeci bakış açılarını savunanlar arasındaki felsefi tartışmalar, çalkantılı 1960'larda ortaya çıkan hararetli tartışmaların ardından büyük ölçüde unutuldu. Sistemik faktörlerin insan davranışı üzerindeki etkisine dair farkındalık artmıştı. Bir dizi yeni endişe; sosyolojik, antropolojik ve politik perspektiflerin ana akım sosyal hizmet teorisi ve uygulamasına dahil edilmesinin önemi konusunda artan bir farkındalık yarattı. Bu dönemde bir araya gelmiş gibi görünen tüm toplumsal meseleler arasında etnik köken, renk ve sivil haklar hareketinin açıklanması ve bunlarla ilgili eylemler çok önemliydi. Müdahalelerinin etkinliğini doğrulamak için hem meslek içinden hem de dışından gelen baskıların artmasıyla, bu daha geniş "sistemler" çerçevesi, B. F. Skinner (2011) tarafından benimsenen öğrenme

ilkelerine dayalı davranış değişikliği, sosyal değişim teorisi (Ross ve Lappin, 1967) ve esneklik teorisi ve güçlü yönlere dayalı sosyal hizmetin ortaya çıkışı (Saleebey, 2006) gibi yaklaşımlarla tamamlandı.

1960'lar, şunları da içeren büyük sivil haklar mücadelelerinin başlangıcına işaret etmiştir: 1954'te Brown v. Board of Education Yüksek Mahkeme kararı ile devlet okullarının ayrılması; Montgomery, Alabama otobüs boykotu ve Brown davasını Yüksek Mahkeme önünde savunan ve sonunda Yüksek Mahkeme'nin ilk Afro-Amerikan üyesi olan Thurgood Marshall ve tabii ki doğum günü artık ulusal bir bayram olan Martin Luther King gibi liderlerin ortaya çıkışı. Sivil haklar hareketinin bu tarihinin bir kısmı, 1963 Washington Yürüyüşü'nün 50. yıldönümü vesilesiyle kısa bir süre önce yeniden ele alınmıştır.

Richard Cloward ve Herman Stein'in editörlüğünü yaptıkları Social Perspectives on Behavior (1958) adlı kitap, geleneksel sosyal hizmet müfredatına sosyal bilimlerin eklenmesi konusuna yapılan vurgunun temelini oluşturmuştur. Cloward ve Stein, ilk sosyal hizmet okulunun bulunduğu ve o dönemde genellikle sosyal hizmetin amiral gemisi olarak bilinen Columbia Üniversitesi'nde sosyal hizmet profesörleriydi. Columbia bir şey yaptığında, diğer okulların çoğu da ona uymuştur.

Peki Batı Virginia Üniversitesi okulu hangi yönelimi benimsemeliydi? Rankeci işlevsel yönelim artık ana akımda değildi. Ancak fakülte buna yönelmişti. Freudyen teşhis yönelimi, sosyal konulara ve sosyal bilim fikirlerine yapılan yeni vurgu göz önüne alındığında belki de modası geçmiş hale geliyordu. Beni Batı Virginia pozisyonu için aday gösteren ve Penn ile geçmişte bir ilişkisi olan Virginia Commonwealth Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu Dekanı Richard Lodge'a ne düşündüğünü sordum. (Lodge daha sonra CSWE'nin İcra Direktörü oldu.) Yönelimin kırsal sosyal hizmet olması gerektiğini önerdi - ne tanısal ne de işlevsel. Sonunda pek çok okul, Rankeci ya da Freudyen ekoller gibi belirli bir kuramsal referans çerçevesine bağlılıktan ziyade uygulama ortamlarını ya da alanlarını yansıtan bu tür yönelimleri benimsemiştir. WVU Sosyal Hizmet Okulu, yüksek lisans programı için kırsal sosyal hizmeti birincil uygulama alanı olarak seçmiştir.

Konuları fazla uzatmadan, yüksek lisans programını kırsal sosyal hizmet etrafında yönlendirmek gibi geniş bir değişiklik yapmanın önemli sonuçları oldu. Scher, yılları boyunca WVU okulunun saha yerleştirmelerinin çoğu Rank teorilerine yönelik kurumlarda yapıldı - bunların çoğu eyalet dışındaydı. Ancak değişiklikler yapıldı: yerleştirmelerin hepsi Appalachian bölgesinde, çoğu da Batı Virginia'da olacaktır.

Parantez içinde belirtmek gerekirse, birçok okul Freudyen ve Rankeci yönelimlerden uzaklaşmış olsa da hepsi bunu yapmadı. Bazı okullar yaklaşımlardan birini ya da diğerini vurgulamaya devam etmiştir. Freudyen taraftarlar bile diğerleri gibi sınırlı zaman, arabulucu işleviyle özdeşleşme gibi Rankeci kavramların bazılarını benimsemiştir. Ve bu yaklaşımlardan bazılarının odaklanan kurumlar olmaya devam ediyor, ki bunların hiçbiri dezavantajlı ve kırsal ortamlarda pek mantıklı değildir. Kısa bir süre önce, Güney Carolina Üniversitesi'ndeki seçkin öğrencilerimden birini Freudyen yaklaşımlara bağlı bir Doğu ABD kumuna tavsiye ettim. Mülakatlar sırasında ortadan kaybolmuştu - kendisine ne sorulduğu hakkında hiçbir fikri yoktu.

Batı Virginia Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu'nun kırsal sosyal hizmet yönelimi, daha önce bahsedilen Cleveland'daki 1968 CSWE Yıllık Program Toplantısı'nda özel bir oturumla doruğa ulaştı; bu oturum sadece aşırı talep görmeye kalmadı, aynı zamanda New England, Güney ve tabii ki Appalachia gibi farklı bölgelerden çok çeşitli katılımcıların ilgisini çekti. Bu erken başlangıçtan itibaren CSWE, kırsal sosyal hizmet konusunda eğitim vermek için hibeler ve sözleşmeler elde etti. O dönemde tüm yüksek lisans programlarına hibe sağlayan Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü, Çocuk Bürosu ve Gaziler İdaresi gibi kurumların hepsi kırsal sosyal hizmet vurgusunu benimsemiştir. İlk hibelerden biri Indiana Üniversitesi ve Denver Üniversitesi'ndeki eğitim oturumları için sağlanmıştır. Bugün bir kırsal sosyal hizmet eğitimcileri

grubu, Contemporary Rural Social Work adlı çevrimiçi bir dergi ve 1976'dan bu yana ABD'nin dört bir yanındaki merkezlerde sürekli olarak faaliyet gösteren kırsal alanlarda sosyal hizmet üzerine yıllık bir enstitü bulunmaktadır.

Kırsal sosyal hizmet hakkında yazmaya başladıktan bir süre sonra bunun yeni bir girişim olmadığını keşfettim. Josephine Brown 1933 yılında kırsal sosyal hizmet hakkında yazmıştı ancak bir şekilde onun çalışması ve daha önceki birkaç çaba konuya yeni yaklaşım içinde kayboldu. Emilia Martinez-Brawley'in (1981) *Seven Decades of Rural Social Work (Kırsalda Sosyal Hizmetin Yedi On Yılı)* adlı kitabı, yirminci yüzyılın başlarında Theodore Roosevelt yönetimiyle başlayan ve yetmişli yılların ortalarında Rural Caucus'un kuruluşuna kadar uzanan bu tarihin izini sürmektedir.

Brown'ın fikirlerinin birçoğu, editörlüğünü yaptığım kitabımın (Ginsberg, 1976) ilk versiyonlarında ve verdiğim konferans ve atölye çalışmalarında yer verdiğim fikirlere benzemektedir. Fikirlerimi nereden aldım? Çoğunlukla, hayatım boyunca kurduğum küçük kasaba bağlantıları ve Amerikan Kızılderili grupları, Teksas kırsalındaki Doğu Avrupa bağlantıları, kırsal Barış Gönüllüleri merkezleri, şu anda feshedilmiş olan Rural America, Incorporated'ın yönetim kurulunda görev yapmak ve yaşadığım ve çalıştığım diğer yerler ve kuruluşlara dayanarak bunları topladım. Kiliseler, aileler ve mahalleler gibi birincil grupların hakimiyeti ve bu tür gruplarla ilişki kurmanın ve bu gruplar aracılığıyla çalışmanın önemi hakkındaki fikirler öncelikle kişisel deneyimlere ve kırsal bölge sakinleriyle yapılan gayri resmi görüşmelere dayanıyordu. Sosyal politika ve Amerika'nın kırsal bölgelerini ihmal etmesi konuları açıldı ve Başkan Johnson'ın Kırsal Yoksulluk Ulusal Danışma Komisyonu (1967) raporu *Geride Kalanlar*'da da vurgulanmıştı.

Kırsal Amerika'daki Değişmeler

Huffington Post, 2011 yılı itibarıyla metropol-kırsal nüfus farkının %85 kentsel veya metropol ve %15 kırsal olarak değiştiğini ve bunun Amerikan tarihindeki en küçük kırsal oran olduğunu bildirmiştir (Yen ve Dreier, 2013). Kırsal veya metropol dışı nüfus, kırsal sosyal hizmet hakkında yazmaya başladığımızdan bu yana sürekli olarak toplamın %20 ila 25'ini oluşturmuş ve 1910 yılında %72'ye ulaşmıştır (Nusca, 2011). Yen ve Dreier (2013), bu değişimin büyük bir kısmının, genellikle gerekli ve daha yaygın sağlık hizmetleri ve Amerikan şehirlerinin diğer kaynakları nedeniyle kırsaldaki evlerini terk eden yaşlı yetişkinlere atfedilebileceğini öne sürmektedir.

Üretim ve çiftçiliğin yanı sıra doğal emeklilik yerlerini de içeren kırsal alanlar, daha önce de sakinlerinin kentsel alanlara önemli ölçüde taşınmasına tanık olmuştur. Ancak bu değişiklikler şimdi ABD'de doğum oranlarındaki keskin düşüşler ve yaşlanan nüfusla aynı zamana denk geliyor ve ilk kez yıllık bir kayıpla sonuçlanıyor.

ABD göç verileri, yaşlı Amerikalıların daha kalabalık yerlere taşınmadan önce yaklaşık 74 yaşına kadar kırsal kesimlerde yaşama eğiliminde olduğunu göstermektedir. Ülkedeki 76 milyon boomer'ın en yaşlıları 2020'de 74 yaşına girecek, yani bu grup için küçük kasabaların büyümesine yardımcı olma penceresi kapanıyor (Yen ve Dreier, 2013, para. 12-13).

Weimar ve Hallettsville gibi Teksas'ın kırsal kasabalarındaki akrabalarımın yaşları ilerledikçe Houston ve banliyölerine taşındıklarını fark ettim, bu da en azından benim için Huffington Post'un gözlemlerinin doğru olduğunu teyit ediyor. Elbette pek çok analist kırsal nüfusun da azaldığını, çünkü eskiden kırsal olan pek çok kasabanın büyük metropollerin banliyöleri haline geldiğini belirtiyor.

Teknoloji ve Kırsal Kesim Halkı

Kırsal Topluluklarda Sosyal Hizmet'in beşinci ve en son baskısı (Ginsberg, 2011), Glenn E. Stone ve Karen V. Harper-Dorton tarafından yazılan, teknoloji ve bunun kırsal insanlar üzerindeki etkisi üzerine iki bölüm içermektedir. Bu belgeler, kırsal kesimde yaşayan insanların hayatlarındaki büyük değişimleri anlatmaktadır. İnternet gibi yenilikler, küçük topluluklarda yaşayan insanların hayatlarını değiştirdi ve değiştirmeye devam ediyor. Böylesine kayda değer değişiklikler, geleceği tasavvur eden çoğu yazar tarafından öngörülmemiştir. Artık gelecek geldiğine göre, teknolojinin, özellikle de internete bağlı teknolojinin, kırsal kesimdeki insanların yaşamlarındaki en önemli gelişme olduğu açıktır.

Kırsal kesimdeki sınırlamalar ve dezavantajlar tartışıldığında, birkaç konu ortaya çıkma eğilimindedir: dinlenme ve eğlence seçeneklerinin eksikliği; mal ve hizmetler için makul fiyatlarla alışveriş yapma imkanının olmaması; sağlık hizmetlerinin mevcudiyeti ve başta iş olmak üzere ekonomik fırsatlar. Bunların hepsi olmasa da birçoğu teknolojik gelişmeler tarafından desteklenmektedir. Örneğin, bir zamanlar büyükşehirlerdeki sinema salonlarıyla sınırlı olan eğlence, artık Redbox ve Blockbuster DVD kioskları gibi kaynaklar aracılığıyla hem geleneksel DVD hem de Blu-Ray formatlarında, ABD'deki herkes tarafından neredeyse her yerde nispeten düşük bir maliyetle elde edilebilmektedir. ABD Posta Servisi ve internet tabanlı Netflix, filmlere kolay, hızlı ve düşük maliyetle ulaşılmasını sağlamaktadır. Birçok güncel ve yeni film, Video on Demand (isteğe bağlı video) ve diğer çeşitli video yayın hizmetleri aracılığıyla kablolu TV bağlantısı olan herkese açıktır - genellikle yukarıda belirtilenlerden daha yüksek bir maliyetle, ancak yine de tipik bir çift sinema biletinden önemli ölçüde daha azdır.

Belki de en büyük eğlence gelişmeleri, Facebook, Twitter, LinkedIn gibi sosyal ağ siteleri ve hepsine bilgisayarlar, tabletler ve akıllı telefonlar aracılığıyla kolayca erişilebilen birkaç küçük hizmettir. Bu "sosyal medyanın" önemiyle ilk kez Los Angeles bölgesinde LAX havaalanı yakınındaki bir IHOP'ta akşam yemeği için mola verdiğimde karşılaştım. Karşımda oturan, erkek arkadaşı bir süredir yanından ayrılan genç bir kadın cep telefonuna bakıyor ve gülüyordu. Ne yaptığını anlayamadım. İnsan neden bir telefon görüşmesine bakar ki? Daha sonra Kaliforniyalıların sosyal medya sitelerini kullandığını fark ettim. Çoğu Amerikan eğilimi gibi, bu da Batı Kıyısında başladı ve ülke çapında yayıldı.

Şimdi, nereye gidersek gidelim, insanlar telefonlarına bakıyor ve bazen sadece parmaklarıyla ekranlarına dokunuyor. Filmlerde veya oyunlardaki duyurular cep telefonlarının aktif olmasını yasaklıyor. Bununla birlikte, eğlence sıkıcı hale geldiğinde, izleyiciler hemen "mesajlaşmaya" ve sosyal ağ üyeliklerine yöneliyorlar. Görünüşe göre, Facebook ve Twitter gibi ağlar sınırsız eğlence, dedikodu ve insanlar hakkında haberler sağlıyor. Araç kullanırken mesajlaşmanın birçok otomobil kazasında önemli bir katkıda bulunan faktör olduğu belgelenmiştir ve birçok eyalet tarafından yasaklanacak kadar kapsamlıdır. FAA'nın son düzenleme değişikliğine rağmen, çoğu hava yolu şirketi, uçakları havadayken cep telefonu kullanımını yasaklama girişiminde bulundu, genellikle başarısız oldu. Genellikle bilgisayarla not almaya izin veren sınıflar, cep telefonları ve iPad'lerle sürekli ve bazen gürültülü bir şekilde uğraşmaktan rahatsız oluyor. Evde bile, çocuklarımın, torunlarımın ve eşimin boş zamanlarını cep telefonlarını okuyarak ve bilgisayarlardan başkalarıyla bağlantı kurarak geçirdiklerini fark ediyorum. Sosyal ağlar, birçok insan için başlıca eğlence biçimidir.

Kıyafet, teknoloji donanımı ve yazılımı, oyuncaklar, spor malzemeleri veya hemen hemen her şey için alışverişe gelince, kırsal kesimdeki insanlar İnternet aracılığıyla neredeyse her şeyi satın almayı mümkün kılan her türlü siteye ve hizmete erişebilmektedir. Amazon.com sitesi, indirimli fiyatlarla kitap satın almak için bir yer olarak başlamasına rağmen, kelimenin tam anlamıyla her şeyi - kozmetikler, kitaplar, spor malzemeleri, otomobil parçaları - satmaktadır. Amazon, en büyük ayakkabı ve giyim satıcılarından biri olan Zappos'un sahibidir. Bilgisayar kullanıcıları, gözlükleri "sanal olarak" deneyebilir ve son bir seçim yapmadan önce aralarından seçim yapabilecekleri çeşitli çerçeveler alabilir. Birkaç yıl önce, sık sık New

York'a gittiğimde, her zaman markalı elektronikleri indirimli fiyatlarla satan yerel bir mağaza zinciri olan Forty Second Street Photo'yu ziyaret ettim. New York Times'ta düzenli olarak reklam yaptı. Ancak mağazalar çoktan yok olup gitti. Artık herkes, her yerde, istediği tüm elektronik ve fotoğrafçılık ekipmanlarını, internet üzerinden kontrol edilebilen ve karşılaştırılabilen rekabetçi fiyatlarla satın alabilir. Ücretsiz bir telefon görüşmesi veya e-posta, posta, UPS veya FedEx ile satın alma işlemi sağlayacaktır. Yani kırsal kesimde yaşayanlar internet üzerinden neredeyse her şeyi satın alabilmektedirler.

Kırsal-Kentsel Eşitsizlikler

Yukarıda açıklanan teknolojik gelişmelere rağmen, kentsel alanlarda hala kırsal topluluklarda bulunmayan bazı avantajlar vardır ve bunların gerekli ölçüde küçük kasabalara gelmeleri olası değildir. Sağlık hizmetleri bir örnektir. Üçüncü basamak hastanelerin çoğu, çoğu küçük kasabadan uzakta olabilecek büyük kentsel alanlarda bulunmaktadır. Doktorlarla ofis ziyaretleri bile sınırlıdır. Kuzey Carolina, Boone'da, 15.000 daimî ikametgahı olan ve Appalachian Eyalet Üniversitesi'nde benzer sayıda öğrenciye sahip bir kasaba, neredeyse tüm tıbbi ziyaretlerimiz, doktorlardan ziyade, genellikle oldukça yetenekli ve bilgili olan doktor asistanları veya hemşire pratisyenleri ile yapılıyor. Görme hizmetleri genellikle oftalmologlardan ziyade optometristlerle yapılır. Bakımdaki bu farklılıkların gelecekte hiçbir zaman değişmesi muhtemel değildir.

Kırsal alanlarda ulaşım, hâlâ esas olarak özel mülkiyete ait otomobillerle sınırlıdır. Özel durumlar haricinde çok az toplu taşıma bulunmaktadır. Boone'da, Appalachian Eyalet Üniversitesi ve yerel yönetim, ücretsiz ve verimli bir otobüs hizmetini herkese ücretsiz olarak sunmaktadır. Alternatif olarak çeşitli başka sorunlara neden olan geniş otoparklar yapılabilirdi.

Teknolojinin mevcudiyetine rağmen çözülmeyen kalan iki ana sorun ekonomik dezavantaj ve işsizliktir. Bazı şirketler operasyonlarını büyük şehirlerin dışındaki alanlara dağıtmasına rağmen, kırsal alanlarda işler hala azdır. BMW, Greer, Güney Carolina'da bir fabrika işletmektedir. Apple, Kuzey Carolina, Maiden'de bir tesis inşa etmekte ve Google, Kuzey Carolina, Lenoir'de de aynı şeyi yapmaktadır. Toyota gibi Honda, Hyundai ve Mercedes, Alabama'nın birkaç küçük kasabasında tesisler işletmektedir. Dolayısıyla, kırsal Amerika'daki endemik işsizlik ve eksik istihdamda bir miktar rahatlama vardır.

Teknoloji ve Sosyal Hizmet Eğitimi Dahil Yükseköğretim

Sosyal hizmet uygulayıcılarının yetiştirilmesinde muhtemelen en devrimci dönüşüm teknolojinin yükseköğretime girmesi olmuştur. Yirminci yüzyılın son on yıllarında sosyal hizmet okulları internet üzerinden, televizyon aracılığıyla, DVD ve video kaset gibi medya araçlarıyla dersler vermeye başlamıştır. Dekan Yardımcısı R. Paul Maiden'a göre, Güney Kaliforniya Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu, bir sınıfı haklı çıkarmak için yeterli sayıya sahip olan her yerde Amerika Birleşik Devletleri'nin her yerinde yüksek lisans eğitimi sunmaktadır (kişisel iletişim, 2011). Eğitimin büyük bir kısmı, öğrenciler ve profesörlerin aynı odada bulunduğu geleneksel sınıf aktiviteleri dışındaki yollarla gerçekleştirilmektedir. Güney Kaliforniya'da veya bir devlet üniversitesinde sosyal hizmet eğitimi almak için maliyet farkı önemlidir. Bahsi geçen kurumların web sitelerine göre, Güney Kaliforniya'da her dönem harç, 21.000 dolardır. En son ders verdiğim Appalachian Eyalet Üniversitesi'nde Kuzey Carolina'da ikamet edenler için dönemlik harç ve ücretler 3.246 dolar, diğer eyaletlerde ikamet edenler için ise 9.356 dolardır. UCLA gibi Kaliforniya devlet destekli üniversiteler eyalet içi öğrencilerden dönem başına yaklaşık 6.500 dolar, eyalet dışı öğrencilerden ise dönem başına yaklaşık 11.000 dolar ücret almaktadır. Indiana Üniversitesi'nde, Yüksek Lisans Okulu'nda tam bir sömestr, ikamet edenler için yaklaşık 5.000 \$ ve ikamet etmeyenler için 15.000 \$ tutarındadır. Elbette, tüm eyaletlerdeki devlet üniversiteleri eyalet hükümetlerinden bir miktar destek almaktadır, ancak en seçkin üniversitelerin birçoğu devlet desteğinin bütçelerinin yarısından daha az olduğunu iddia etmektedir.

Duke Üniversitesi, İşletme Yüksek Lisansını birkaç yıl önce yerleşik olmayan yollarla sunmaya başladı. Harvard, yıl boyunca katılımcıların ülkenin en prestijli üniversitesinde eğitim gördüklerini belirtmelerine olanak tanıyan bir dizi lisans dışı program sunmaktadır.

Webster Üniversitesi, Nova Üniversitesi ve Capella Üniversitesi gibi büyük ölçüde yerleşik olmayan kurumlar, diğerlerinin yanı sıra, geleneksel kampüslerden uzakta kapsamlı eğitim sunmaktadır. Bu yazı yazıldığı sırada bazıları sosyal hizmet eğitimi akreditasyonu arayışındaydı. Phoenix Üniversitesi, Amerika Birleşik Devletleri genelinde kapsamlı yüksek eğitim sunan bir başka geleneksel olmayan kurumdur. Mevcut başkanı, eski bir sosyal hizmet eğitimi dekanı olan Argosy de bir diğeridir.

Yeni ve geleneksel olmayan üniversitelerin hepsi olmasa da birçoğu tescilli, kâr amaçlı işletmelerdir. Bazıları hissedarların sahip olduğu şirketler olarak borsada işlem görmektedir. Bu üniversitelerin yanı sıra geleneksel, tuğla ve harç kurumları olan üniversitelerin çoğu da yoğun bir şekilde reklam yapmaktadır. Öğrenciler için rekabet giderek daha yoğun hale gelmiştir. Potansiyel öğrenciler, Amerika Birleşik Devletleri'nde diğer ürün ve hizmetlerin pazarlandığı yöntemlerle, gazete, TV ve dergi reklamlarıyla işe alınmaktadır. Bir zamanlar ağırbaşlı ve sınırlı bir ürün olan eğitim için yapılan tanıtımları görmek, okumak ve duymak beni her zaman biraz şaşırtmıştır.

Üniversite yöneticileri, yüksek inşaat maliyetlerine dikkat çekerek, eğitimin teknolojik olarak minimum maliyetle verilebileceğini düşünmektedir. Teknolojinin daha az bahsedilen unsurlarından biri de bu tür bilgi aktarımı için altyapı geliştirildikten sonra bilginin çok az maliyetle veya hiç maliyet olmadan iletebilmesidir. Havadan iletilen veya "bulutta" depolanan sinyaller, çoğu telefon iletişimi gibi temelde ücretsizdir. Dolayısıyla teknolojiye yapılacak küçük bir yatırım, geleneksel sınıf ve laboratuvarların inşası ve bakımına kıyasla milyarlarca dolar tasarruf sağlayabilir.

Bu eğilimin bir kısmı da modern teknolojinin yaygınlığının bir fonksiyonudur. Üniversitelerdeki işe alım uzmanları, öğrencilerin diplomalar hakkında bilgi almak için ilk baktıkları yerin üniversitelerin web siteleri olduğunu söylüyor. Dolayısıyla web sitelerini çekici ve bilgilendirici tutmak, kurumların kendilerini tanıttıkları ana stratejilerden biri haline geliyor. Bir kolej ya da üniversite hakkında bilgiye ulaşmaya çalıştığınızda, öğrenci bulma karşılığında ücret almak zorunda olan eğitim yönlendirme hizmetleri sık sık karşınıza çıkıyor. Bir süre boyunca, bir e-posta belgesine "sosyal hizmet" terimini her girdiğimde, ki bu çoğu zaman oluyor, Güney Kaliforniya Üniversitesi sosyal hizmet programına başvurmam için bir fırsat sunuldu. Bu makale için araştırma yaparken, sosyal hizmet terimini girdim ve lisans derecesine sahip olduğum takdirde Güney Kaliforniya'da sadece bir yılda yüksek lisans derecesi kazanabileceğimi söyleyen bir reklam aldım.

Özellikle fiyatların daha düşük olduğu televizyonun en çok izlendiği saatler dışında TV reklamları da yaygındır ve giderek artmaktadır. Reklamlar genellikle özel programlar içindir. Yaşadığım yerde en sık rastlanan reklamlar ITT Teknik programları ve Virginia College için - tabii ki Virginia eyaletindeki uzun soluklu üniversite ve kolejlerle aynı değil. New Hampshire, son yılların en iyi kırsal enstitülerinden biri olan ve seçkin bir sosyal hizmet okuluna ev sahipliği yapan New Hampshire Üniversitesi ile karıştırılabilecek bir çevrimiçi üniversitenin reklamını yapmaktadır. İkisi oldukça farklı kurumlardır.

Ayrıca, özel dergilerde son derece uzmanlaşmış reklamcılık dikkat çekmektedir. The B'nai B'rith dergisi, her ay kolej ve üniversite programları, özellikle hukuk fakülteleri için Yahudi başvuru sahiplerine olan ilgilerini beyan eden birkaç sayfa ilan yayınlamaktadır. Elbette orantısız sayıda Yahudi, üniversite diploması, özellikle de mesleki derece istiyor. Pew Forum on Religion & Public Life (2008), 2007 yılında yapılan bir anketten, Amerikan Yahudilerinin yüzde 59'unun dört yıl veya daha fazla üniversite öğrenim gördüklerini, sadece yüzde 74'ü benzer akademik başarıya sahip olan Amerikalı Hindular tarafından aşıldığını bildirdi. Geleneksel olarak metropol bölgelerde bulunan Yahudi cemaati, kırsal odaklı bazı satış

noktalarına sahiptir. Ulusal Yahudi Federasyonları Birliği, esas olarak kırsal ve küçük kasaba Yahudi sakinleri için bir fon toplama ve sosyal planlama organizasyonudur. South Carolina Jewish Historical Society gibi kuruluşlar, çoğu uzun zaman önce büyükşehir Amerika'da ortadan kaybolan kırsal topluluklardaki Yahudi geçmişlerini düzenli olarak rapor ediyor. Örneğin, Federal Rezerv'in eski başkanı Ben Bernanke, Dillon, Güney Carolina'da büyüdü ve orada lise grubunda çaldı.

Çevrimiçi kolejler genellikle "akredite" olduklarının reklamını yaparlar. Ancak, sosyal hizmet eğitimcilerinin iyi bildiği gibi, akreditasyon çeşitli şekillerde gelir. Altı akreditasyon kurumundan biri tarafından verilen bölgesel akreditasyon, bir kuruma yaptırım sağlayabilir, ancak sunduğu her dereceye onay vermesi gerekmez. Kendi örneğimiz için, akredite bir sosyal hizmet okulu veya bölümü, bölgesel olarak akredite edilmiş bir kurumla (Middle States, Southern Association, Western Interstate Commission, vb.) ilişkili olmalı ve ayrıca kendi standartları ve akreditasyon prosedürleri olan Council on Social Work Education tarafından akredite edilmelidir.

Çevrimiçi kolejlerin Uzaktan Eğitim ve Öğretim Konseyi (DETC) Akreditasyon Komisyonu gibi kendi akreditasyon kurumları vardır. Bu grubun akreditasyonu, bölgesel akreditasyon veya sosyal hizmet, hemşirelik ve diğer birçok alan için gerekli olan özel akreditasyon anlamına gelmemektedir.

Çevrimiçi ve diğer geleneksel olmayan kolej ve üniversite öğrencilerinin çoğu devlet garantili öğrenci kredilerinden faydalanabilmektedir ve eleştirmenler sıklıkla bu kurumlardan bazılarının bu krediler sayesinde finansal olarak ayakta kaldığını öne sürmektedir. Eleştirmenler ayrıca bu kredilerin geri ödenmemesinin geleneksel olmayan kurumlarda geleneksel kolej ve üniversitelere kıyasla daha yüksek olduğunu öne sürmektedir:

Kâr amacı güden kurumlar sırasıyla yüzde 13,6 ve yüzde 21,8 ile en yüksek ortalama iki ve üç yıllık kohort temerrüt oranlarına sahip olmaya devam etmektedir. Bunu iki yıllık oran için yüzde 9,6 ve üç yıllık oran için yüzde 13 ile kamu kurumları takip etmektedir. Kâr amacı gütmeyen özel kurumlar ise iki yıllık oran için yüzde 5,2 ve üç yıllık oran için yüzde 8,2 ile en düşük oranlara sahiptir." (ABD Eğitim Bakanlığı, 2013, para. 6).

Elbette, tüm kolejler ve üniversiteler kısmen federal garantili krediler alan öğrencilere bağlıdır. Bazı eleştirmenler, geleneksel olmayan okullar tarafından sağlanan derecelerin birçoğunun, iş aramak ve terfi almaya hak kazanmak için daha az değerli olduğunu öne sürmektedir.

Para ve Fon Sağlama Önceliği

Para ve bunu sağlamak için gereken fonu yaratmanın önceliği, kendilerini ayakta tutmak için her zaman taleplere ihtiyaç duymayan bazı eski kurumları değiştirmiştir. Bir kuruluşun öncelikli odağı kaynak yaratma olduğunda, bu durum kuruluşun amaçlarını ve önceliklerini çarpıtıyor gibi görünmektedir.

Örneğin, gençlik yıllarımdan beri ne satın alacağıma karar vermek için Consumer Reports'u okurum. Ancak son yıllarda bu yayın giderek daha fazla bir fon yaratma operasyonu haline geldi - okuyucularının mülklerine dahil olmaya çalışıyor, çekilişler düzenliyor, otomobil satıyor; sağlık ve finans gibi çeşitli konularda özel yayınlar pazarlıyor. Kısa bir süre önce, ana dergilerinde ülkenin çeşitli bölgelerinde ameliyat için en iyi hastaneler hakkında bir makale yayınladılar. Ancak bu konuda ayrıntılı bilgi edinmek için basılı ya da çevrimiçi sağlık bültenlerine abone olmak gerekiyordu.

Eskiden Amerikan Emekliler Derneği anlamına gelen ve şimdi sadece kendisini ifade eden AARP, Medicare ek planları, otomobil sigortası, hayat sigortası ve bir dizi başka ürün ve hizmet satmaktadır. Elbette, Tüketici Raporları ile birlikte, AARP tarafından yaşlı yetişkinler ve Tüketici Raporları tarafından ürün güvenliği ve kalitesi gibi kendi ilgi alanlarını etkileyen politikaları da savunmaktadırlar.

Carolinas'a taşınmadan önce Batı Virginia'da yüksek öğretimin icra kurulu başkanı olarak çalışıyordum. Bu pozisyon üzerinde düşündükçe, bu iş için uygun olmadığımı daha fazla inanmaya başladım. Yükseköğretim büyük ölçüde pazarlama ve kaynak yaratma ile ilgilidir. Devlet kurumlarında ise en önemli meşguliyetlerden biri gayrimenkuldür - arazi, inşaat ve gayrimenkul düzenlemeleri. Yönetim kurulu üyelerinin birçoğu şu ya da bu düzeyde emlak işindedir. Akademisyenlerle ilgili bazı tartışmalar olabilir ancak mütevellî heyeti toplantılarının gündeminin büyük çoğunluğu arazi alıp satmak ve bina inşa etmek ya da yenilemekle ilgilidir. Benim bu konulardaki bilgim çok azdır. Dekan meslektaşım olarak birlikte çalıştığım ve başkan yardımcısı olduğunda yetki alanında olduğum Güney Carolina Üniversitesi'nin en yeni başkanını izliyorum. Tahvil sorunları, faiz oranları, arazi edinimi ve inşaat konularını tartışmakta ustadır, ancak profesyonel geçmişi halk sağlığıdır. İşinde o kadar iyi ki, önümüzdeki beş yıl boyunca başkanlıkta kalacağına dair söz vermesi halinde üniversite ona bir ikramiye verecekti.

1980'lerde bu konular hakkında yazdım ve Chronicle of Higher Education'da kamu görevlilerinin ve yasa koyucuların eğitim başarılarından bahsetmektense yerel bir kampüs için bir bina "aldıklarını" göstermekle daha fazla ilgilendiklerini öne sürdüm. Chronicle muhabiri, yorumlarımla muhabirleri şaşırttığını söyledi. Onlar da aynı şeyleri biliyorlardı ama bunları tartışacak bir yükseköğretim yetkilisi bulamamışlardı.

Sonuç

Kırsal sosyal hizmet, bu yazarın West Virginia Üniversitesi'nde konu hakkında yazmaya başlamasından bu yana geçen yıllar içinde değişmiştir. Bu değişikliklerden bazıları bu makalede ele alınmaktadır. Teknolojik değişimler, 2010 Nüfus Sayımı'nın bazı analistlerine göre Amerikan nüfusunun giderek azalan bir oranını oluşturan kırsal kesimdeki Amerikalıların yaşamlarında büyük farklılıklar yaratmıştır. Kırsal kesimdeki eşitsizliklerin ekonomik olmayan unsurlarının birçoğu teknolojideki gelişmeler, özellikle de internet sayesinde hafiflemiştir, ancak ekonomik ve istihdam eşitsizlikleri devam etmektedir.

Teknoloji aynı zamanda sosyal hizmet eğitimi, özellikle de bu eğitimin verilmiş biçimlerini değiştirmektedir. Psikolojik yönelimlerle ilgili daha önceki kaygılar, 1960'lardan önce var olan çok farklı bir sosyal hizmet ortamında artık kapsamlı bir şekilde tartışılmıyor - hatta çoğu durumda hatırlanmıyor bile.

Bu makalede de belirtildiği gibi, kısmen teknolojik gelişmeler nedeniyle kırsal alanlarda sosyal hizmet değişmektedir. Profesyonel sosyal hizmet eğitimi de değişmekte, sosyal hizmet uzman adaylarına Sosyal Hizmet Lisansı ya da Sosyal Hizmet Yüksek Lisansı gibi dereceleri takip etmek için çok daha fazla seçenek sunmaktadır. Birçok yeni eğitim sisteminin geliştirilmesiyle birlikte, sosyal hizmet eğitimi artık geçmişte olduğu kadar mekâna bağlı değildir. Öğrenciler, eğitimlerini kendi yerleşim bölgelerinde sürdürebilirler.

Yeni teknolojik gelişmeler sayesinde eğitim ve hizmet sunumu maliyetleri de potansiyel olarak azalmıştır. Eğitim kurumlarının rollerini ekonomik olarak oynamaları çok daha az maliyetlidir. Belki de azalan maliyetler gelecekteki harç ve ücret değerlendirmelerine yansıtacaktır.

Özünde, kırsal sosyal hizmet metropol sosyal hizmetiyle eşitlenme sürecinde olabilir ve sosyal hizmet uzmanları için eğitim, geçmişte olduğundan daha az maliyetli ve daha az farklı hale getirecek şekilde değişiyor olabilir.

Fon

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde herhangi bir fondan faydalanılmamıştır.

Not

Bu çalışmada araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Kaynaklar

- Brown, J. C. (1993). The rural community and social case work. *Social Service Review*, 7(4), 691-693.
- Cloward, R. A., & Stein, H.D. (1958). *Social perspectives on behavior: A reader in social science for social work and related professions*. Glencoe, IL: Free Press.
- Erikson, E. H. (1950). *Childhood and society*. New York, NY: W.W. Norton. Federal Highway Administration. (2011, July 27). Census issues: Metropolitan planning and programming milestones. Washington, DC: Author. Retrieved from http://www.fhwa.dot.gov/planning/census_issues/archives/metropolitan_planning/cps_2k.cfm
- Fraiberg, S. (1959). *The magic years*. New York, NY: Charles Scribner and Sons.
- Ginsberg, L. H. (Ed.). (1976). *Social work in rural communities*. New York, NY: Council on Social Work Education.
- Ginsberg, L. H. (Ed.). (2011). *Social work in rural communities (5th ed.)*. Alexandria, VA: Council on Social Work Education Press.
- Martinez-Brawley, E. (1981). *Seven decades of rural social work: From country life to rural caucus*. New York, NY: Praeger.
- Nusca, A. (2011, July 28). Rural U.S. population lowest in history, demographers say. Retrieved from <http://www.smartplanet.com/blog/smart-takes/rural-us-populationlowest-in-history-demographers-say/17982>
- Pew Forum on Religion & Public Life (2008). *U.S. Religious Landscape Survey. Report 1: Religious affiliation: Diverse and dynamic*. Washington, DC: Author. Retrieved from <http://religions.pewforum.org/pdf/report-religious-landscape-study-full.pdf>
- President's National Advisory Commission on Rural Poverty. (1967). *The people left behind*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office.
- Ross, M. G., & Lappin, B. N. (1967) *Community organization*. New York, NY: Harper and Row.
- Rozean, P. (1975). *Freud and his followers*. New York, NY: Knopf.
- Saleebey, D. (Ed.). (2006). *The strengths perspective in social work practice (4th ed.)*. New York, NY: Pearson/Allyn and Bacon.
- Skinner, B. F. (2011). *About behaviorism*. New York, NY: Harper and Row.
- U.S. Census Bureau. (2012). 2010 census urban and rural classification and urban area criteria. Retrieved from <http://www.census.gov/geo/reference/ua/urban-rural-2010.html>
- U.S. Department of Education. (2013, September 30). Default rates continue to rise for federal student loans. Washington, DC: Author. Retrieved from <http://www.ed.gov/news/press-releases/default-rates-continue-rise-federal-studentloans>
- Yen, H., & Dreier, H. (2013, June 13). Rural population shrinking for first time in U.S. history, Census finds. *Huffington Post*. Retrieved from http://www.huffingtonpost.com/2013/06/13/rural-us-population-goesdown_n_3433855.html.

Yazar Biyografisi

Leon Ginsberg, Ph.D., 318 Leaning Tree Road, Columbia SC 29223-3011. Eposta: leonleonginsberg@gmail.com

Leon Ginsberg, Güney Carolina ve Appalachian Devlet Üniversitesi'nde sosyal hizmet eğitimi vermektedir. 2011 yılında Sosyal Hizmet Eğitimi Konseyi'nden Yaşamboyu Başarı Ödülü alan Ginsberg, Appalachian Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü başkanlığı yapmış ve bölümün yüksek lisans programının ilk kez akredite edilmesine yardım etmiştir. Sosyal Hizmet Bölümündeki hizmetlerini tamamladıktan sonra yine Appalachian Devlet Üniversitesi'nde Fizik ve Astronomi Bölümünde geçici başkanlık yapmıştır. 1986'dan emekli olduğu 2006 yılında kadar Dr. Ginsberg, Güney Carolina Üniversitesi Sosyal Hizmet Yüksekokulu'nun seçkin profesörü olmuş ve akademik hayatının son üç yılını aynı okulda dekan

olarak yürütmüştür. Daha önce Batı Virginia eyaletinde İnsani Hizmetler Başkanlığı temsilcisi ve Yükseköğretim Mütevelli Heyeti Başkanı olarak görev yapmış ve Batı Virginia Üniversitesi Sosyal Hizmet Okulu'nda dekanlık yapmıştır.